Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen

1 2 3

Koning Boudewijnstichting
Samen werken aan een betere samenleving

Federaal Planbureau
Economische analyses en vooruitzichten

CSB

Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen - Onderzoeksrapport

Een co-editie van de Koning Boudewijnstichting, Brederodestraat 21 te 1000 Brussel,
het Federaal Planbureau, Kunstlaan 47-49, 1000 Brussel,
en het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck – Universiteit Antwerpen,
Sint–Jacobstraat 2, 2000 Antwerpen

Auteurs Greet De Vil, Federaal Planbureau – Natascha Van Mechelen, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen – Sarah Carpentier, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen

Met de contributie van Yannick Vanderborght, Facultés universitaires Saint-Louis, Centre de recherches en sciences politiques (CReSPo) - Chaire Hoover (UCL))

Coordinatie voor de Koning Boudewijnstichting Françoise Pissart, directeur – Pascale Taminiaux, projectverantwoordelijke – Nathalie Troupée, assistente

Vormgeving en druk Kaligram

Deze uitgave kan gratis worden gedownload van onze website www.kbs-frb.be

Een afdruk van deze electronische uitgave kan (gratis) besteld worden: on line via www.kbs-frb.be, per e-mail naar publi@kbs-frb.be of telefonisch bij het Contactcentrum van de Koning Boudewijnstichting, tel +32-70-233 728, fax +32-70-233 727

Wettelijk Depot: D/2893/2011/05
ISBN-13: 978-90-5130-715-3
EAN: 9789051307153
Bestelnummer: 2045
januari 2011

Met de steun van de Nationale Loterij

Inhoudstafel

Voorstelling 4

Voorwoord Federaal Planbureau 5

Voorwoord Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck 6

Deel 1 Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen
Eindrapport (mei 2010) 7

Deel 2 Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen
Inactiviteitsvallen en een alternatief voor SPI op basis van het Franse bijstandssysteem (januari 2010) 31

Deel 3 Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen
Alternatieven voor SPI op basis van de inkomensgarantie-uitkering en het Duitse en het Nederlandse bijstandssysteem (maart 2010) 57

Voorstelling

Om de overgang van een leefloon naar (deeltijds) werk financieel aantrekkelijk te maken, voorziet de huidige regelgeving dat bij de berekening van de bestaansmiddelen, en dus het recht op leefloon, inkomens uit werk of beroepsopleiding tot op zekere hoogte vrijgesteld worden. Dit is de zogenaamde sociaalprofessionele integratievrijstelling (SPI). Onder meer door het forfaitaire karakter, kampt het systeem van de SPI-vrijstelling met een aantal beperkingen. In dit rapport analyseren we de inactiviteitsvallen voor leefloners. We berekenen voor een aantal typegezinnen het verschil in netto-inkomen bij niet werken, deeltijds werken en voltijds werken. Daarnaast simuleren we voor dezelfde gezinstypes het netto-inkomen op basis van alternatieve systemen voor de SPI-vrijstelling. We baseren ons hiervoor op de vrijstellingen van arbeidsinkomens voor bijstandsgerechtigden die bestaan in Frankrijk, Nederland en Duitsland. We onderzoeken welke impact deze systemen zouden kunnen hebben op de inkomenssituatie van leefloners in België – dit is, indien ze in België toegepast zouden worden, ter vervanging van de huidige SPI-vrijstelling.

Dit rapport bundelt de belangrijkste resultaten van het onderzoek waarin bovenstaande onderzoeksvragen geanalyseerd worden. Het onderzoek werd gerealiseerd door het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck en het Federaal Planbureau op vraag van de Koning Boudewijnstichting.

Dit rapport was de basis voor de rondetafel **'Het leefloon en alternatieven voor de SPI-vrijstelling van bestaansmiddelen',** georganiseerd door de Koning Boudewijnstichting op 28 mei 2010.

De rondetafel wilde de volgende punten met de deelnemers onder de loep nemen:

- De omvang van de financiële vallen in België
- Hoe en in welke mate compenseert het huidige systeem van vrijstelling op de bestaansmiddelen voor de socioprofessionele integratie voor leefloontrekkers (SPI) mogelijk inkomensverlies bij tewerkstelling
- Alternatieve berekening van de SPI-vrijstelling op de bestaansmiddelen

Experts uit Frankrijk, Nederland en België hebben de vrijstellingssystemen binnen de activeringsmaatregelen voor leefloontrekkers in hun land gesitueerd.

Dit document stelt het samenvattend rapport voor, en de twee tussentijdse rapporten met gedetaileerde resultaten.

Voorwoord Federaal Planbureau

Met de invoering van de wet “recht op maatschappelijke integratie” in 2002 krijgt het activeringselement een cruciale plaats in de sociale bijstand. Het hebben van werk vormt immers een belangrijke hefboom naar sociale inschakeling. Ook in de nieuwe Europese 2020 strategie vormt sociale inclusie één van de vijf kerndoelstellingen. Concreet zouden er ten minste 20 miljoen minder mensen een risico op armoede of sociale exclusie mogen lopen. Onder meer door activering (via gezinnen met geen of lage werkintensiteit) kan deze doelstelling bereikt worden. Het Federaal Planbureau reageerde dan ook zeer positief op het voorstel van de Koning Boudewijnstichting om de socio-professionele integratie (SPI)-vrijstelling in de leefloonberekening te onderzoeken. De SPI stelt voor leefloongerechtigden die beginnen te werken een deel van het beroepsinkomen vrij in de berekening van hun bestaansmiddelen. Hierdoor vermindert de inactiviteitsval en wordt de stap naar werk voor leefloners gestimuleerd. Op basis van onderzoek naar inactiviteitsvallen en naar alternatieven voor de SPI-vrijstelling op basis van de reglementering in de buurlanden, wordt de accuraatheid van deze vrijstelling in deze studie in kaart gebracht. De resultaten van het onderzoek kunnen dan ook een bijdrage betekenen voor beleidsmakers of mensen uit het werkveld die met de (her)integratie van de bijstandsgerechtigden betrokken zijn. Ik wens de onderzoekers te danken voor de kwaliteit van dit werk en voor de alweer vruchtbare samenwerking met het Centrum voor Sociaal Beleid.

Henri Bogaert,
Commissaris van het Plan,
Federaal Planbureau

Voorwoord Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck

In de meeste Europese landen – net als in België – werden de bijstandsregelingen het voorbije decennium grondig hervormd. Het doel van deze hervormingen was bijna steeds de bijstandsregelingen aan te passen en in te schakelen in de zogenaamde strategie voor actieve inclusie. Deze strategie koppelt een adequaat minimuminkomensbeleid rechtstreeks aan een actief werkgelegenheidsbeleid. Volgens de Europese Commissie omvat de actieve inclusie drie pijlers: de garantie van adequate minimuminkomens, een inclusieve arbeidsmarkt en toegang tot kwaliteitsvolle dienstverlening*. Bijstandsstelsel moeten de armen tegelijkertijd passende financiële steun bieden, hen de weg tonen uit sociale uitsluiting en stimuleren om te gaan werken.

Op het vlak van de uitkeringsbedragen is in België tijdens het voorbije decennium een substantiële vooruitgang geboekt. Het leefloonbedrag voor een alleenstaande nam bijvoorbeeld toe van 528 euro per maand in januari 2000 tot 740 euro in oktober 2010. Toch liggen de leefloonbedragen voor de meeste gezinnen nog altijd ver onder de armoedegrens. Verdere verhogingen blijven dus noodzakelijk.

Zoals deze studie aantoont, zijn bovendien bijkomende hervormingen nodig die het voor leefloongerechtigden financieel aantrekkelijk maken om (meer) te gaan werken. De huidige vrijstelling voor socioprofessionele integratie stimuleert vooral kleine deeltijdse jobs en bevat weinig incentieven voor leefloongerechtigden om door te stromen naar grotere deeltijdse en beter betaalde jobs.

Met dit rapport brengt de Koning Boudewijnstichting de problematiek van de inactiviteitsvallen opnieuw onder de aandacht. We willen de Koning Boudewijnstichting danken om ons de gegelegenheid te bieden om aan deze interessante studie mee te kunnen werken. Tevens danken we het Federaal Planbureau voor de constructieve samenwerking.

prof. dr. Bea Cantillon

* Zie onder meer de aanbeveling van de Europese Commissie van 3 oktober 2008 over de actieve inclusie van personen uitgesloten van de arbeidsmarkt (2008/867/EC) en de resolutie van van het Europees Parlement van 20 oktober 2010 over de rol van het minimuminkomen bij de bestrijding van armoede en de bevordering van een inclusieve samenleving in Europa (2010/2039(INI)).

Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen

Eindrapport (mei 2010)

Inhoudstafel
Deel 1 › Eindrapport (mei 2010)

1. Inleiding 10

2. Het leefloon in België 11

2.1. Berekening van het leefloon 11

2.2. De SPI-vrijstelling en bijbehorende inactiviteitsvallen 13

2.3. SPI in cijfers 18

2.3.1. Profiel van de populatie met SPI 18

2.3.2. Evolutie van het aantal gerechtigden op de SPI-vrijstelling 20

3. Alternatieven voor de SPI-vrijstelling 21

3.1. De Inkomensgarantie-uitkering van werklozen in België 21

3.2. Simulatie van het leefloon met alternatieve berekeningswijzen voor de SPI-vrijstelling 24

3.2.1. Korte voorstelling van alternatieven voor de SPI-vrijstelling uit de buurlanden 24

3.2.2. Inactiviteitsvallen na vervanging SPI-vrijstelling door buitenlands alternatief 25

4. Besluit 29

Lijst van tabellen

Tabel 1 De forfaitaire maandbedragen van het leefloon op 1 januari 2010 volgens categorie, in euro 11

Tabel 2 Verdeling van de personen met SPI en RMI in de loop van 2009 naar achtergrondkenmerken, in % 19

Tabel 3 Evolutie aantal SPI gerechtigden van 2003 tot 2009 20

Tabel 4 Netto beschikbaar inkomen per maand: verschil tussen leefloongerechtigden en werklozen bij niet-werken en werken 23

Tabel 5 Alternatieve berekeningswijze voor de SPI-vrijstelling: systemen in de buurlanden (situatie op 1 januari 2010) 25

Tabel 6 Maximaal netto-arbeidsinkomen met recht op leefloon – volgens verschillende systemen van vrijstelling van arbeidsinkomen, in euro en in % van het nettominimumloon van een 22 jarige 28

Lijst van figuren

Figuur 1 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron r ekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 14

Figuur 2 Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 14

Figuur 3 Het totale maandinkomen voor een koppel met kinderen (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 15

Figuur 4 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande met kinderen naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 15

Figuur 5 Het totale maandinkomen voor een werkloos koppel naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro 23

Figuur 6 Netto beschikbaar inkomen volgens verschillende vrijstellingen van arbeidsinkomen, maandbedragen in euro 26

1. Inleiding

De wet met betrekking tot het recht op maatschappelijke integratie (RMI)[1] heeft tot doel het recht te garanderen op maatschappelijke integratie via werk, of, als dit niet mogelijk is, via het verstrekken van een leefloon, al dan niet gecombineerd met een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (Agten & Asselberghs, 2009). Om de arbeidsparticipatie van hulpvragers te stimuleren, beschikken OCMW's over een hele reeks van tewerkstellingsmaatregelen, zoals de artikelen 60§7 en 61 van de OCMW-wet, de Activa-plannen, de doorstromingsprogramma's, de sociale inschakelingseconomie, beschutte werkplaatsen, invoeginterims, enz. De stap naar werk wordt voor uitkeringsgerechtigden bovendien financieel aantrekkelijk gemaakt door allerhande maatregelen, waaronder de vrijstelling van bestaansmiddelen voor sociaalprofessionele integratie (SPI). Andere, tamelijk recente, maatregelen die specifiek tot doel hebben om de financiële kloof tussen werken en niet-werken te verkleinen zijn onder meer de werkbonus, het behoud van de verhoogde kinderbijslag bij tewerkstelling voor een bepaalde periode en de versterking van het inkomensgebonden karakter van de ouderbijdragen in de kinderopvang.

Dit rapport bundelt de belangrijkste resultaten van twee voorgaande rapporten. Hierin werden de werking en de beperkingen van de SPI-vrijstelling bestudeerd en een aantal alternatieven voor het SPI-systeem geanalyseerd, op basis van bestaande systemen in de buurlanden. Daarbij gaan we er steeds vanuit dat alle andere elementen van de RMI-wet en – bij uitbreiding – de Belgische sociale en fiscale wetgeving ongewijzigd blijven. Het opzet van dit rapport is aldus gelimiteerd tot het meten van de effecten van de SPI-vrijstelling en mogelijke alternatieven op de financiële incentieven voor leefloongerechtigden om te gaan werken.

[1] Wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie.

2. Het leefloon in België

Met het recht op maatschappelijke integratie werd in 2002 de bijstand, of het allerlaatste sociaal vangnet voor personen die over onvoldoende bestaansmiddelen beschikken en aan bepaalde voorwaarden voldoen, herzien. In dat kader werd het leefloon ingevoerd ter vervanging van het bestaansminimum. Naast het voorzien van een minimaal inkomen, wordt met het leefloon gestreefd naar een integratie en participatie aan het maatschappelijke leven, al dan niet gecombineerd met tewerkstelling en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie[2].

Om het recht op maatschappelijke integratie te kunnen genieten, moet de gerechtigde dus aan een aantal voorwaarden voldoen. Zo moet hij (zij) in principe 18 jaar zijn, in België verblijven, Belg zijn (of behoren tot enkele bijzondere categorieën zoals EU-burger met verblijfsrecht van meer dan 3 maanden, vreemdeling ingeschreven in het bevolkingsregister, staatsloze en vluchteling), werkbereid zijn, zijn rechten op sociale uitkeringen laten gelden en mag hij niet over toereikende bestaansmiddelen beschikken. Voor meer informatie hierover verwijzen we naar het eerste tussentijdse rapport. Hier gaan we in op de rol van de SPI-vrijstelling in de berekening van het leefloon en de activiteitsvallen voor bijstandsgerechtigden.

2.1. Berekening van het leefloon[3]

In grote lijnen wordt de leefloonuitkering als volgt berekend:

leefloonuitkering = forfaitair bedrag leefloon (1) + vrijstellingen (3) – niet-vrijgestelde bestaansmiddelen (2)

(1) Forfaitair leefloonbedrag

De forfaitaire component in de berekening van het leefloon is het minimaal gegarandeerd inkomen indien men niet over bestaansmiddelen beschikt. Er bestaan 3 bedragen (categorieën) en de hoogte ervan is afhankelijk van de gezinssituatie van de aanvrager (zie Tabel 1).

Tabel 1 De forfaitaire maandbedragen van het leefloon op 1 januari 2010 volgens categorie, in euro

Leefloncategorie	bedrag
categorie 1: samenwonend met één of meer personen, bedrag per individu	483,86
categorie 2: alleenstaanden	725,79
categorie 3: met gezin (kinderen) ten laste[4], al dan niet samenwonend (bedrag voor beide partners samen)	967,72

2 Zie website maatschappelijke integratie: www.mi-is.be

3 Gebaseerd op het koninklijk besluit van 11 juli 2002 houdende het algemeen reglement betreffende het recht op maatschappelijke integratie.

4 Dit recht in categorie 3 wordt geopend zodra er ten minste 1 minderjarig, ongehuwd kind aanwezig is.

(2) Bestaansmiddelen

In principe komen alle netto bestaansmiddelen in aanmerking bij de berekening van de bestaansmiddelen, van welke aard of oorsprong ook (zoals het beroepsinkomen, sociale uitkeringen, inkomen uit roerende en onroerende goederen, voordelen in natura,…) en van zowel de aanvrager als van zijn gezinsleden (binnen bepaalde grenzen). Sommige inkomens zoals onroerende goederen, roerende kapitalen, beroepsinkomsten van de partner,… kennen een bijzondere berekeningswijze (bijvoorbeeld een gedeeltelijke vrijstelling).

Voor de bestaansmiddelen van de personen met wie de aanvrager samenwoont, gelden er specifieke berekeningsregels:

- Categorie 1: als de aanvrager samenwoont met een partner die
  - geen aanspraak maakt op het leefloon (of SPI-vrijstelling), dan worden de bestaansmiddelen van de partner in rekening gebracht bij de aanvrager voor het gedeelte dat het bedrag van het forfaitair leefloon van die categorie overschrijdt;
  - wel aanspraak maakt op het leefloon (of SPI-vrijstelling), dan worden de bestaansmiddelen van de partner niet in rekening gebracht bij de aanvrager (maar dus wel bij de partner);
- Categorie 1: als de aanvrager samenwoont met ouders of meerderjarige kinderen, kunnen hun bestaansmiddelen geheel of gedeeltelijk in aanmerking genomen worden bij de aanvrager voor het gedeelte dat het bedrag van het forfaitair leefloon overschrijdt (het OCMW beslist);
- Categorie 3: alle bestaansmiddelen van de partner worden in aanmerking genomen.

(3) Vrijstellingen

Bepaalde bestaansmiddelen worden hetzij volledig, hetzij gedeeltelijk, vrijgesteld in de berekening zoals bijvoorbeeld gezinsbijslag, studietoelage,…. Voor een bespreking van die vrijstellingen, verwijzen we naar het eerste tussentijdse rapport. Hierna gaan we dieper in op de vrijstelling voor sociaalprofessionele integratie (SPI).

Teneinde de sociaalprofessionele integratie van de leefloonbegunstigde die begint te werken of die een beroepsopleiding aanvat of voortzet te bevorderen, worden de hieruit verworven netto-inkomsten, afgetrokken van de bestaansmiddelen voor een forfaitair bedrag per maand[5]. Het bedrag van de vrijstelling is in de wet vastgesteld op 177,76 euro per maand (bedrag aan index 109,45 met basisjaar 1996). Dat bedrag wordt aangepast aan de prijsevolutie en bedraagt sinds september 2008 216,69 euro per maand. Die SPI-vrijstelling vormt dus in feite een deel van het leefloon en is ook vrijgesteld van belastingen.

Die vrijstelling is beperkt in de tijd tot 3 jaar, te rekenen vanaf de eerste dag waarop de vrijstelling wordt genoten. In de Algemene Beleidsnota “Maatschappelijke Integratie, armoedebestrijding en sociale economie” van november 2009[6] wordt er in een aanpassing voorzien om de periode waarin de SPI-vrijstelling kan worden genoten, te verlengen met 3 jaar. Dit zou betekenen dat de periode waarin de SPI-vrijstelling effectief toegekend kan worden, behouden blijft op 3 jaar maar dat de periode waarin de SPI-vrijstelling kan genoten worden, uitgebreid wordt tot 6 jaar (te rekenen vanaf de eerste dag waarop de vrijstelling wordt toegekend).

5 Wanneer de inkomsten ontstaan uit een artistieke activiteit waarvan de prestaties onregelmatig zijn, geldt het vrijgesteld bedrag op jaarbasis.

6 De Kamer, Algemene Beleidsnota “Maatschappelijke Integratie, armoedebestrijding en sociale economie”, DOC2225/026, 27 november 2009

Voor studenten bestaat er een bijzondere regeling van de SPI-vrijstelling. Het bedrag van de vrijstelling op hun netto-inkomsten uit tewerkstelling, is gelijk aan de “gewone” regeling, behalve voor studenten met een studiebeurs, zij krijgen 49,58 euro per maand (bedrag aan index 109,45 met basisjaar 1996), wat vanaf september 2008 overeenstemt met 60,44 euro. Hun SPI- vrijstelling geldt voor de periode dat een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie is afgesloten.

Voorbeeld van leefloonberekening met SPI-vrijstelling:

Stel: een alleenstaande heeft een leefloonuitkering en begint deeltijds te werken. Hij ontvangt een netto arbeidsinkomen van 300 euro per maand. We veronderstellen dat hij geen andere bestaansmiddelen heeft die in aanmerking komen voor de bestaansmiddelentoets.

Leefloonuitkering = forfait leefloon + SPI-vrijstelling + bijzondere vrijstelling[7] – nietvrijgestelde bestaansmiddelen

= 725,79 € + 216,69 € + 20,8 € – 300 € = 663,31€

Hij ontvangt dus een leefloonuitkering van 663,31 euro bovenop zijn arbeidsinkomen zodat zijn totaal beschikbaar inkomen 963,31 euro bedraagt.

2.2. De SPI-vrijstelling en bijbehorende inactiviteitsvallen

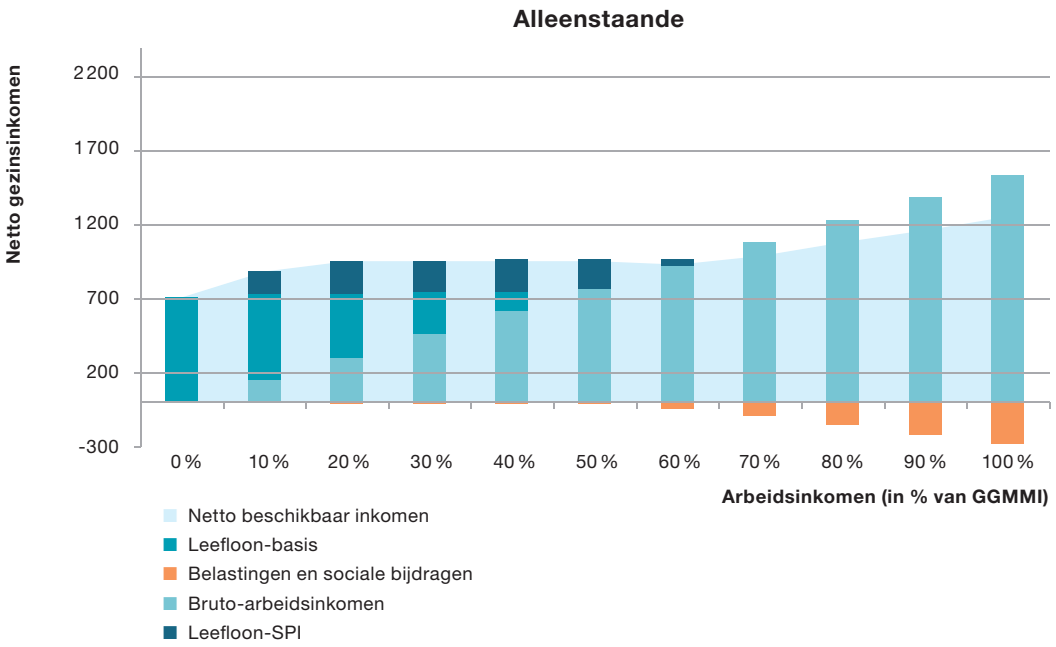
Onderstaande figuren illustreren voor een viertal gezinstypes het netto beschikbaar inkomen bij de overgang van niet-werk naar werk aan verschillende percentages van het minimumloon (GGMMI)[8]. Tewerkstelling aan het minimumloon is een relevant uitgangspunt voor bijstandsgerechtigden omdat de meeste activeringsmaatregelen voor leefloongerechtigden (bv. artikel 60§7 van de OCMW-wet) steuntrekkers bij voltijdse tewerkstelling een loon pogen te verschaffen dat ervoor zorgt dat het netto-inkomen gelijk is aan het netto-inkomen van een werknemer met een minimumloon (Bogaerts et al, 2010). We gaan hier uit van het initiële inkomen van een leefloongerechtigde die begint te werken en recht heeft op de SPI-vrijstelling.

Het netto beschikbaar gezinsinkomen in onderstaande figuren houdt rekening met het leefloon, de SPI-vrijstelling, het brutoloon, de sociale bijdragen (inclusief werkbonus), de eindafrekening van de personenbelasting (inclusief het belastingkrediet voor kinderen ten laste), eventuele (gewaarborgde) kinderbijslagen en kinderopvangkosten. Telkens wordt uitgegaan van de bedragen die gelden per 1 januari 2009. Dit betekent dat de verhoging van het leefloon per 1 juni 2009 niet in onderstaande cijfers vervat zit. De berekening van het netto-inkomen is gebaseerd op STASIM, het Statistisch Simulatiemodel van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck. Dit instrument vertrekt van een aantal assumpties die uitvoerig besproken worden in het eerste tussentijdse rapport. Dit tussentijds rapport illustreert ook de werking van de SPI voor meer gezinstypes.

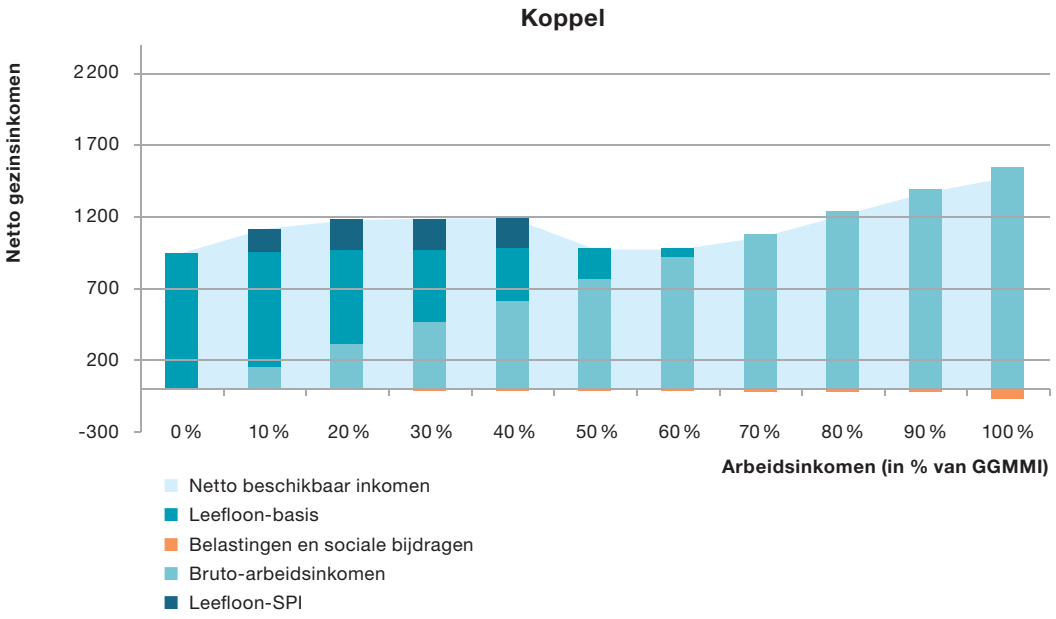
7 Indien het in aanmerking te nemen bedrag van de bestaansmiddelen kleiner is dan het forfaitaire bedrag van het leefloon, dan heeft de betrokkene recht op een bijkomende vrijstelling. In categorie 2 bedraagt die vrijstelling 250 euro op jaarbasis (zie het eerste tussentijdse rapport), in dit voorbeeld herleid naar 20,8 euro op maandbasis.

8 Aangezien dit het minimaal inkomen is dat een werkende dient te ontvangen, stemmen deze percentages eerder overeen met de tewerkstellingsbreuk (deeltijdse arbeid) aan het GGMMI.

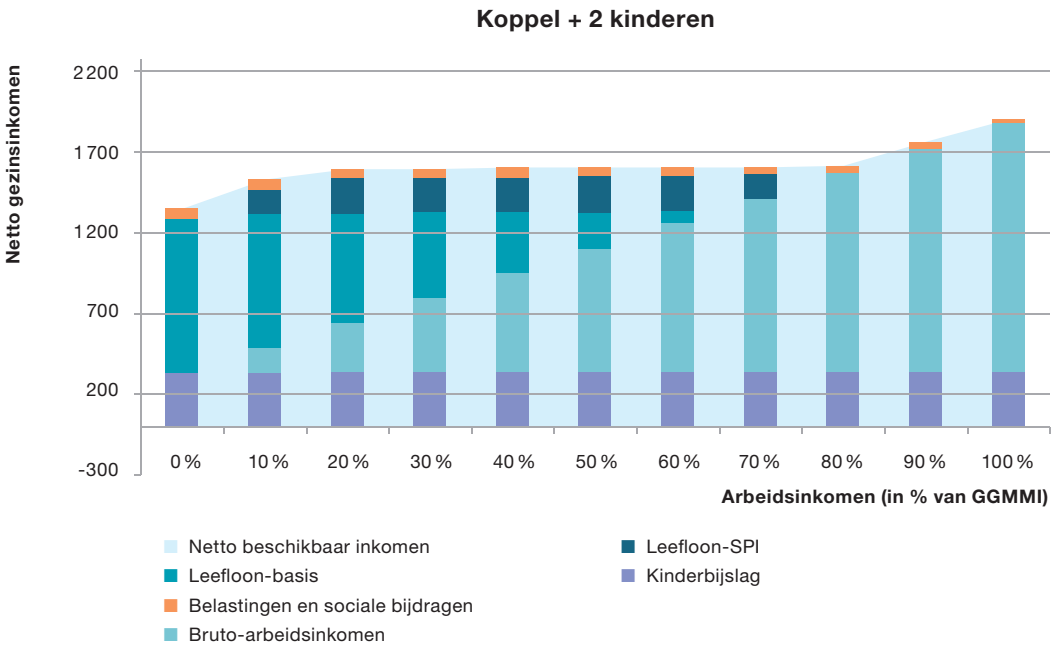
Figuur 1 **Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro**

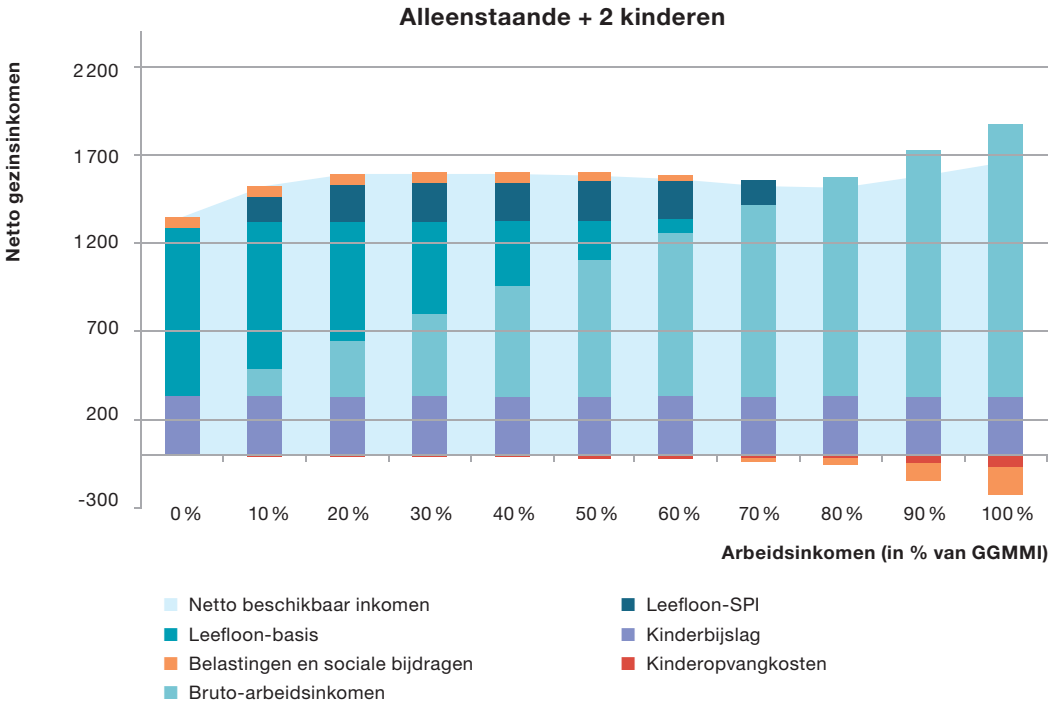
Figuur 2 **Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro**

Figuur 3 **Het totale maandinkomen voor een koppel met kinderen (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro**

Figuur 4 **Het totale maandinkomen voor een alleenstaande met kinderen naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro**

Wat de samenstelling van het inkomen betreft, blijkt uit bovenstaande figuren dat:

- Indien het individu geen arbeidsinkomen heeft, hij het volledige forfaitaire bedrag van het leefloon ontvangt;
- Indien het individu een arbeidsinkomen ontvangt, het basisgedeelte van het leefloon verminderd wordt met dit arbeidsinkomen; maar de SPI-vrijstelling op het arbeidsinkomen zorgt impliciet voor een "aanvulling" waardoor het beschikbaar inkomen toeneemt;
- De SPI-vrijstellling toegepast wordt zolang het arbeidsinkomen kleiner is dan de som van het forfaitair leefloon en het bedrag van de SPI-vrijstelling (en in de veronderstelling dat de gerechtigde uit een situatie zonder werk komt);
- Gezinnen met een bijstandsuitkering tot een bepaalde inkomensgrens de verhoogde kinderbijslag behouden en dit voor maximaal een periode van 2 jaar;
- Gezinnen met kinderen en inkomsten lager dan de belastingsvrije som, het belastingkrediet voor kinderen ten laste uitbetaald krijgen.

Wat de totale hoogte van het netto beschikbare gezinsinkomen en dus de financiële incentieven voor leefloongerechtigden om werk te aanvaarden betreft, leren bovenstaande figuren de volgende punten:

- De overgang van leefloon naar voltijdse tewerkstelling aan het minimumloon betekent een aanzienlijke verhoging van het inkomen ten opzichte van de leefloonsituatie. Behalve voor het eenoudergezin ligt het netto beschikbaar inkomen bij tewerkstelling aan het minimumloon voor alle onderzochte gezinstypes meer dan 500 euro per maand hoger dan het leefloon. Voor eenoudergezinnen ligt de meeropbrengst een stuk lager als gevolg van de kinderopvangkosten. Merk op dat voltijds werkenden geen recht hebben op het leefloon of de SPI-vrijstelling.
- De SPI-vrijstelling is wel relevant bij de overgang van een leefloon naar *deeltijdse tewerkstelling*. Zelfs bij zeer kleine jobs zorgt deze vrijstelling ervoor dat het netto beschikbare gezinsinkomen aanzienlijk toeneemt. Bij een tewerkstelling van 20% (in een 38- urenweeksysteem is dit 7,6 uren) bedraagt de meeropbrengst voor alle onderzochte gezinssituaties minstens 200 euro per maand.
- Een belangrijk nadeel van de SPI-vrijstelling is dat ze forfaitair is. Eens het forfait bereikt wordt, is er *geen marginaal effect meer van een hoger arbeidsinkomen* op het totale gezinsinkomen. Zoals de figuren aantonen, wordt dit forfait reeds bereikt bij een tewerkstelling van minder dan 20% aan het minimumloon. Een van de gevolgen is dat leefloners geen financiële stimulans hebben om eerder een job van 60% dan één van 20% te aanvaarden. Integendeel, in nettotermen daalt de marginale winst van arbeid voor de meeste gezinstypes zelfs naarmate het brutoloon (belastbaar) toeneemt ten koste van een situatie van enkel leefloon (wat vrijgesteld is van belastingen), en dit tot op het niveau dat men geen recht meer heeft op de SPI-vrijstellling. Dat geldt des te meer wanneer ook rekening gehouden moet worden met kinderopvangkosten (bv. bij eenoudergezinnen (Figuur 4)).
- *Voor koppels uit categorie 1* (met name koppels zonder kinderlast) bestaat er een bijkomende inactiviteitsval (zie Figuur 2). In deze categorie is het recht op het leefloon geïndividualiseerd. Het SPI-recht kan gelden zolang het arbeidsinkomen kleiner is dan de som van het forfaitair leefloonbedrag en de SPI-vrijstelling. Gegeven dat de individuele leefloonbedragen uit categorie 1 relatief laag liggen, (1/2de van categorie 3), zal bij een éénverdienend koppel het recht op SPI beperkter zijn dan voor bijvoor-

beeld éénouders of éénverdienende koppels met kinderen ten laste (categorie 3)[9]. Koppels zonder kinderen realiseren bij een tewerkstelling aan 50% of 60% dan ook nauwelijks meer netto-inkomen dan het leefloon. De individualisering van de rechten geldt echter niet voor de arbeidsinkomens. Hierdoor wordt, op het moment dat het recht op bijstand vervalt bij de kostwinner, het nettoloon dat het forfaitair leefloon (zonder de bijkomende SPI-vrijstelling) overschrijdt, in mindering gebracht van het leefloon van de partner. Hierdoor ligt het totale inkomen lager dan volgens de berekening in categorie 3. Een volledige individualisering van het arbeidsinkomen of het niet-individualiseren van de SPI-vrijstelling, zou die bijkomende inactiviteitsval bij koppels uit categorie 1 kunnen verhelpen.

Er rijzen nog een aantal bijkomende problemen met de SPI-vrijstelling die niet onmiddellijk in de figuren tot uiting komen, met name:

- De SPI-vrijstelling is *beperkt in de tijd tot 3 jaar en kan slechts één maal in het leven genoten worden*. Stel: een persoon geniet het leefloon en begint deeltijds te werken, hij geniet de SPI-vrijstelling. Na 6 maanden verliest hij zijn job maar 2,5 jaar later vindt hij opnieuw werk. Aangezien er 3 jaren voorbijgegaan zijn sinds het recht op SPI geopend werd, heeft hij nu geen recht meer op de SPI-vrijstelling. Zoals reeds vermeld, lijkt een gedeeltelijke oplossing voor dit probleem in de maak. Er bestaan voorstellen om de periode waarover de SPI- vrijstelling kan genoten worden vanaf de opening van het recht op SPI uit te breiden tot 6 jaar. De periode waarin de SPI-vrijstelling effectief toegekend kan worden, blijft behouden op 3 jaar.

- De SPI-vrijstelling *geldt niet voor mensen die al werken*. Stel: een persoon geniet het leefloon en begint deeltijds te werken, hij geniet de SPI-vrijstelling. Na drie maanden gaat hij voltijds werken en heeft geen recht meer op het leefloon (en SPI-vrijstelling). Een zestal maanden later moet hij opnieuw deeltijds gaan werken, hij kan terug aanspraak maken op het leefloon maar aangezien hij al werkt, heeft hij geen recht meer op de SPI-vrijstelling.

- Mogelijk bestaat er ook een probleem van *niet-uniforme toekenning en non-take-up* van de SPI-vrijstelling. De SPI-vrijstelling wordt immers op lokaal niveau toegekend en berekend, en is ondanks het nationaal reglementair kader afhankelijk van lokale en mogelijk ook individuele beleidspraktijken en –interpretaties (vb. bij de omrekening van de jaarbedragen naar maandbedragen). De SPI-vrijstelling wordt niet automatisch toegekend of door een centrale overheidsinstantie berekend. Over de intergemeentelijke variatie in het gebruik van de SPI-vrijstelling, zijn er echter geen eenduidig interpreteerbare gegevens beschikbaar. De bestaande cijfers over het aantal personen met een SPI-vrijstelling per gemeente reflecteren niet alleen verschillen in het gebruik van de SPI-vrijstelling maar ook verschillen in het aantal personen dat een tewerkstelling of beroepsopleiding aanvat, in de hoogte van het loon van tewerkgestelde leefloongerechtigden en in het percentage deeltijdse arbeid onder tewerkgestelde leefloongerechtigden.

[9] In categorie 1 eindigt het recht op bijstand bij een individueel arbeidsinkomen van 700 euro (484 forfait leefloon +216 SPI), terwijl dat bij een éénverdienend koppel met kinderen of éénouders 1 184 euro is (968 forfait leefloon+216 SPI). Als gevolg van de individualisering van het recht in categorie 1, wordt vanaf dan ook een gedeelte van dat arbeidsinkomen afgetrokken van het leefloon van de niet-werkende partner. Dit is niet het geval in categorie 3.

2.3. SPI in cijfers

Tabel 2 bevat een overzicht van de personen die een SPI-vrijstelling genieten. De cijfers hebben enkel betrekking op het recht op maatschappelijke integratie, hoewel personen met equivalent leefloon ook de sociaalprofessionele vrijstelling kunnen genieten. Voor equivalent-leefloongerechtigden zijn er echter geen cijfers beschikbaar.

De gegevens zijn gebaseerd op de betalingen tussen de POD Maatschappelijke Integratie en de OCMW's en geven enkel een zicht op het aantal personen dat de SPI ontvangt en hun profiel. Over de hoogte van het ontvangen bedrag en de duur is (nog) geen informatie beschikbaar.

In de loop van 2009 genoten 5 739 personen de SPI-vrijstelling. Dit is slechts 3,6% van alle personen die het recht op maatschappelijke integratie genieten in 2009 (158 576 personen). Een belangrijke kanttekening bij dit percentage echter is dat het aantal SPI-gerechtigden hier verhouden wordt ten opzichte van een grotere groep dan zij die recht hebben op de SPI-vrijstelling. Ten eerste zijn ook alle personen die enkel het leefloon ontvangen en niet werken opgenomen.Ten tweede heeft slechts een deel van de loontrekkenden een tewerkstelling met een beperkte arbeidsduur of een loon dat laag genoeg is om in aanmerking te komen voor de SPI-vrijstelling. Ten derde kunnen leefloongerechtigden die reeds een job hebben op het moment dat ze het leefloon aanvragen geen beroep doen op de SPI-vrijstelling. Een laatste mogelijke verklaring voor het lage percentage is non-take up. Dit betekent dat personen de uitkering niet ontvangen waar ze recht op hebben.

2.3.1. Profiel van de populatie met SPI

Het profiel van de personen met een SPI-vrijstelling is vrij gelijklopend met het profiel van de gerechtigden op maatschappelijke integratie of met dit van diegenen die een (aanvullend) leefloon ontvangen: vrouwen, jongeren en alleenstaanden zijn sterk vertegenwoordigd (zie Tabel 2). De meerderheid is Belg en 1 op 4 zijn personen met een niet-EU-nationaliteit. 90% van de personen die een SPI-vrijstelling geniet, is niet tewerkgesteld via een tewerkstellings- of activeringsmaatregel. Indien ze dat wel zijn, is dat bijna uitsluitend via artikel 60 (sociale economie) (zie Tabel 2). In vergelijking met het profiel van diegenen die werken in een tewerkstellings- of activeringsmaatregel via het OCMW vinden we minder mannen terug die de SPI ontvangen.

Tabel 2 Verdeling van de personen met SPI en RMI in de loop van 2009 naar achtergrondkenmerken[10], in %

	SPI	RMI – leefloon en/of tewerkstelling via maatregel[11]	RMI – Tewerkstelling via maatregel	RMI – (aanvullend) leefloon
Totaal (N)	5 739	158 576	17 792	149 298
Geslacht				
Man	44	45	49	45
Vrouw	56	55	51	55
Totaal	100	100	100	100
Leeftijd				
00-17	0	1	0	1
18-19	10	11	5	11
20-24	23	20	16	20
25-29	16	12	13	12
30-34	13	10	13	10
35-39	12	10	14	10
40-44	10	9	14	9
45-49	7	8	11	8
50-54	4	7	8	6
55-59	3	6	5	6
60-64	1	5	2	5
65-69	0	1	0	1
70+	0	1	0	1
Totaal	100	100	100	100
Categorie				
Samenwonend met één of meer personen (zonder kinderen)	20			31
Alleenstaande	46			43
Alleenstaande of koppel met kinderen ten laste	34			26
Nationaliteit				
Belg	66			75
niet-EU	25			17
EU	8			8
Totaal	100			100
Tewerkstellings- of activeringsmaatregel				
Artikel 60	9			
Overige maatregelen (Artikel 61, doorstromingsprogramma, Activa, partnerovereenkomst)	1			
Geen tewerkstellingsmaatregel (of geen van bovenstaande)	90			
Totaal	100			

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens website (mei 2010) en SPI-gegevens

[10] Personen die in de loop van het jaar veranderen van categorie, leeftijd, nationaliteit of tewerkstellings-of activeringsmaatregel worden dubbel geteld in de jaargegevens van de POD Maatschappelijke Integratie. Daarom worden enkel percentages gepresenteerd. De uitsplitsingen naar categorie en nationaliteit zijn niet voor alle groepen beschikbaar op de website van de POD MI, en worden bijgevolg niet weergegeven in Tabel 2.

[11] Personen die in de loop van 2009 eerst een leefloon hebben en vervolgens een voltijdse tewerkstelling via een tewerkstellings- of activeringsmaatregel aanvatten, of diegenen die een tewerkstelling (al dan niet via een tewerkstellings- of activeringsmaatregel) combineren met een aanvullend leefloon worden in het totaal van het aantal RMI-gerechtigden slechts één keer geteld. In de kolommen RMI-tewerkstelling via maatregel (volledig/gedeeltelijk) en RMI-(aanvullend) leefloon worden zij telkens apart meegeteld.

2.3.2. Evolutie van het aantal gerechtigden op de SPI-vrijstelling

Tabel 3 Evolutie aantal SPI gerechtigden van 2003 tot 2009

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aantal personen met SPI-vrijstelling (uniek geteld op jaarbasis)	3 406	3 724	3 741	4 606	5 057	5 649	5 739
Aantal personen met RMI (uniek geteld op jaarbasis)	130 414	132 449	134 704	139 047	142 791	148 240	158 576
% met SPI tov aantal met RMI[12]	2,6	2,8	2,8	3,3	3,5	3,8	3,6
Toename SPI tov 2003	100	109	110	135	148	166	168
Toename RMI tov 2003	100	102	102	103	103	104	107

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, SPI-gegevens

Het aantal personen dat de sociaalprofessionele vrijstelling geniet in de loop van het jaar, stijgt aanzienlijk in de periode 2003-2009 (zie bovenstaande tabel). Het aantal gerechtigden neemt toe van 3 406 personen in 2003 tot 5 739 personen in 2009. De toename is sterk in 2004, 2006, 2007 en 2008 en zwakt terug af in 2009. Ook het aantal personen met recht op maatschappelijke integratie in de loop van het jaar stijgt jaarlijks, maar procentueel gezien minder sterk dan het aantal SPI-gerechtigden. Het percentage RMI-gerechtigden dat een SPI geniet, varieert tussen 2,6% in 2003 en 3,6% in 2008.

[12] Bij de berekening van deze percentages zijn echter ook de niet-werkende leefloongerechtigden opgenomen, die geen aanspraak kunnen maken op de SPI-vrijstelling, en de werkenden die niet in aanmerking komen voor een SPI.

3. Alternatieven voor de SPI-vrijstelling

3.1. De Inkomensgarantie-uitkering van werklozen in België

Alvorens naar buitenlandse alternatieven voor de SPI-vrijstelling te kijken, gaan we dieper in op de vrijstelling van arbeidsinkomens voor werklozen in België, de zogenaamde inkomensgarantie-uitkering (IGU). De hoogte van de IGU is, in tegenstelling tot de SPI-vrijstelling, afhankelijk van het aantal gewerkte uren, en bijgevolg niet forfaitair.

Laten we eerst een korte beschrijving geven van de IGU (voor een meer uitgebreide bespreking: zie Bogaerts et al, 2010). Gerechtigden op een werkloosheidsuitkering, kunnen naast het arbeidsinkomen een zogenaamde inkomensgarantie-uitkering (IGU) ontvangen, mits zij voldoen aan de voorwaarden voor onvrijwillige deeltijdarbeid. Deze voorwaarden houden onder meer in dat zij ingeschreven moeten zijn als voltijds werkzoekende en beschikbaar moeten zijn voor een voltijdse betrekking. Bovendien moeten zij bij hun werkgever een aanvraag indienen om een voltijdse betrekking te krijgen als die in de onderneming vrijkomt. Ook mag de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur niet hoger liggen dan 4/5 van een voltijdse betrekking. Het doel van de inkomensgarantie-uitkering is werklozen die deeltijds gaan werken een inkomen te verschaffen dat minstens gelijk is aan de werkloosheidsuitkering, voor degenen waarvan de deeltijdse betrekking maximum 1/3 van een voltijdse betrekking bedraagt, of een inkomen dat hoger is dan de werkloosheidsuitkering, voor degenen met een deeltijdse betrekking die groter is dan 1/3 van een voltijdse betrekking.

De maandelijkse inkomensgarantie-uitkering wordt als volgt berekend: referte-uitkering + uurtoeslag – nettoloon. De referte-uitkering is de werkloosheidsuitkering die men ontvangen zou hebben bij volledige werkloosheid. De uurtoeslag is het aantal gewerkte uren dat een 1/3 tewerkstelling overschrijdt, vermenigvuldigd met 2,82 euro (januari 2009). Het nettoloon is het brutoloon verminderd met de werknemersbijdragen voor de sociale zekerheid en de forfaitaire bedrijfsvoorheffing.

We illustreren hier de impact van de inkomensgarantie-uitkering op het netto beschikbaar inkomen voor een koppel zonder kinderen (voor meer gezinstypes: zie het tweede tussentijdse rapport). Er werd uitgegaan van een minimale werkloosheidsuitkering.

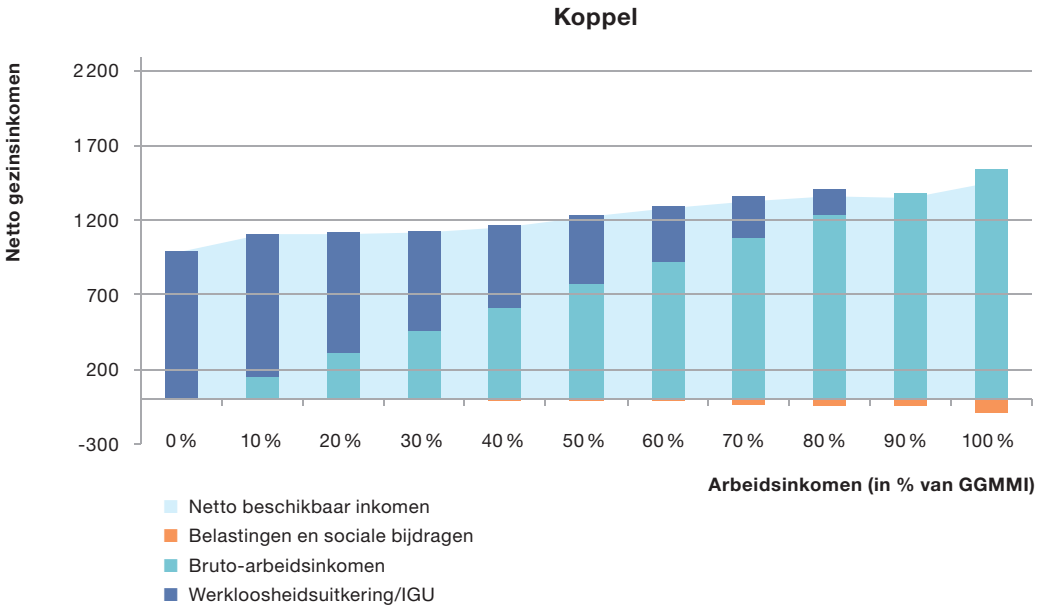
De belangrijkste vaststellingen zijn:

- Bij volledige inactiviteit, ligt de uitkering voor langdurig werklozen iets hoger dan die voor leefloongerechtigden, maar de *verschillen zijn klein*. Voor de meeste gezinstypes in Tabel 4 bedraagt het verschil minder dan 50 euro per maand. Een alleenstaande ouder met twee kinderen en een werkloosheidsuitkering heeft zelfs een lager inkomen dan een alleenstaande in een gelijkaardige situatie met een bijstandsuitkering. De reden hiervoor is dat de eerste geen gebruik kan maken van het terugbetaalbaar belastingkrediet voor kinderen ten laste (omdat het belastbaar inkomen hoger is dan het totaal van de belastingvrije sommen) en de tweede wel (omdat het leefloon niet meegerekend wordt in het belastbaar inkomen).
- De meeropbrengst van een *kleine deeltijdse job* is voor werklozen minimaal. Voor jobs die maximaal 1/3 van een voltijdse betrekking bedragen (in een 38-urenweek betekent dit minder dan 13 uren per week), zorgt de IGU bij onvrijwillige deeltijdarbeid voor een aanvulling op het loon tot op het niveau van de werkloosheidsuitkering. De belangrijkste componenten van de meeropbrengst zijn het dubbel vakantiegeld en de eindejaarstoeslag. Dit heeft zelfs tot gevolg dat een werkloze die onvrijwillig overstapt naar een 30%- tewerkstelling een lager inkomen heeft dan een leefloongerechtigde die een gelijkaardige job aanvaardt en recht heeft op de SPI-vrijstelling (zie Tabel 4).

- Voor werklozen die onvrijwillig overstappen naar een *deeltijdse betrekking die meer dan 1/3 en maximaal 4/5 van een voltijdse betrekking* bedraagt, bevat de IGU een uurtoeslag. Die uurtoeslag zorgt ervoor dat meer werken effectief resulteert in een hoger beschikbaar inkomen. Het totale bedrag van de IGU blijft uiteraard dalen per uur dat er meer gewerkt wordt, door de stijging van het nettoloon. Maar in vergelijking met de SPI-vrijstelling verloopt de daling van het IGU veel geleidelijker, dankzij de uurtoeslag. Dit heeft tot gevolg dat een werkloze die onvrijwillig overstapt naar een 50%-tewerkstelling een hoger inkomen heeft dan een leefloongerechtigde die een gelijkaardige job aanvaardt, behalve in het geval van de alleenstaande ouder (zie Tabel 4). Het verschil in netto-inkomen tussen een werkloze en een leefloongerechtigde die gaat werken, stijgt naarmate het aantal werkuren per week toeneemt, tot een arbeidsregime van maximaal 4/5 van een voltijdse betrekking.
- Vanaf een *tewerkstelling die meer dan 4/5 van een voltijdse job* bedraagt, vervalt het recht op IGU. Het inkomen van een koppel zonder kinderen is daardoor bij een tewerkstelling aan 90% lager dan bij een tewerkstelling aan 80% (Figuur 5). Meer in het algemeen kunnen we stellen dat voor personen die in aanmerking komen voor onvrijwillige deeltijdarbeid, een voltijdse betrekking nauwelijks meer financiele voordelen biedt dan een 4/5 aanstelling, zeker als ze geen kinderen hebben.
- Een belangrijk verschil tussen het leefloonsysteem en de werkloosheidsverzekering ten slotte is dat het eerste systeem voor *koppels zonder kinderen* eigenaardige financiële vallen vertoont, en het tweede niet. De vallen voor leefloongerechtigde koppels zonder kinderen zijn het gevolg van de individualisering van het recht op leefloon zonder bijpassende individualisering van het arbeidsinkomen in de berekening van het leefloon (cf supra). Een dergelijke individualisering bestaat niet in de werkloosheidsverzekering, waardoor voor werkloze koppels zonder kinderen de marginale opbrensten uit arbeid tamelijk systematisch stijgen vanaf jobs die meer dan 1/3 van een voltijdse betrekking bedragen.

Wat indien een werkloze niet voldoet aan de voorwaarden voor onvrijwillige deeltijdarbeid? Strikt genomen valt de werkloze dan terug op louter het netto arbeidsinkomen. Het is evident dat dit kan leiden tot substantiële inactiviteitsvallen. Indien de bestaansmiddelen hierdoor lager komen te liggen dan het leefloon, heeft men wel recht op het leefloon, maar niet op de SPI-vrijstelling. De SPI-vrijstelling is immers bedoeld voor leefloongerechtigden die beginnen te werken, niet voor personen die al werken voordat zij leefloongerechtigd worden.

Figuur 5 **Het totale maandinkomen voor een werkloos koppel naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro**

Tabel 4 **Netto beschikbaar inkomen per maand: verschil tussen leefloongerechtigden en werklozen bij niet-werken en werken**[13]

	Geen tewerkstelling		30% tewerkstelling		50% tewerkstelling		70% tewerkstelling	
	Leefloon	Werkloos	Leefloon	Werkloos	Leefloon	Werkloos	Leefloon	Werkloos
Alleen-staande	712	830	954	912	957	990	987	1 108
Koppel	949	988	1 183	1 120	969	1 221	1 062	1 329
Koppel + 2 kinderen	1 349	1 388	1 596	1 521	1 600	1 621	1 603	1 744
Alleen-staande + 2 k.	1 349	1 323	1 588	1 447	1 586	1 526	1 519	1 587

[13] In het geval van werk wordt er bij de leefloongerechtigden een SPI-vrijstelling verondersteld en bij de werklozen een IGU.

3.2. Simulatie van het leefloon met alternatieve berekeningswijzen voor de SPI-vrijstelling

In deel 2.2 toonden we aan dat, mede door het forfaitaire bedrag van de SPI-vrijstelling, de overgang van niet-werk naar werk niet in alle situaties tot een substantiële verhoging van het netto beschikbare gezinsinkomen leidt. In dit deel onderzoeken we enkele alternatieve berekeningswijzen van de vrijstelling op arbeidsinkomens. Hiervoor baseren we ons op de systemen die in de buurlanden van toepassing zijn. Nadat we deze berekeningswijzen kort toegelicht hebben, berekenen we het leefloon waarbij de SPI-vrijstelling vervangen wordt door een alternatieve regeling. We berekenen het netto beschikbaar inkomen volledig analoog met deel 2.2, d.w.z uitgaande van de Belgische context (de hoogte van het leefloon, de bruto-inkomens, kosten voor kinderopvang, berekening van bestaansmiddelen, belastingen,…), maar passen de formule van de vrijstelling van het arbeidsinkomen toe die geldig is in de buurlanden. Dit betekent dat er abstractie wordt gemaakt van de landenspecifieke context (hoogte van de bedragen van de bijstand, belasting-en andere voordelen voor de bijstandsgerechtigden, vrijstellingen van bestaansmiddelen,…) waarin die vrijstellingen kaderen.

3.2.1. Korte voorstelling van alternatieven voor de SPI-vrijstelling uit de buurlanden

Ook in onze buurlanden ziet de formule voor de berekening van de bijstandsuitkering er in grote lijnen als volgt uit:

bijstandsuitkering= forfaitair bedrag bijstand + vrijstellingen
– niet vrijgestelde bestaansmiddelen

Maar, in tegenstelling tot in België waar de vrijstelling op het arbeidsinkomen in de leefloonberekening forfaitair is, heeft deze in Frankrijk, Nederland en Duitsland een (gedeeltelijk) procentueel karakter. In onderstaande tabel stellen we de verschillende berekeningswijzen kort voor (voor meer uitleg over hun regelgeving verwijzen we naar het eerste en tweede tussentijdse rapport).

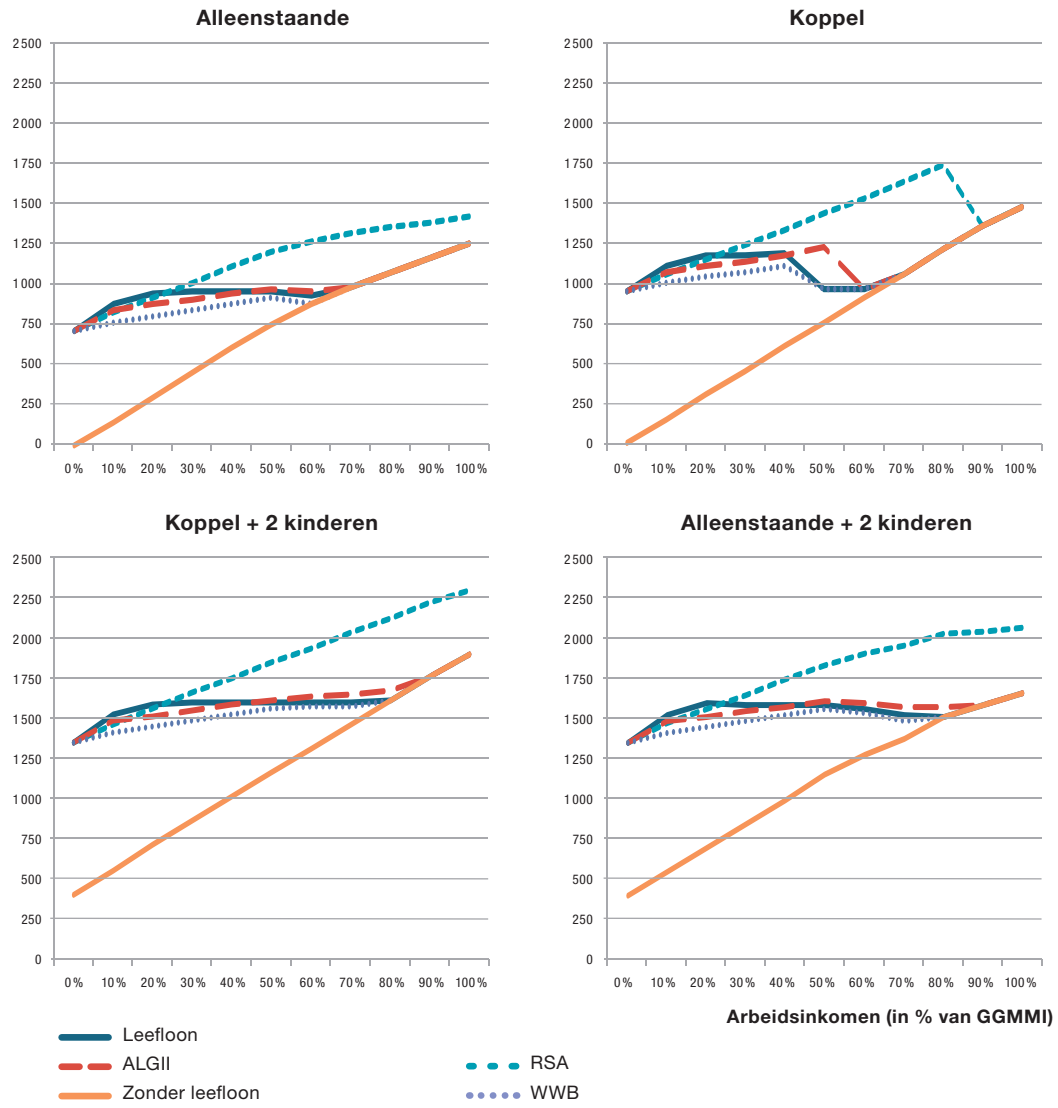
Tabel 5 Alternatieve berekeningswijze voor de SPI-vrijstelling: systemen in de buurlanden (situatie op 1 januari 2010)

Land	Bijstandssysteem	Basisbedrag alleenstaande (euro/maand)	Duur vrijstelling	Berekening vrijstelling arbeidsinkomen
Frankrijk	Revenu de Solidarité Active (RSA)	460	Onbeperkt	62% van het netto arbeidsinkomen
Nederland	Wet Werk en Bijstand (WWB)	650	6 maand	25% van het netto arbeidsinkomen, met een maximum van 187 euro per maand
Duitsland	ArbeitslosengeldII (ALGII)	359	Onbeperkt	% vrijstelling van het netto arbeidsinkomen waarvan het % afhankelijk is van de hoogte (inkomensschijf) van het bruto arbeidsinkomen: - tot 100 euro: volledige vrijstelling; - tussen 100 euro en 800 euro: vrijstelling van 20% (op deze schijf); - tussen 800 euro en 1 200 euro (of tot 1 500 euro bij kind(eren) ten laste): vrijstelling van 10% (op deze schijf); - groter dan 1 200 euro (of 1 500 euro bij kind(eren) ten laste): geen vrijstelling (op deze schijf).

3.2.2. Inactiviteitsvallen na vervanging SPI-vrijstelling door buitenlands alternatief

In onderstaande figuren bevinden zich de resultaten van de simulaties van het netto beschikbaar inkomen bij de overgang van niet-werk naar werk aan verschillende percentages van het minimumloon waarbij in de berekening van het leefloon, de SPI-vrijstelling vervangen wordt door de berekeningsmethode in de buurlanden. Alle overige kenmerken van de SPI- en leefloonberekening blijven behouden (de forfaitaire leefloonbedragen, de vrijstelling van belastingen, de bestaansmiddelentoets,…). Het netto beschikbaar inkomen wordt voor dezelfde gezinstypes gesimuleerd als in deel 2.2 (alleenstaande – met en zonder kinderen, éénverdienend koppel – met en zonder kinderen). Voor een meer gedetailleerde voorstelling van de resultaten en alternatieve gezinstypes verwijzen we naar het eerste en tweede tussentijdse rapport.

Figuur 6 **Netto beschikbaar inkomen volgens verschillende vrijstellingen van arbeidsinkomen, maandbedragen in euro**

Bij de vergelijking van activeringssystemen via een vrijstelling van het arbeidsinkomen (op basis van bovenstaande figuren), letten we in het bijzonder op volgende zaken. Een essentieel punt van een activeringsmaatregel is dat meer werken moet resulteren in een hoger beschikbaar inkomen. Grafisch betekent dit dat de curven stijgend moeten verlopen (1) en er ook geen neerwaartse knikken mogen inzitten (4). Wanneer we ervan uitgaan dat in België het minimumloon en de fiscale en parafiscale behandeling ervan, voldoende inkomensbescherming biedt bij voltijds werk, ligt het doel van de inkomensvrijstelling van arbeidsinkomens vooral in het aanmoedigen van deeltijds werk. In de praktijk zien we echter dat sommige systemen eerder tewerkstelling in kleine deeltijdse jobs aanmoedigen terwijl andere systemen veeleer grote deeltijdse jobs stimuleren (2). In ieder geval gaan we ervan uit dat de aanvulling van het arbeidsinkomen begrensd moet zijn tot een bepaald punt onder het minimumloon (3).

Uit een vergelijking van de verschillende simulaties van vrijstelling van het arbeidsinkomen, kunnen we besluiten dat

1. meer werken vooral bij de RSA resulteert in een hoger netto beschikbaar inkomen (stijgend verloop van de curve). De meeropbrengst van het beschikbaar inkomen bij overgang van leefloon naar deeltijds werk is door het forfaitaire karakter van de SPI-vrijstelling, nagenoeg gelijk of men nu een "kleine" dan wel een "grote" deeltijdse job aanneemt (horizontaal verloop in de curve). De meeropbrengst van werk blijft bij de ALGII en WWB beperkt.

2. voor de allerlaagste arbeidsinkomens, de forfaitaire SPI-vrijstelling tot een groter beschikbaar inkomen leidt dan de systemen van (gedeeltelijke) procentuele vrijstelling in de buurlanden:

   – In vergelijking met de Franse RSA is de SPI overwegend voordeliger voor arbeidsinkomens tot 20% van het GGMMI. Een forfaitaire vrijstelling stemt immers overeen met een 100% vrijstelling voor inkomens die lager liggen dan het forfait. De RSA wordt al gauw voordeliger omdat 62% van het arbeidsinkomen dan hoger is dan het forfait van de SPI.

   – In vergelijking met de Nederlandse WWB is de SPI merkelijk gunstiger voor zowel de lage als de hoge inkomens. Voor de heel lage inkomens (kleiner dan het forfait van 217 euro), is de SPI vrijstelling 100%, terwijl de Nederlandse vrijstelling 25% bedraagt. Maar ook voor de hogere arbeidsinkomens, is de SPI voordeliger dan de WWB, gegeven het plafond dat van toepassing is bij de WWB dat lager ligt dan het forfait van de SPI.

   – In vergelijking met het Duitse ALGII levert de SPI-vrijstelling een hoger beschikbaar inkomen op voor jobs die kleiner zijn dan een halftijdse tewerkstelling aan het minimumloon. Voor bruto arbeidsinkomens tot 100 euro per maand, is de ALGII-vrijstelling 100%. Bij de forfaitaire SPI-vrijstelling is dat ook het geval en geldt die 100%-vrijstelling tot netto maandinkomens van 217 euro. Het systeem van de ALGII kent na de 100%- vrijstelling op de eerste schijf van 100 euro, een procentuele vrijstelling toe van 20% van de bruto maandinkomens tussen 100 en 800 euro. De ALGII- vrijstelling zal hierdoor gunstiger worden dan de SPI vanaf een bruto maandinkomen van ongeveer 700 euro aangezien ze dan 220 euro bedraagt (namelijk de som van een forfaitaire vrijstelling van 100 euro op de eerste schijf van 100 euro en 20% op de volgende schijf van 600 euro) en de SPI hierdoor overschrijdt.

3. De SPI-vrijstelling is vooral voordelig voor leefloongerechtigden die overstappen naar een kleine deeltijdse jobs aan het minimumloon. In Tabel 6 geven we de maximale netto arbeidsinkomens tot wanneer de bijstand genoten kan worden volgens de verschillende berekeningswijze van de vrijstelling.

Tabel 6 Maximaal netto-arbeidsinkomen met recht op leefloon – volgens verschillende systemen van vrijstelling van arbeidsinkomen, in euro en in % van het nettominimumloon van een 22 jarige

Leefloon-categorie	SPI-vrijstelling (forfait 216,69 euro)		RSA vrijstelling (62% van arbeidsinkomen)		WWB-vrijstelling (25%, geplafonneerd tot 187 euro)		ALGII-vrijstelling (per schijf van arbeids-inkomen)	
	In euro	in % van minimum-loon*	In euro	in % van minimum-loon*	In euro	in % van minimum-loon*	In euro	in % van minimum-loon*
Categorie 1	701	48 %	1 273	88 %	661	45 %	754	51 %
Categorie 2	942	76 %	1 910	155 %	898	71 %	991	79 %
Categorie 3	1 184	62 %	2 547	134 %	1 136	62 %	1 229	65 %

** Voor categorie 1 is dit het netto beschikbaar inkomen van een koppel éénverdieners zonder kinderen met een minimumloon; voor categorie 2 van een alleenstaande met een minimumloon; voor categorie 3 van een koppel éénverdieners met 2 kinderen en een minimumloon (voor assumpties: zie het eerste tussentijdse rapport).*

Hieruit blijkt dat

- Met 62% RSA-vrijstelling kunnen ook leefloners die voltijds gaan werken nog een leefloonuitkering krijgen (behalve in categorie 1). Dit systeem zou dus een veel ruimere toepassing kennen dan de huidige SPI-berekening. Gerechtigden uit categorie 2 en 3 zouden een, weliswaar kleine, leefloon-aanvulling kunnen krijgen tot netto-inkomens die respectievelijk meer dan de helft en een derde boven het minimumloon liggen.
- Door het relatief lage vrijstellingsplafond in de WWB, kan dit activeringselement enkel voor “kleine” deeltijdse jobs toegepast in de Belgische leefloonberekening. Zoals reeds gezegd is de SPI steeds gunstiger en verhindert het WWB-plafond het tot uiting komen van voordelen van een procentuele vrijstelling.
- De ALGII-vrijstelling zou ook voor grotere deeltijdse jobs een financiële stimulans betekenen dan de huidige SPI-vrijstelling, maar de meeropbrengst ten opzichte van de SPI blijft evenwel beperkt omdat de vrijstellingspercentages klein zijn (20% en 10%).

4. De bijkomende financiële inactiviteitsval (knik in de curve) voor koppels uit categorie 1 (koppels zonder kinderlast), wordt niet weggewerkt door de (gedeeltelijke) procentuele vrijstellingen, maar wordt wel uitgesteld tot hogere inkomens (in plaats van bij 50% van het GGMMI bij de SPI is dat bij 60% en bij 90% van het GGMMI bij respectievelijk de Duitse ALGII-vrijstelling en de Franse RSA-vrijstelling). De oorzaak van deze bijkomende inactiviteitsval ligt immers bij de niet-individualisering van het arbeids-inkomen binnen een context van een geïndividualiseerde leefloonberekening.

We kunnen besluiten dat de volledig procentuele vrijstelling van 62% van het arbeidsinkomen (RSA) te genereus zou zijn voor het Belgische leefloonsysteem. Deze vrijstelling zou immers leiden tot een veel ruimere toepassing dan de huidige SPI-vrijstelling, én dan de RSA in Frankrijk gegeven de hogere basisbedragen van het leefloon in België, zodat ook netto-inkomens die ruim het minimumloon overschrijden nog een leefloonaanvulling kunnen krijgen. Dit zijn geen bescheiden inkomens meer waardoor het bijstands-systeem zowel vanuit budgettair als sociaal oogpunt ontwricht zou worden. Op vlak van activering van leefloongerechtigden, zal de vrijstellingsmethode voor het arbeidsinkomen in het Duitse ALGII-systeem, niet tot significiante verbeteringen leiden ten opzichte van de SPI-vrijstelling. Het voordeel van verschil-

lende (forfaitaire en) procentuele vrijstellingen naar inkomensschijven dat het Duitse systeem hanteert, gaat grotendeels verloren omdat de percentages vrij klein zijn (20% en 10%) voor toepassing in België. Het relatief lage plafond in de Nederlandse WWB- vrijstelling, verhindert dat het positieve activerings-element van een procentuele vrijstelling ten opzichte van een forfaitaire vrijstelling tot uiting kan komen.

4. Besluit

Een vrijstelling op het arbeidsinkomen, zoals de SPI-regeling, heeft als doelstelling werken lonend te maken voor personen met een leefloonuitkering. Maar de SPI-vrijstelling kampt met inactiviteitsvallen, onder meer omwille van het forfaitaire karakter. Alternatieve vrijstellingssystemen waarbij meer werken resulteert in een hoger netto-inkomen, zijn een uurtoelage (systeem van de IGU) of een procentuele vrijstelling van het arbeidsinkomen. Indien de SPI-regelgeving het opnemen van een deeltijdse job aan-moedigt, dient het vrijstellingspercentage op de laagste inkomens voldoende hoog te zijn (zoals bij een forfaitaire vrijstelling). Anderzijds moet het percentage voldoende laag zijn voor grotere jobs, of moet er een plafond bestaan, zodat de spanning met overige inkomens (minimumloon, werkloosheidsuitkering) behouden blijft.

Verder reflecteert een vrijstellingssysteem ook beleidsprioriteiten. Beoogt het beleid bijvoorbeeld om tewerkstelling in kleine deeltijdse jobs aan te moedigen of eerder het stimuleren van tewerkstelling in relatief grote deeltijdse jobs? Daarbij mag ook het bijhorende kostenplaatje niet uit het oog verloren worden. Bovendien dient het ontwerp van een vrijstellingssysteem bepaald te worden in samenhang met de fiscale regelgeving die van toepassing is in een land. Zo is het leefloon bijvoorbeeld vrijgesteld van belastingen in tegenstelling tot een inkomen uit arbeid, wat tot bijkomende inactiviteitsvallen kan leiden. De financiële vallen hangen daarnaast ook af van andere in-work benefits dan het loon dat hier bestudeerd werd. Bij het uittekenen van het ontwerp van een vrijstellingssysteem moet ook rekening gehouden worden met de implementatie. Gegeven dat de leefloonberekening en -toekenning op lokaal niveau gebeurt, zijn zowel de toekenning als de berekening niet steeds uniform en is er mogelijks non take-up (personen ontvangen niet waar ze recht op hebben).

Naast de hierboven beschreven inactiviteitsvallen kampt de huidige SPI-regeling met andere beperkingen. Ten eerste, zijn de criteria om in aanmerking te komen voor de SPI-vrijstelling erg strikt inzake doelgroep (een persoon moet reeds leefloongerechtigd zijn vooraleer hij/zij begint te werken) en de duur (3 jaar vanaf het moment van eerste SPI-toekenning). Voor dit laatste aspect is er verbetering in zicht door de uitbreiding van de totale periode gedurende dewelke men van een SPI-vrijstelling kan genieten naar 6 jaar. Ten tweede, treedt er in de leefloonberekening een bijkomende inactiviteitsval op voor koppels zonder kinderen ten laste (categorie 1). Dit is te wijten aan het feit dat de berekening van het leefloon geïndividualiseerd is, terwijl de berekening van het inkomen uit arbeid niet volledig geïndividualiseerd is. Een volledige individualisering van het arbeidsinkomen of een niet-individualisering van de SPI (dus ook toekennen aan diegene die niet werkt indien het inkomen van de werkende bij die persoon in rekening gebracht wordt), zouden deze inkomensval kunnen wegwerken.

Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen

Inactiviteitsvallen en een alternatief voor SPI op basis van het Franse bijstandssysteem (januari 2010)

Inhoudstafel

Deel 2 › Inactiviteitsvallen en een alternatief voor SPI op basis van het Franse bijstandssysteem (januari 2010)

Samenvatting 34

Inleiding 35

5. Het leefloon in België 36

5.1. Voorwaarden 36

5.2. Berekening 37

5.3. Inactiviteitsvallen 39

6. Alternatieve berekening voor de SPI-vrijstelling: simulatie van het leefloon met de procentuele vrijstelling van arbeidsinkomens in Frankrijk 47

6.1. Revenu de solidarité active (RSA) in Frankrijk 47

6.2. Inactiviteitsvallen na vervanging SPI-vrijstelling door procentuele RSA-vrijstelling 51

Bibliografie 56

Lijst van tabellen

Tabel 7 De forfaitaire maandbedragen van het leefloon op 1 januari 2010 volgens categorie, in euro 37

Tabel 8 Netto beschikbaar inkomen per maand: verschil tussen werken en niet-werken 46

Tabel 9 De forfaitaire maandbedragen van de RSA, in euro op 1 januari 2010 48

Tabel 10 Maximaal netto-arbeidsinkomen met recht op leefloon – volgens SPI-vrijstelling en RSA-vrijstelling- maandbedragen juni 2009, in euro en in % van het nettominimumloon 22-jarige 56

Lijst van figuren

Figuur 7 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 41

Figuur 8 Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 41

Figuur 9 Het totale maandinkomen voor een koppel met kinderen (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 42

Figuur 10 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande met kinderen naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 42

Figuur 11 Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 43

Figuur 12 Het totale maandinkomen voor een koppel met kinderen (tweeverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro 43

Figuur 13 RSA in Frankrijk: opdeling van het totale inkomen (verticale as) – typegeval alleenstaande met enkel arbeidsinkomen (horizontale as), nettobedragen in euro 49

Figuur 14 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro 51

Figuur 15 Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro 52

Figuur 16 Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro 52

Figuur 17 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro 53

Figuur 18 Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro 53

Figuur 19 Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro 54

Figuur 20 Netto-inkomensgroei bij substitutie van SPI vrijstelling door procentuele RSA vrijstelling in berekening leefloon, in % 54

Samenvatting

Om de overgang van een leefloon naar (deeltijds) werk financieel aantrekkelijk te maken, voorziet de huidige regelgeving dat bij de berekening van de bestaansmiddelen, en dus het recht op leefloon, inkomens uit werk of beroepsopleiding tot op zekere hoogte vrijgesteld worden. Dit is de zogenaamde Sociaalprofessionele Integratie (SPI) – vrijstelling. Onder meer door het forfaitaire karakter, kampt het systeem van de SPI-vrijstelling met een aantal beperkingen. In dit rapport analyseren we de inactiviteitsvallen voor leefloners aan de hand van het verschil in nettoinkomen tussen inactiviteit, deeltijdarbeid en een voltijdse baan voor een aantal typegezinnen onder de huidige regelgeving van het leefloon. Daarnaast simuleren we voor dezelfde gezinstypes het nettoinkomen op basis van een alternatief systeem voor de SPI-vrijstelling, namelijk het recent ingevoerde Revenu de Solidarité Active (RSA) in Frankrijk dat gebaseerd is op een procentuele vrijstelling van het arbeidsinkomen. We onderzoeken welke impact dat systeem voor de vrijstelling van arbeidsinkomens zou kunnen hebben op de inkomenssituatie van leefloners in België – dit is, indien het in België toegepast zou worden, ter vervanging van de huidige SPI-vrijstelling.

Dit rapport kadert binnen een ruimere onderzoeksvraag over het Belgische leefloon en knelpunten van de SPI-vrijstelling van bestaansmiddelen. In een tweede rapport wordt dieper ingaan op de verschillen en de spanning tussen de SPI-vrijstelling en de “inkomensgarantie-uitkering” (IGU). De IGU is net als de SPI-vrijstelling een maatregel die werken financieel aantrekkelijker wil maken, maar dan specifiek bedoeld voor gerechtigden op een werkloosheidsuitkering. Verder bevat het tweede rapport simulaties met toepassing van alternatieve systemen voor de vrijstelling van arbeidsinkomens, namelijk het Duitse ‘Arbeitslosengeld II’ en de Nederlandse ‘Wet Werk en Bijstand’. Daarnaast wordt er dieper ingegaan op de representativiteit van de typegezinnen uit de simulaties en wordt er een overzicht gegeven van trajecten van leefloongerechtigden naar werk op basis van een steekproef van Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ)-gegevens.

Inleiding

De recht op maatschappelijke integratie (RMI)-wet[14] heeft tot doel het recht te garanderen op maatschappelijke integratie, via werk, of, als dit niet mogelijk is, via het verstrekken van een leefloon, al dan niet gecombineerd met een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie. Om de arbeidsparticipatie van hulpvragers te stimuleren, beschikken OCMW's over een hele reeks van tewerkstellingsmaatregelen, zoals de artikelen 60§7 en 61 van de OCMW-wet, de Activa-plannen, de doorstromingsprogramma's, de sociale inschakelingseconomie, beschutte werkplaatsen, invoeginterims, enz. De stap naar werk wordt voor uitkeringsgerechtigden bovendien financieel aantrekkelijk gemaakt door allerhande maatregelen, waaronder de vrijstelling van bestaansmiddelen voor Sociaalprofessionele Integratie (SPI). Andere, tamelijk recente, maatregelen die specifiek tot doel hebben om de financiële kloof tussen werken en niet-werken te verkleinen, zijn onder meer de werkbonus, het behoud van de verhoogde kinderbijslag bij tewerkstelling voor een bepaalde periode en de versterking van het inkomensgebonden karakter van de ouderbijdragen in de kinderopvang.

In dit rapport bekijken we de werking en de beperkingen van de SPI-vrijstelling. We analyseren bovendien een aantal alternatieven voor het SPI-systeem, gebaseerd op bestaande systemen in de buurlanden. Daarbij gaan we er steeds vanuit dat alle andere elementen van de RMI-wet en – bij uitbreiding – de Belgische sociale en fiscale wetgeving ongewijzigd blijven. Het opzet van dit rapport is aldus gelimiteerd tot het meten van de effecten van de SPI-vrijstelling en mogelijke alternatieven op de financiële incentieven voor leefloongerechtigden om te gaan werken.

[14] Wet van 26 mei 2020 betreffende het recht op maatschappelijke integratie.

5. Het leefloon in België

Met het recht op maatschappelijke integratie[15] werd in 2002 de bijstand, of het allerlaatste sociaal vangnet voor personen die over onvoldoende bestaansmiddelen beschikken en aan bepaalde voorwaarden voldoen, herzien. In dat kader werd het leefloon ingevoerd ter vervanging van het bestaansminimum. Naast het voorzien van een minimaal inkomen, wordt met het leefloon gestreefd naar een integratie en participatie aan het maatschappelijke leven, al dan niet gecombineerd met tewerkstelling en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie[16].

5.1. Voorwaarden

Om het recht op maatschappelijke integratie te kunnen genieten, moet de gerechtigden aan een aantal voorwaarden voldoen:

- Leeftijd: minimum 18 jaar (of jonger indien gehuwd, zwanger of kinderen ten laste);
- Werkelijke verblijfplaats: België;
- Nationaliteit: Belg (of behoren tot enkele bijzondere categorieën zoals EU-burger met verblijfsrecht van meer dan 3 maanden, vreemdeling ingeschreven in het bevolkingsregister, staatsloze en vluchteling);
- Bestaansmiddelen: niet over toereikende bestaansmiddelen beschikken, noch er aanspraak op kunnen doen;
- Werkbereid zijn, tenzij dit niet mogelijk is door gezondheids-of billijkheidsredenen;
- Rechten laten gelden op uitkeringen die genoten kunnen worden in het kader van een Belgische of buitenlandse sociale wetgeving.

Het behoud en de toekenning van het leefloon kunnen gepaard gaan met een geïndividualiseerd project dat betrekking heeft ofwel op de inschakeling in het beroepsleven, ofwel op de integratie in de maatschappij (“het geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie”).

Het leefloon wordt gezamenlijk gefinancierd door de federale overheid en de gemeente. De federale toelage bedraagt 50 tot 65% van het leefloon, afhankelijk van het aantal bijstandsgerechtigden in de gemeente[17].

15 Wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie.

16 Zie website maatschappelijke integratie: www.mi-is.be

17 Met uitzonderingen voor specifieke groepen zoals voor daklozen en voor personen die gerechtigd zijn op het equivalent leefloon.

5.2. Berekening

In grote lijnen wordt de leefloonuitkering als volgt berekend:

leefloonuitkering = forfaitair bedrag leefloon (1) + vrijstellingen (3) – niet vrijgestelde bestaansmiddelen (2)

(1) Forfaitair leefloonbedrag

De forfaitaire component in de berekening van het leefloon is het minimaal gegarandeerd inkomen indien men over geen bestaansmiddelen beschikt. Er bestaan 3 bedragen (categorieën) en de hoogte ervan is afhankelijk van de gezinssituatie (zie Tabel 1). Deze bedragen worden aangepast aan de evolutie van de prijzen en, gedeeltelijk, aan de welvaart. Vanaf 2009 gebeurt die welvaartsaanpassing conform de regels van het Generatiepact.

Tabel 7 De forfaitaire maandbedragen van het leefloon op 1 januari 2010 volgens categorie, in euro

Leeflooncategorie	bedrag
- cat 1: samenwonend met één of meer personen, bedrag per individu	483,86
- cat 2: alleenstaanden	725,79
- cat 3: met gezin (kinderen) ten laste[18]	967,72

(2) Bestaansmiddelen

Hoofdstuk 5 van het KB van 11 juli 2002 houdende het algemeen reglement betreffende het recht op maatschappelijke integratie, behandelt de berekening van de bestaansmiddelen. In principe komen alle nettobestaansmiddelen in aanmerking van welke aard of oorsprong ook (zoals het beroepsinkomen, sociale uitkeringen, inkomen uit roerende en onroerende goederen, voordelen in natura,…), van zowel de aanvrager als zijn gezinsleden (binnen bepaalde grenzen). Sommige inkomens zoals onroerende goederen, roerende kapitalen, beroepsinkomsten van de partner,… kennen een bijzondere berekeningswijze (bijvoorbeeld een gedeeltelijke vrijstelling, zie artikel 23-34 van het KB).

Voor de bestaansmiddelen van de personen met wie de aanvrager samenwoont, gelden er specifieke berekeningsregels:

- **Categorie 1**: als de aanvrager samenwoont met een echtgeno(o)t(e)/partner die
  - geen aanspraak maakt op het leefloon (of SPI-vrijstelling), dan worden de bestaansmiddelen van de echtgeno(o)t(e)/partner in rekening gebracht bij de aanvrager voor het gedeelte dat het bedrag van het forfaitair leefloon van die categorie overschrijdt;
  - wel aanspraak maakt op het leefloon (of SPI-vrijstelling), dan worden de bestaansmiddelen van de echtgeno(o)t(e)/partner niet in rekening gebracht bij de aanvrager (maar dus wel bij de echtgeno(o)t(e)/partner);

[18] Dit recht in categorie 3 wordt geopend zodra er ten minste 1 minderjarig, ongehuwd kind aanwezig is.

- **Categorie 1:** als aanvrager samenwoont met ouders of meerderjarige kinderen, kunnen hun bestaansmiddelen geheel of gedeeltelijk in aanmerking genomen worden bij de aanvrager voor het gedeelte dat het bedrag van het forfaitair leefloon overschrijdt (het OCMW beslist);
- **Categorie 3:** alle bestaansmiddelen van de echtgeno(o)t(e)/partner worden in aanmerking genomen.

(3) Vrijstellingen

In bovenvermeld KB van 11 juli 2002 werden er bestaansmiddelen bepaald waarmee geen rekening gehouden wordt in de berekening, hetzij volledig (art. 22), hetzij gedeeltelijk (art. 35). We lichten ze nader toe:

- **Vrijgestelde bestaansmiddelen (artikel 22, paragraaf 1):**

  Bij de berekening van de bestaansmiddelen worden bepaalde inkomsten (zoals gezinsbijslag, studietoelage,…) vrijgesteld;

- **Bijzondere vrijstelling (artikel 22, paragraaf 2):**

  Indien het in aanmerking te nemen bedrag van de bestaansmiddelen lager is dan de forfaitaire bedragen van het leefloon (zie Tabel 1), dan heeft de betrokkene recht op een bijkomende vrijstelling van 155 euro, 250 euro of 310 euro op jaarbasis voor respectievelijk categorie 1, 2 of 3. Deze bedragen zijn sinds de invoering van de wet in 2002 ongewijzigd gebleven. De bijzondere vrijstelling zou dus als een activeringsstimulans beschouwd kunnen worden die weliswaar, gegeven de relatief lage bedragen, eerder symbolisch van aard is.

- **“Sociaalprofessionele integratie (SPI) – vrijstelling” (artikel 35):**

  Teneinde de sociaalprofessionele integratie van de leefloonbegunstigde die begint te werken of die een beroepsopleiding aanvat of voortzet te bevorderen, worden de hieruit verworven netto-inkomsten afgetrokken van de bestaansmiddelen voor een forfaitair bedrag per maand[19]. Die vrijstelling is beperkt in de tijd tot 3 jaar, te rekenen vanaf de eerste dag waarop de vrijstelling wordt genoten. In de Algemene Beleidsnota “Maatschappelijke Integratie, armoedebestrijding en sociale economie” van november 2009[20] wordt er in een aanpassing voorzien om de periode waarin de SPI-vrijstelling kan worden genoten, te verlengen met 3 jaar. Dit zou betekenen dat de periode waarin de SPI-vrijstelling effectief toegekend kan worden, behouden blijft op 3 jaar maar dat de periode waarin de SPI-vrijstelling kan genoten worden, uitgebreid wordt tot 6 jaar (te rekenen vanaf de eerste dag waarop de vrijstelling wordt toegekend).

  Het bedrag van de vrijstelling is in de wet vastgesteld op 177,76 euro per maand (bedrag aan index 109,45 met basisjaar 1996). Dit bedrag wordt aangepast aan de prijsevolutie en bedraagt sinds september 2008 216,69 euro per maand. Deze SPI-vrijstelling vormt dus in feite een deel van het leefloon en is ook vrijgesteld van belastingen.

[19] Wanneer de inkomsten ontstaan uit een artistieke activiteit waarvan de prestaties onregelmatig zijn, geldt het vrijgesteld bedrag op jaarbasis.

[20] De Kamer, Algemene Beleidsnota “Maatschappelijke Integratie, armoedebestrijding en sociale economie”, DOC2225/026, 27 november 2009

Voor studenten bestaat er nog een bijzondere regeling van de SPI-vrijstelling. Het bedrag van de vrijstelling op hun netto-inkomsten uit tewerkstelling is gelijk aan de "gewone" regeling, behalve voor studenten met een studiebeurs, zij krijgen 49,58 euro per maand (bedrag aan index 109,45 met basisjaar 1996), wat vanaf september 2008 overeenstemt met 60,44 euro. Hun SPI-vrijstelling geldt voor de periode dat een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie is afgesloten.

5.3. Inactiviteitsvallen

Onderstaande figuren illustreren voor een zestal gezinstypes het netto beschikbaar inkomen bij de overgang van niet-werk naar werk aan verschillende percentages van het minimumloon (GGMMI)[21]. We gaan hier uit van het initiële inkomen van een leefloongerechtigde die begint te werken en recht heeft op de SPI-vrijstelling. We gaan tevens uit van het interprofessioneel minimumloon voor een werknemer van minimaal 22 jaar en 1 jaar anciënniteit. Voor 1 januari 2009 bedraagt dit minimumloon 1 440,67 euro per maand, inclusief vakantiegeld. De meeste activeringsmaatregelen voor werklozen en leefloongerechtigden (bv. artikel 60§7 van de CMW-wet) beogen steuntrekkers bij voltijdse tewerkstelling een loon te verschaffen dat ervoor zorgt dat het netto-inkomen gelijk is aan het netto-inkomen van een werknemer met een minimumloon (Bogaerts et al, 2010).

Het netto beschikbaar gezinsinkomen in onderstaande figuren houdt rekening met het leefloon, de SPI-vrijstelling, het brutoloon, de sociale bijdragen (incl. werkbonus), de eindafrekening van de personenbelasting (inclusief het belastingkrediet voor kinderen ten laste), eventuele (gewaarborgde) kinderbijslagen en kinderopvangkosten. Telkens wordt uitgegaan van de bedragen die gelden per 1 januari 2009. Dit betekent dat de verhoging van het leefloon per 1 juni 2009 niet in onderstaande cijfers vervat zit.

De berekening van het netto-inkomen is gebaseerd op STASIM, het Statistisch Simulatiemodel van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck. Dat instrument vertrekt van een aantal assumpties (voor uitvoerige bespreking, zie Bogaerts, 2008), met name:

- Gezinsinkomens worden op jaarbasis berekend (bv inclusief dubbel vakantiegeld) en vervolgens gedeeld door 12.
- Bij tweeverdienersgezinnen veronderstellen we dat de tweede partner deeltijds tewerkgesteld is (30%) aan het minimumloon, en geniet van de SPI-vrijstelling.
- Voor de berekening van de leeftijdtoeslagen van de kinderbijslag wordt uitgegaan van één kind van 2,5 jaar en één van 6 jaar.
- Voor de kinderopvangkosten (en hun fiscale verrekening) van eenouders en koppels met 2 werkende partners wordt uitgegaan van de barema's van het Vlaamse Kind en Gezin. De barema's van het Waalse Office de la Naissance et de l'Enfance liggen voor lage inkomensgezinnen doorgaans iets hoger (CRB, 2007).

[21] Aangezien dit het minimaal inkomen is dat een werkende dient te ontvangen, stemmen deze percentages eerder overeen met de tewerkstellingsbreuk (deeltijdse arbeid) aan het GGMMI.

– Er wordt geen rekening gehouden met andere kosten verbonden aan werk, zoals woon-werkverkeer.

– Er wordt geen rekening gehouden de met aanvullende financiële hulp zoals huurtoelagen en verwarmingstoelagen die steden en gemeenten vaak aan leefloongerechtigden verstrekken omdat die hulp veelal discretionair is en de omvang ervan bovendien zeer sterk verschilt van gemeente tot gemeente.

Wat de samenstelling van het inkomen betreft, blijkt uit onderstaande figuren dat:

– Indien het individu geen arbeidsinkomen heeft, hij het volledige forfaitaire bedrag van het leefloon ontvangt;

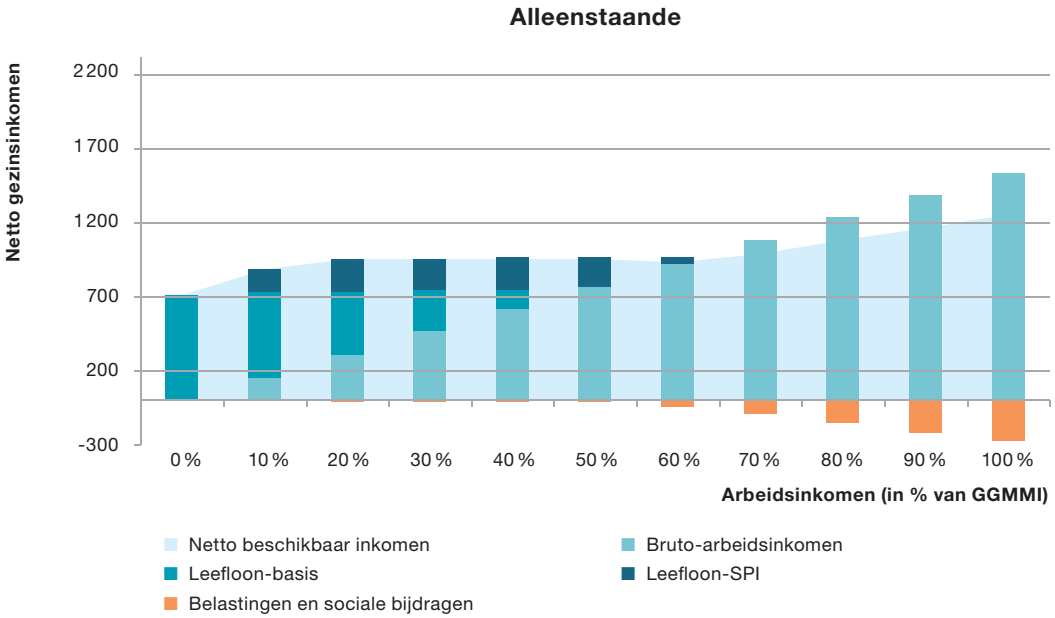
– Indien het individu een arbeidsinkomen ontvangt, het forfaitair gedeelte van het leefloon verminderd wordt met dit arbeidsinkomen; maar de SPI-vrijstelling op het arbeidsinkomen zorgt impliciet voor een “aanvulling” waardoor het beschikbaar inkomen toeneemt;

– De SPI-vrijstellling toegepast wordt zolang het arbeidsinkomen kleiner is dan de som van het forfaitair leefloon en het bedrag van de SPI-vrijstelling (en in de veronderstelling dat de gerechtigde uit een situatie zonder werk komt).

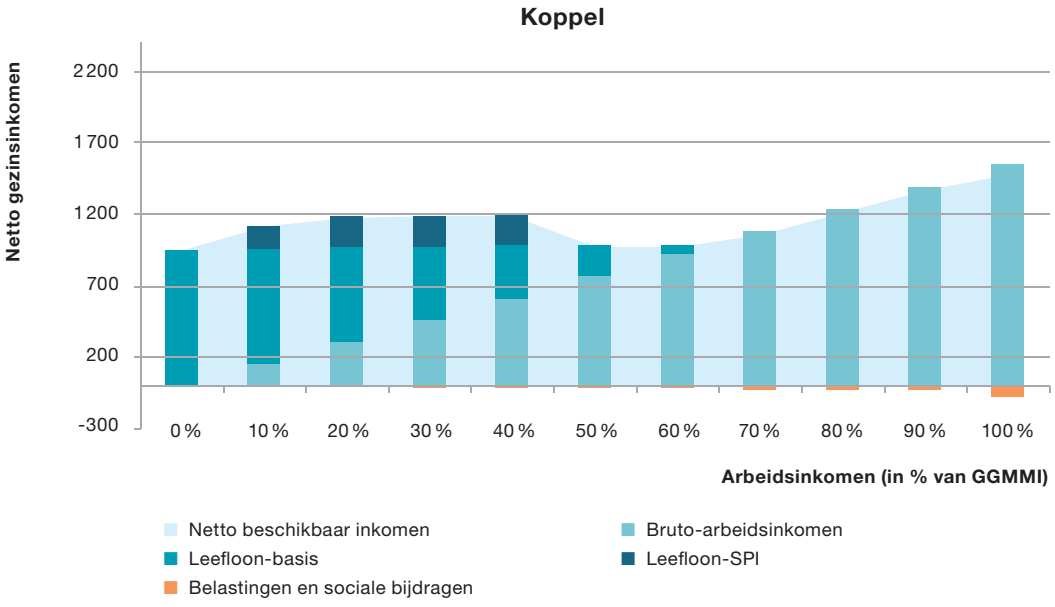
– Gezinnen met een bijstandsuitkering tot een bepaalde inkomensgrens de verhoogde kinderbijslag behouden en dit voor maximaal een periode van 2 jaar.

– Gezinnen met kinderen en inkomsten lager dan de belastingvrije som, het belastingkrediet voor kinderen ten laste uitbetaald krijgen.

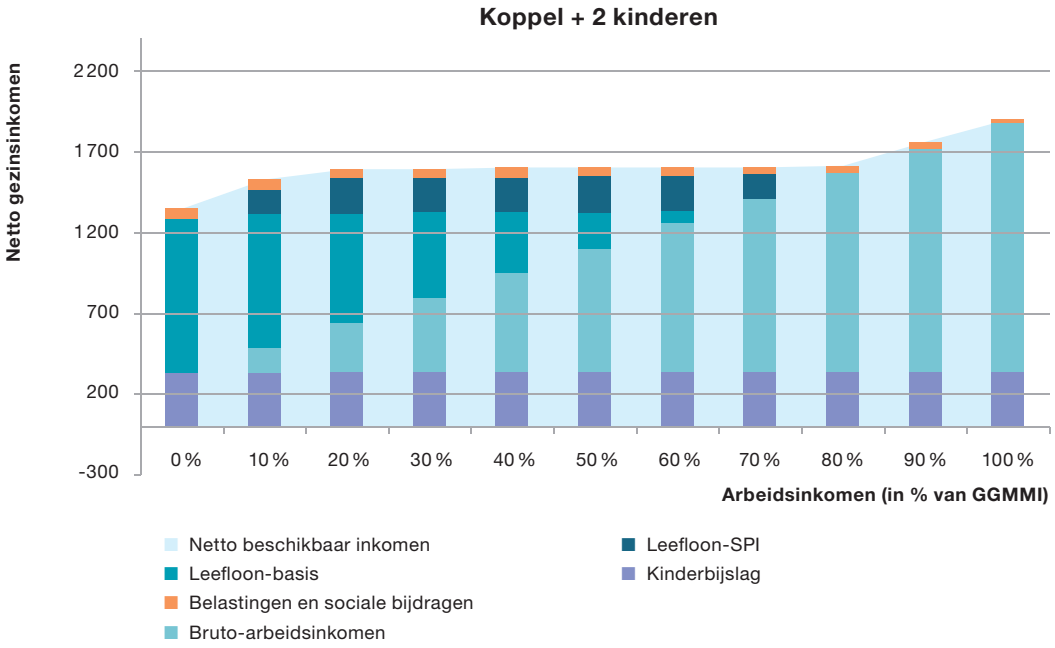
Figuur 7 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro

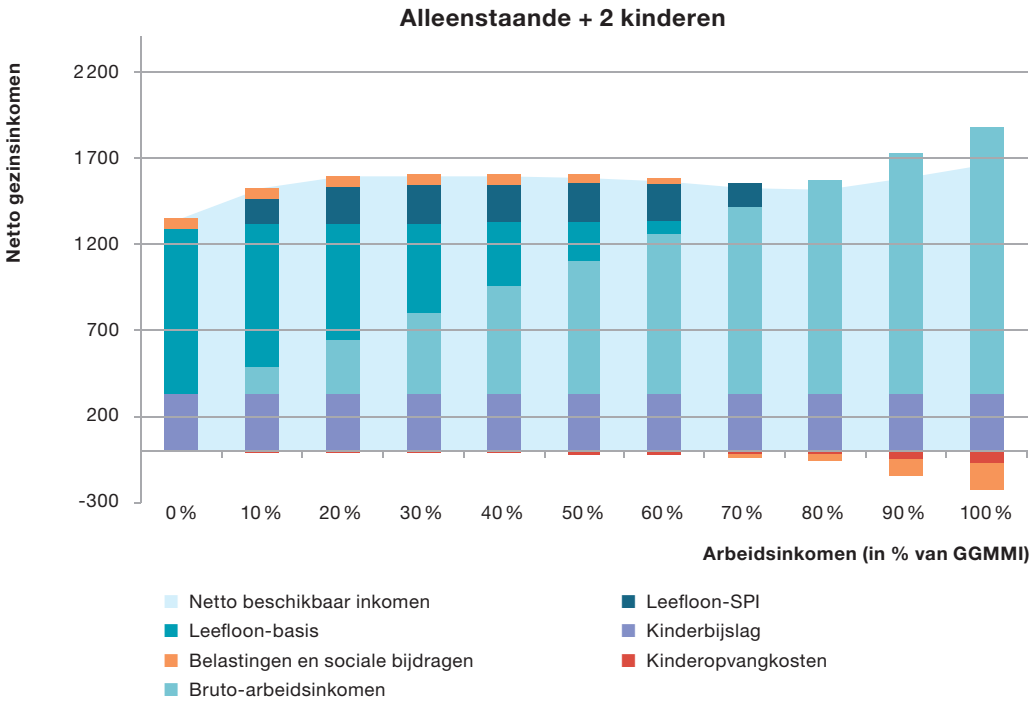
Figuur 8 Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro

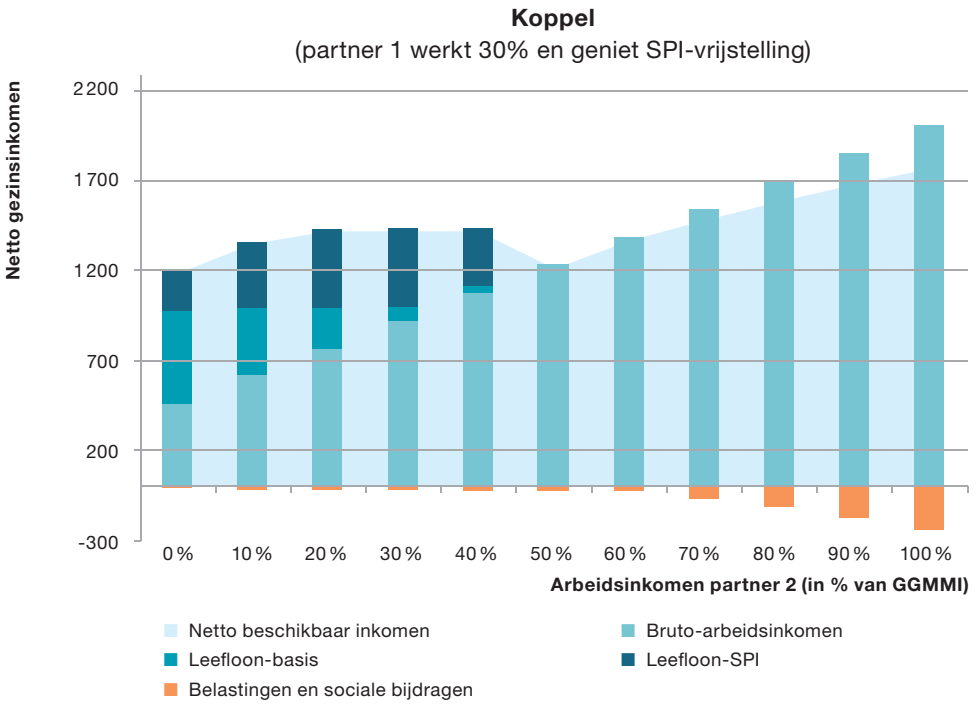
Figuur 9 **Het totale maandinkomen voor een koppel met kinderen (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro**

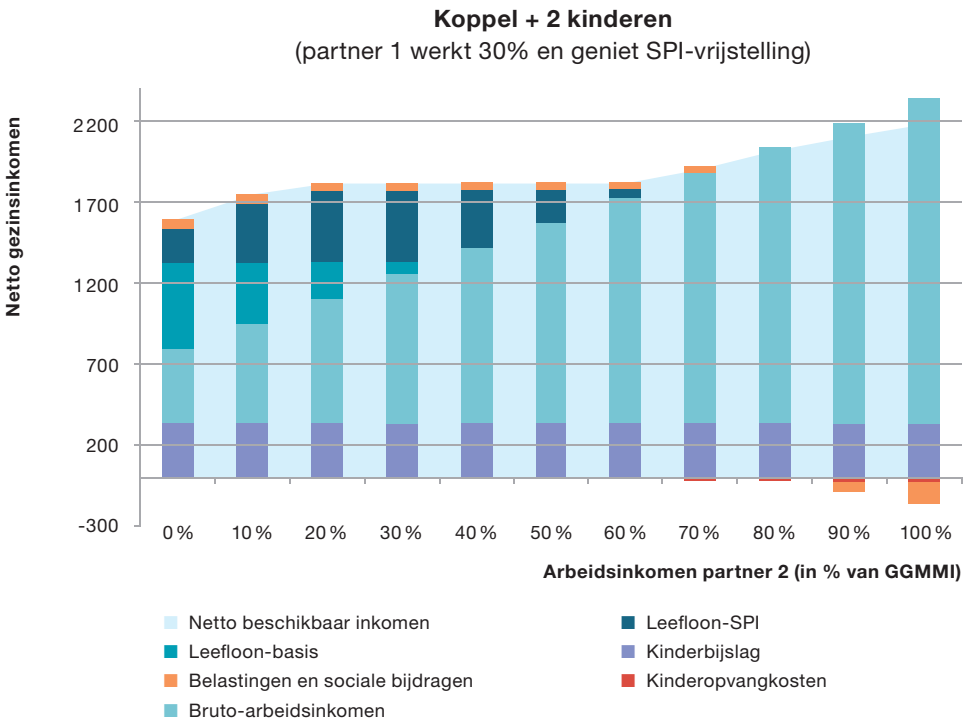
Figuur 10 **Het totale maandinkomen voor een alleenstaande met kinderen naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro**

Figuur 11 **Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro**

Figuur 12 **Het totale maandinkomen voor een koppel met kinderen (tweeverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de bestaande SPI-vrijstelling – in euro**

Wat de totale hoogte van het netto beschikbare gezinsinkomen en dus de financiële incentieven voor leefloongerechtigden om werk te aanvaarden betreft, leren bovenstaande figuren de volgende punten:

- De overgang van leefloon naar *voltijdse tewerkstelling* aan het minimumloon betekent een aanzienlijke verhoging van het inkomen ten opzichte van de leefloonsituatie. Behalve voor het eenoudergezin ligt het netto beschikbaar inkomen voor onderzochte gezinstypes bij tewerkstelling aan het minimumloon doorgaans meer dan 500 euro per maand hoger dan het leefloon. Voor eenoudergezinnen ligt de meeropbrengst een stuk lager als gevolg van de kinderopvangkosten. Merk op dat voltijds werkenden geen recht hebben op het leefloon of de SPI-vrijstelling.

- De SPI-vrijstelling is wel relevant bij de overgang van een leefloon naar *deeltijdse tewerkstelling*. Zelfs bij zeer kleine jobs zorgt deze vrijstelling ervoor dat het netto beschikbare gezinsinkomen toeneemt. Bij een tewerkstelling van 20% (in een 38-urenweeksysteem is dit 7,6 uren) bedraagt de meeropbrengst voor alle onderzochte gezinssituaties minstens 200 euro per maand.

- Een belangrijk nadeel van de SPI-vrijstelling is dat ze forfaitair is. Eens het forfait bereikt wordt, is er *geen marginaal effect meer van een hoger arbeidsinkomen* op het totale gezinsinkomen. Zoals de figuren aantonen, wordt dit forfait reeds bereikt bij een tewerkstelling van minder dan 20% aan het minimumloon. Een van de gevolgen is dat leefloners geen financiële stimulans hebben om eerder een job van 60% dan één van 20% te aanvaarden. Integendeel, in nettotermen daalt de marginale winst van arbeid voor de meeste gezinstypes zelfs naarmate het brutoloon (belastbaar) toeneemt ten koste van een situatie van enkel leefloon (wat vrijgesteld is van belastingen), en dit tot op het niveau dat men geen recht meer heeft op de SPI-vrijstellling. Dat geldt des te meer wanneer ook rekening gehouden moet worden met kinderopvangkosten (bv bij eenoudergezinnen (Figuur 4)).

- De overgang *van een halftijdse naar een voltijdse betrekking* aan het minimumloon betekent voor alle bestudeerde gezinnen wel een aanzienlijke verhoging van het inkomen. Voor gezinnen zonder kinderen geldt dit zelfs voor de overstap van een 50%- naar een 80%- tewerkstelling.

- *Voor koppels uit categorie 1* (met name koppels zonder kinderlast) bestaat er een bijkomende inactiviteitsval (zie Figuur 2). In deze categorie is het recht op het leefloon geïndividualiseerd. Het SPI-recht kan gelden zolang het arbeidsinkomen kleiner is dan de som van het forfaitair leefloonbedrag en de SPI-vrijstelling. Gegeven dat de individuele leefloonbedragen uit categorie 1 relatief laag liggen, (1/2de van categorie 3), zal bij een éénverdienend koppel het recht op SPI beperkter zijn dan voor bijvoorbeeld éénouders of éénverdienende koppels met kinderen ten laste (categorie 3)[22]. Koppels zonder kinderen realiseren bij een tewerkstelling aan 50% of 60% dan ook nauwelijks meer netto-inkomen dan het leefloon. De individualisering van de rechten geldt echter niet voor de arbeidsinkomens. Hierdoor wordt, op het moment dat het recht op bijstand vervalt bij de kostwinner, het nettoloon dat het forfaitair leefloon (zonder de bijkomende SPI-vrijstelling) overschrijdt, in mindering gebracht van het leefloon van de partner. Hierdoor ligt het totale inkomen lager dan volgens de berekening in categorie 3. Een volledige individualisering van het arbeidsinkomen of het niet individualisering van de SPI-vrijstelling, zou die bijkomende inactiviteitsval bij koppels uit categorie 1 kunnen verhelpen.

[22] In categorie 1 eindigt het recht op bijstand bij een individueel arbeidsinkomen van 700 euro (484 forfait leefloon +216 SPI), terwijl dat bij een éénverdienend koppel met kinderen of éénouders 1 184 euro is (968 forfait leefloon+216 SPI). Als gevolg van de individualisering van het recht in categorie 1, wordt vanaf dan ook een gedeelte van dat arbeidsinkomen afgetrokken van het leefloon van de niet-werkende partner. Dit is niet het geval in categorie 3.

Er rijzen nog een aantal bijkomende problemen met de SPI-vrijstelling die niet onmiddellijk in de figuren tot uiting komen, met name:

– De SPI-vrijstelling is *beperkt in de tijd tot 3 jaar en kan slechts één maal in het leven genoten worden*. Stel: een persoon geniet het leefloon en begint deeltijds te werken, hij geniet de SPI-vrijstelling. Na 6 maanden verliest hij zijn job maar 2,5 jaar later vindt hij opnieuw werk. Aangezien er 3 jaren voorbijgegaan zijn sinds het recht op SPI geopend werd, heeft hij nu geen recht meer op de SPI-vrijstelling. Zoals reeds vermeld, lijkt een gedeeltelijke oplossing voor dit probleem in de maak. Er bestaan voorstellen om de periode waarover de SPI vrijstelling kan genoten worden vanaf de opening van het recht op SPI uit te breiden tot 6 jaar. De periode waarin de SPI-vrijstelling effectief toegekend kan worden, blijft behouden op 3 jaar.

– De SPI-vrijstelling *geldt niet voor mensen die al werken*. Stel: een persoon geniet leefloon en begint deeltijds te werken, hij geniet de SPI-vrijstelling. Na 6 maanden gaat hij voltijds werken en heeft geen recht meer op het leefloon (en SPI-vrijstelling). Een jaar later moet hij opnieuw deeltijds werken. Hij kan terug aanspraak maken op het leefloon, maar aangezien hij al werkt, heeft hij geen recht meer op de SPI-vrijstelling.

– Mogelijk bestaat er ook een probleem van *niet-uniforme toekenning en non-take-up* van de SPI-vrijstelling. De SPI-vrijstelling wordt immers op lokaal niveau toegekend en berekend, en is ondanks het nationaal reglementair kader wellicht afhankelijk van lokale en mogelijk ook individuele beleidspraktijken en -interpretaties. De SPI-vrijstelling wordt niet automatisch toegekend of door een centrale overheidsinstantie berekend. Over de mogelijke intergemeentelijke variatie in het gebruik van de SPI-vrijstelling zijn er, voor zover wij weten, echter geen gegevens beschikbaar.

– Ook meer in het algemeen kunnen we stellen dat er *weinig geweten* is over de SPI-vrijstelling. We hebben bijvoorbeeld nauwelijks een beeld van het aantal of het profiel van de begunstigden van de SPI-vrijstelling in België, of van de hoogte van de toegekende vrijstellingen. Dat bemoeilijkt een grondige beleidsevaluatie van dit instrument.

Een belangrijke tekortkoming van bovenstaande figuren is dat ze geen rekening met een aantal *supplementaire uitkeringen* waarop leefloongerechtigden in sommige gevallen aanspraak kunnen maken en die vaak wegvallen als de stap naar werk wordt gemaakt. Bovenstaande figuren illustreren de inkomenssituatie van gezinnen die hun rechten op allerlei sociale tarieven niet laten gelden en bovendien geen aanvullende steun krijgen van hun gemeenten. Om het effect van een aantal sociale tarieven te illustreren, hebben we in Tabel rekening gehouden met de volgende financiële voordelen voor leefloongerechtigden: de verhoogde tegemoetkoming voor medische kosten, de gereduceerde tarieven voor openbaar vervoer en de sociale tarieven voor vakanties via het Steunpunt Vakantieparticipatie (zie kolommen 'met sociale voordelen')[23]. We vertrekken hierbij van de assumpties met betrekking tot het uitgavenpatroon en de berekeningen gemaakt in het kader van een recente studie naar het budget dat een gezin in Vlaanderen minimaal nodig heeft (voor gedetailleerde beschrijving van gehanteerde assumpties: zie Storms en Van den Bosch (2008)). Tabel toont aan dat het wegvallen van die voordelen in de meeste gevallen een eerder geringe impact heeft op de relatieve meeropbrengst van werken. Bijvoorbeeld: Voor een koppel met twee kinderen bedraagt het verschil tussen niet werken en één halftijdse job zonder sociale voordelen 250 euro. Als we rekening houden met het verlies aan sociale

[23] Het mogelijk voordeel van sociale huur werd hierbij niet in rekening gebracht gegeven dat dit voordeel veelal niet onmiddellijk wegvalt door te gaan werken, maar in de meeste gevallen leidt tot een aanpassing van de huurprijs. De impact van een dergelijke aanpassing laat zich niet makkelijk ramen.

voordelen slinkt het financieel voordeel tot ongeveer 200 euro. Voor de andere gezinstypes is de impact van het wegvallen van sociale voordelen minder groot.

Een mogelijk meer ingrijpende factor is de aanvullende financiële en niet-financiële steun die vele gemeenten aan leefloongerechtigden verstrekken en die bij de overgang naar werk kan wegvallen. We denken aan huurtoelagen, verwarmingstoelagen, tussenkomsten bij schoolkosten, enz.. Sommige gemeenten verstrekken onder een aantal voorwaarden zelfs een algemene aanvullende toelage (niet gebonden aan bepaalde uitgaven). Zulke aanvullende uitkeringen kunnen oplopen tot enkele honderden euro's (Van Mechelen en Bogaerts, 2008). In zulke gemeenten is de inactiviteitsval uiteraard veel groter dan bovenstaande figuren doen vermoeden. In België bestaat er dus een grote *gemeentelijke variatie in uitkeringshoogte en dus inactiviteitsvallen*. Die vaststellingen doen echter geen afbreuk aan de relevantie van bovenstaande figuren. Vele sociale voordelen, bijvoorbeeld het OMNIO-statuut, worden immers gekenmerkt door een hoge non-take-up, en een aanzienlijke groep bijstandstrekkers ontvangt geen of nauwelijks aanvullende financiële steun.

Tabel 8 Netto beschikbaar inkomen per maand: verschil tussen werken en niet-werken

	Zonder sociale voordelen				Met sociale voordelen			
	Meeropbrengst, in euro per maand		Meeropbrengst, procentueel		Meeropbrengst, in euro per maand		Meeropbrengst, procentueel	
	halftijds	voltijds	halftijds	voltijds	halftijds	voltijds	halftijds	voltijds
Alleenstaande	245	549	134	177	221	525	130	171
Koppel	21	527	102	156	-20	486	98	149
Koppel + 2 kinderen	250	552	119	141	202	504	114	136
Eenouder + 2 kinderen	237	311	118	123	209	283	115	121

** Bronnen: Stasim en Storms en Vandenbossche (2008) (eigen berekeningen).*

6. Alternatieve berekening voor de SPI-vrijstelling: simulatie van het leefloon met de procentuele vrijstelling van arbeidsinkomens in Frankrijk

Zoals in deel 1 besproken werd, wordt werkhervatting bij leefloongerechtigden aangemoedigd via de SPI-vrijstelling. In dit deel onderzoeken we de vrijstelling van arbeidsinkomens in het Franse bijstandssysteem[24]. Na een korte beschrijving van de regeling, berekenen we het Belgische leefloon waarbij de SPI-vrijstelling vervangen wordt door het Franse systeem.

6.1. Revenu de solidarité active (RSA) in Frankrijk

Het Revenu de solidarité active of RSA behoort tot het systeem van sociale bescherming in Frankrijk en trad in werking op 1 juni 2009 ter vervanging van het Revenu minimum d'insertion (RMI). Het voorziet in een maandelijks minimuminkomen op basis van de gezinssamenstelling en eventuele inkomsten. Nieuw daarbij is dat de combinatie met werk voor de lage inkomens gestimuleerd wordt via een complement naargelang van het arbeidsinkomen. De hoogte van het totale bijstandsbedrag verloopt evenwel degressief met de hoogte van het arbeidsinkomen.

a. Doel

Met het RSA wil de Franse overheid 3 doelstellingen bereiken:

1. Vereenvoudiging van het netwerk van uitkeringen…
2. … zodat armoede effeciënter bestreden wordt en…
3. … (her)intrede tot de arbeidsmarkt gestimuleerd wordt.

Frankrijk kent een netwerk van instrumenten en uitkeringen met elk hun eigen toekenningsregels en barema's om op die manier armoede te bestrijden. Met het RSA wil men het netwerk van sociale minima vereenvoudigen. In de plaats van verschillende uitkeringen met ingewikkelde berekeningen, wordt met het RSA één uitkering voorzien die de verschillende sociale voorzieningen integreert[25].

Het activeringsbeleid op de arbeidsmarkt wordt door het RSA op twee manieren gestimuleerd. Enerzijds kunnen individuen die werken aan een bescheiden loon via het RSA een aanvulling krijgen naargelang van hun arbeidsinkomen[26]. Anderzijds wordt, naast dit financiële luik, (her)intrede tot de arbeidsmarkt gestimuleerd via bijstand en begeleiding voor elke gerechtigde bij het zoeken naar werk. De gerechtigde op het RSA dient immers stappen te ondernemen tot intrede (of eventueel heroriëntatie) op de arbeidsmarkt. Op die manier wordt de strijd aangegaan tegen sociale uitsluiting en armoede.

---

24 In een volgend rapport zullen de activeringselementen in de vorm van vrijstelling van arbeidsinkomens uit het Nederlandse en Duitse systeem besproken worden.

25 De RSA vervangt de bijstandsuitkering "le revenu minimum d'insertion (RMI)" en "l'allociation de parent isolé (API)". Ook bepaalde tijdelijke, forfaitaire uiterkingen zoals de "prime de retour à l'emploi" zullen grotendeels vervangen worden door de RSA.

26 In tegenstelling tot het RMI waar het verdiende inkomen afgetrokken werd van het forfaitair RMI bedrag en de gerechtigde hierdoor geen reële verhoging van het inkomen kende.

b. Voorwaarden

- Leeftijd: minimum 25 jaar (of jonger indien men kinderen ten laste heeft); eind september 2009 werd er beslist om ook de Fransen jonger dan 25 jaar te laten genieten van de RSA, op voorwaarde dat ze twee jaar gewerkt hebben in de drie voorgaande jaren;
- Inkomen: het (gezins)inkomen mag een bepaalde drempel niet overschrijden. Deze drempel is afhankelijk van de gezinssituatie (zie Tabel 9);
- Verblijfplaats: Frankrijk;
- "Naleving van het contract": het recht op het RSA kan geheel of gedeeltelijk opgeschort worden indien de gerechtigde geen navolging geeft aan het gepersonaliseerde traject tot (her)intrede op de arbeidsmarkt[27].

c. Berekening

In grote lijnen wordt de RSA-uitkering berekend als:

RSA-uitkering = forfaitair RSA-bedrag (1) + 62% van arbeidsinkomsten (3) – niet vrijgestelde bestaansmiddelen (2)

(1) forfaitair RSA bedrag

De forfaitaire component van het RSA is het minimaal gegarandeerd inkomen en afhankelijk van de samenstelling van het huishouden en aantal kinderen ten laste. Het bedrag wordt jaarlijks aangepast aan de inflatie. Tabel 9 stelt de bedragen voor die geldig zijn van 1 januari 2010 tot en met 31 december 2010.

Tabel 9 De forfaitaire maandbedragen van de RSA, in euro op 1 januari 2010

	Forfaitair maandbedrag RSA	
Aantal kinderen ten laste	Alleenwonend	Samenwonend als koppel
0	460,09	690,14
1	690,14	828,17
2	828,17	966,20
Per bijkomend kind	184,04	184,04

(2) bestaansmiddelen van het gezin

De bestaansmiddelen omvat het geheel van netto-inkomsten van alle leden van het gezin, zoals inkomsten uit arbeid, uit kapitaal, uit onroerende goederen,…[28]. Voor de berekening van de RSA wordt het gemiddelde van de som van de bestaansmiddelen van de voorbije 3 maanden genomen[29]. Ter info, bij een

27 In het geval van specifieke problemen (zoals op vlak van huisvesting of ziekte) is de gerechtigde op de RSA niet onderworpen aan de verplichting om werk te zoeken maar worden er andere vormen van integratie voorzien.

28 Huisvestingsvoordelen (onder de vorm van "aide au logement" of indien men geen lasten (meer) heeft zoals voor eigenaars) worden verrekend in de bestaansmiddelen als een forfait in functie van de gezinssamenstelling. Bepaalde uitkeringen zijn vrijgesteld zoals geboorte-of adoptiepremie, schoolpremie, studiebeurs,…

29 De gerechtigden zullen iedere drie maanden hun bestaansmiddelen van het voorbije trimester moeten opgeven zodat de Caisse d'allocation française (CAF) kan controleren of er wijzigingen aangebracht moeten worden aan de RSA-uitkering.

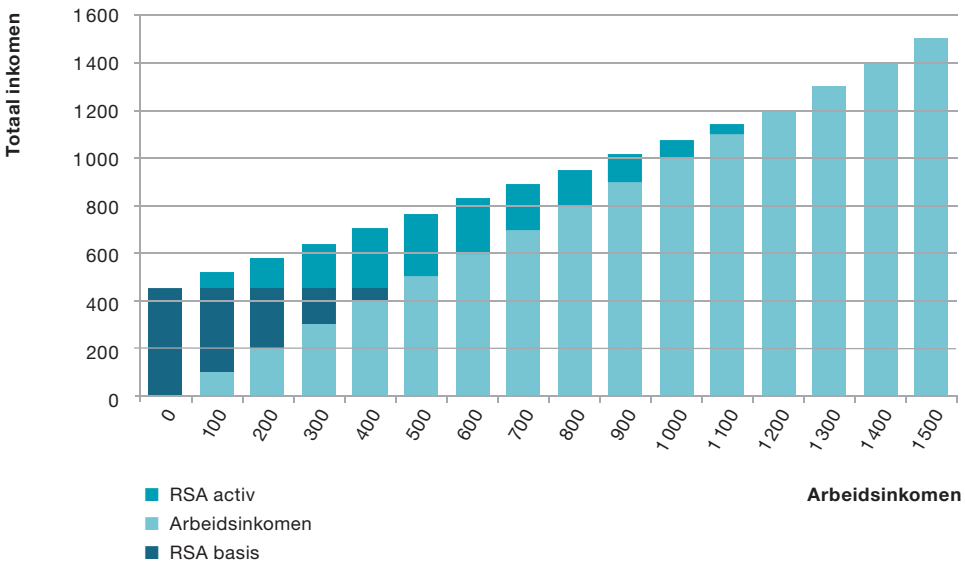
koppel wordt de RSA uitgekeerd aan diegene die de aanvraag heeft ingediend, maar voor de berekening van de RSA wordt het inkomen van beide partners in aanmerking genomen.

(3) Vrijstelling van 62% van arbeidsinkomens

Om activering te stimuleren, wordt er sinds september 2009 een vrijstelling toegekend die overeenstemt met 62% van het arbeidsinkomen. De arbeidsinkomens omvatten de netto-inkomsten van alle gezinsleden uit een professionele activiteit, al dan niet als werknemer. Deze vrijstelling is onbeperkt in de tijd.

Onderstaande figuur geeft de werking van de RSA grafisch weer in het vereenvoudigde geval van een alleenstaande zonder inkomen of enkel een inkomen uit arbeid en volgens de bedragen en wetgeving die geldig waren op het moment van de invoering van de RSA (juni 2009). Zonder arbeidsinkomen (uiterst links in de grafiek) ontvangt hij het volledige forfaitaire bedrag van het RSA, wat voor een alleenstaande overeenstemt met 454,63 euro. Zodra hij een arbeidsinkomen heeft, wordt dit forfaitaire bedrag verminderd met het arbeidsinkomen – in de figuur wordt de resterende bijstandsuitkering weergegeven als "RSA_basis" – waardoor zijn totale inkomen gelijk blijft aan het forfaitaire bedrag. In de oude regeling van RMI zou de uitkering ook beperkt blijven tot deze "RSA_basis" waardoor herintrede tot de arbeidsmarkt ontmoedigd werd. Met het RSA ontvangt de gerechtigde echter nog een complement- weergegeven als "RSA_activ"- dat 62% van zijn arbeidsinkomen bedraagt en waardoor het totale inkomen stijgt. Indien het arbeidsinkomen gelijk of hoger is dan het forfaitair gedeelte van de RSA, valt het "RSA_basis" gedeelte weg maar, en dit is nieuw, zullen de bescheiden arbeidsinkomens nog het "RSA_activ" gedeelte kunnen genieten[30].

Figuur 13 RSA in Frankrijk: opdeling van het totale inkomen (verticale as) – typegeval alleenstaande met enkel arbeidsinkomen (horizontale as), nettobedragen in euro

[30] In dit theoretisch geval zonder overige bestaansmiddelen zou dit zijn zolang het arbeidsinkomen kleiner is dan de som van het forfaitaire leefloon en 62% arbeidsinkomen (RSA vrijstelling), wat hier overeenstemt met een arbeidsinkomen van 1 196 euro.

d. Verwachte effecten

Een ex ante evaluatie[31] raamt de eerste effecten van de RSA op verschillende domeinen.

Het aantal gerechtigden en gemiddelde uitkering

10% van de Franse gezinnen (2,6 miljoen gezinnen) zou in een gegeven trimester[32] een RSA ontvangen voor een gemiddeld bedrag van 240 euro. Die gezinnen kunnen opgesplitst worden in 3 groepen:

- 0,8 miljoen gezinnen zullen enkel (een gedeelte van) het forfaitaire RSA ontvangen, "RSA_basis", voor een gemiddeld bedrag van 380 euro per maand
- 0,4 miljoen gezinnen zullen het forfaitair gedeelte aanvullen met het nieuwe complement voor tewerkstelling "RSA_activ", voor een globaal gemiddeld bedrag van 380 euro per maand (240 euro RSA_basis+ 140 euro RSA_activ)
- 1,4 miljoen gezinnen zullen enkel het complement voor tewerkstelling "RSA_activ" ontvangen, voor een gemiddeld bedrag van 130 euro per maand

Niet alle gezinnen zullen hun beschikbaar inkomen op jaarbasis door de RSA-hervorming in die mate zien toenemen. Enerzijds zorgt de samenhang tussen RSA en de "Prime pour l'emploi" (PPE) ervoor dat voor een deel van de gezinnen het RSA een "voorafbetaling" van de PPE zal zijn. De PPE is immers een belastingskrediet dat een jaar later genoten wordt. Anderzijds zijn bovenvermelde maandbedragen van toepassing gedurende één trimester. Ieder trimester moeten de gemiddelde bestaansmiddelen van de voorbije drie maanden immers aangegeven worden, wat eventueel een herziening (of schrapping) van de RSA-uitkering kan betekenen. Toch zou meer dan 94% van de gezinnen die ten minste één trimester per jaar een "RSA_activ" genieten, hun beschikbaar inkomen op jaarbasis effectief zien stijgen met gemiddeld 80 euro per maand. Voor gezinnen die behoren tot het laagste deciel van de inkomensverdeling en waarvan velen de PPE niet genieten, zou het beschikbaar inkomen door de hervorming van het RSA stijgen met gemiddeld 130 euro per maand.

Profiel begunstigden

De categorieën die het meest voordeel halen uit de invoering van de RSA zijn koppels met kinderen waarvan slechts één partner actief is en alleenstaande werkende ouders, en dit in het bijzonder voor diegene die het werk deeltijds hervatten. De winst van het beschikbaar inkomen zou echter beperkt zijn in het geval dat ook de partner actief wordt. Ook voor deeltijds werkenden zal intrede op de arbeidsmarkt financieel beloond worden door de RSA.

Armoede

Het RSA zou het armoederisicopercentage doen dalen van 12,8% naar 12%[33], of een daling van 6%. Maar in gezinnen waar ten minste één persoon aan het werk is, zou de daling van het aantal armen 11% bedragen. In het bijzonder voor alleenstaande ouders is de impact opmerkelijk. Niet alleen het armoederisico zou dalen door de RSA, ook de intensiteit van armoede zou verminderen. Dit betekent dat personen

[31] Bron: "Le Revenu de Solidarité Active: principes de construction et effets attendus", Trésor-éco, lettre nr 61, juillet 2009. Merk op deze evaluatie geen rekening houdt met gedragsveranderingen terwijl de RSA toch ook wil inwerken op het gedrag van de gerechtigden.

[32] 12% van de gezinnen, of 3,3 miljoen gezinnen, zou minstens één trimester per jaar het RSA genieten: 3% (of 0,9 miljoen) gezinnen enkel RSA socle, 3% (of 0,7 miljoen) gezinnen zowel RSA socle als RSA chapeau en 6% (of 1,7 miljoen) gezinnen enkel RSA chapeau.

[33] De armoedelijn wordt constant gehouden op het niveau dat vóór de toepassing van de RSA geldig was.

met een armoederisico een inkomen zullen hebben dat minder diep onder armoededrempel ligt. Maar ondanks de verbeteringen van het inkomen door de RSA, zal een voltijdse loopbaan aan het minimumloon in Frankrijk niet volstaan om de werkende boven de armoededrempel te tillen.

Financiering van de RSA

De meerkost van de RSA zou gefinancieerd worden door een heffing van 1,1% op kapitaalinkomsten.

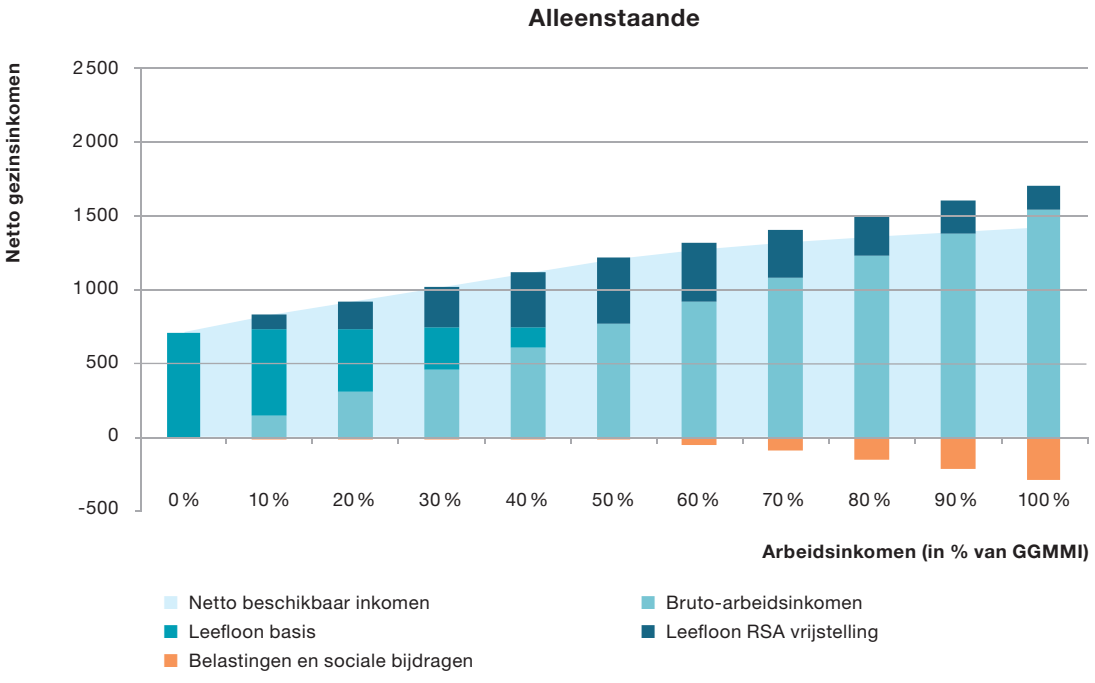
Eventuele niet-gewenste gevolgen

De RSA zal strikt opgevolgd moeten worden. Vooral mogelijke negatieve effecten zoals loonmatiging, aanzetten tot deeltijdse arbeid, impact op tweeverdieners (en dan vooral op de vrouwelijk activiteit) moeten van nabij gevolgd worden zodat de wet eventueel kan worden bijgestuurd.

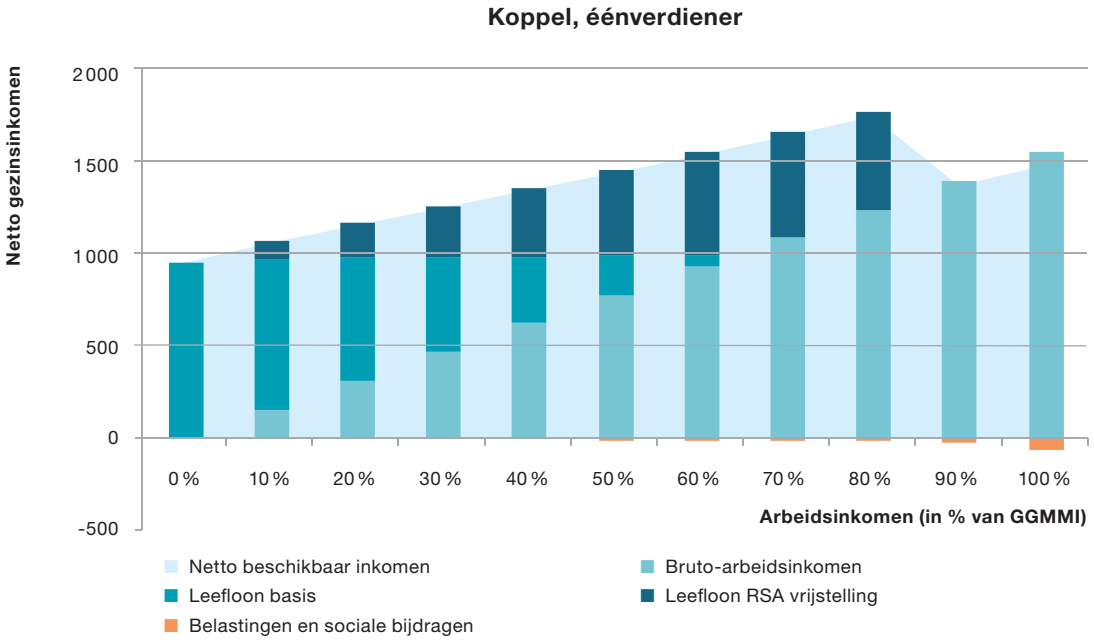
6.2. Inactiviteitsvallen na vervanging SPI-vrijstelling door procentuele RSA-vrijstelling

In onderstaande grafieken stellen we de gezinstypes uit deel 1 voor waarbij in de berekening van het leefloon de SPI-vrijstelling vervangen wordt door de RSA methode, namelijk een vrijstelling van 62% van het arbeidsinkomen in plaats van een forfaitaire vrijstelling van 216,69 euro per maand. Alle overige kenmerken van de SPI- en leefloonberekening blijven behouden zoals bijvoorbeeld de vrijstelling van belastingen. Voor elk arbeidsinkomen wordt het leefloon opnieuw berekend als ware het een (koppel) leefloner(s) die begint te werken en dus het recht op SPI-vrijstelling, of het Franse alternatief, kan genieten indien aan de inkomensvoorwaarden voldaan is.

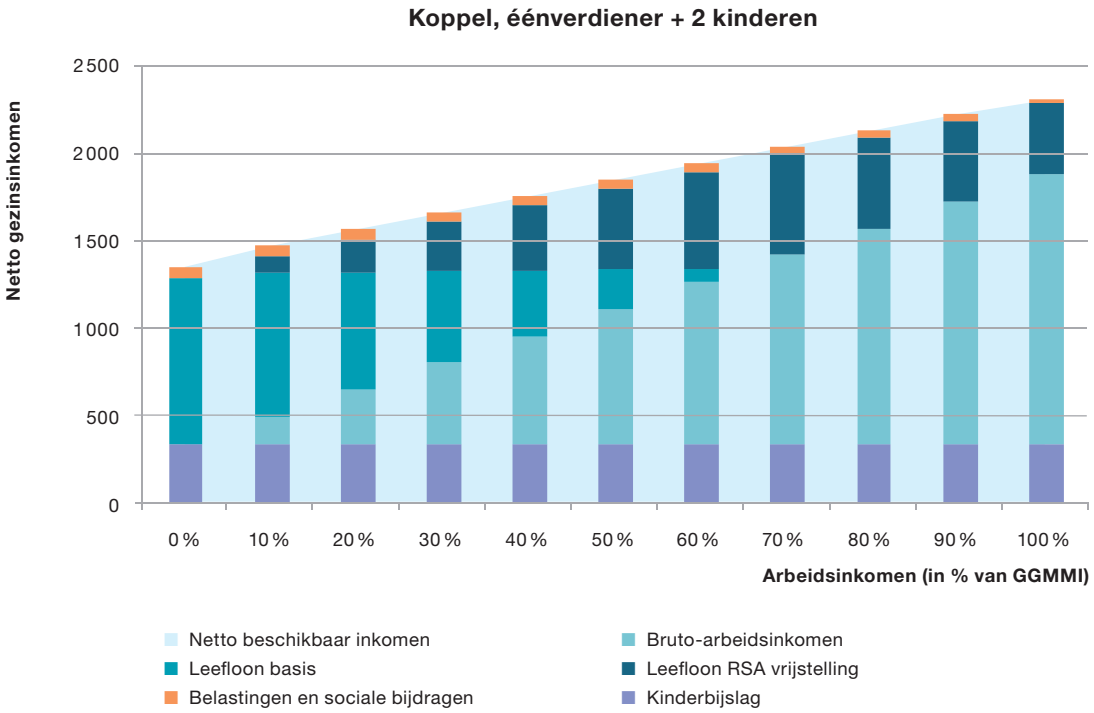
Figuur 14 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro

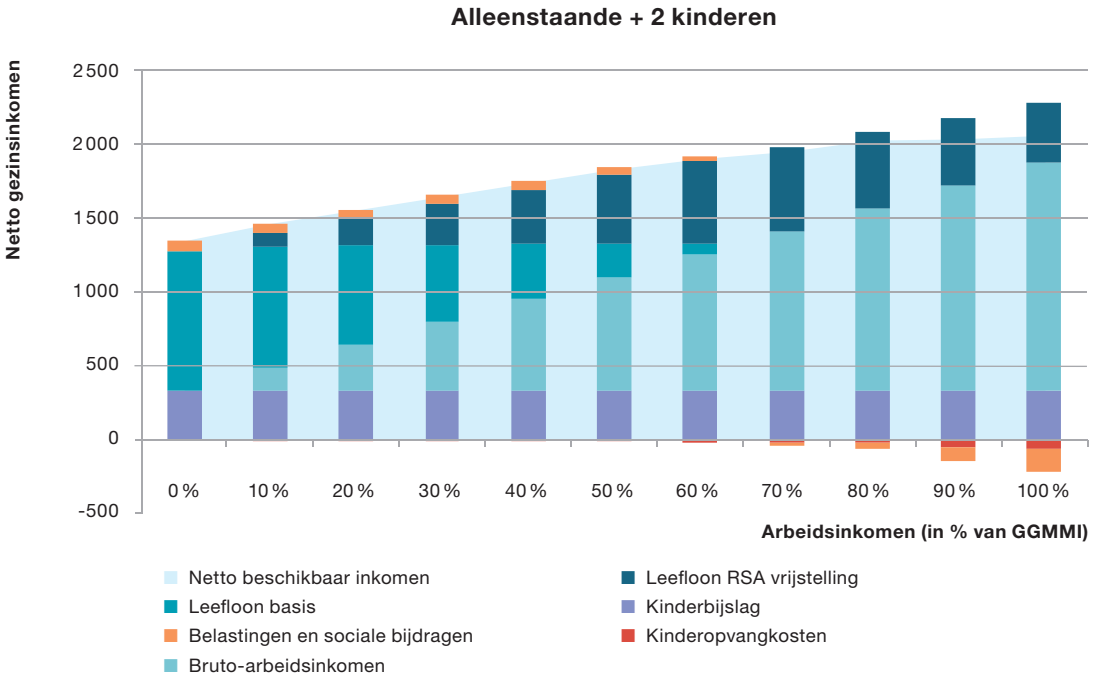
Figuur 15 **Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro**

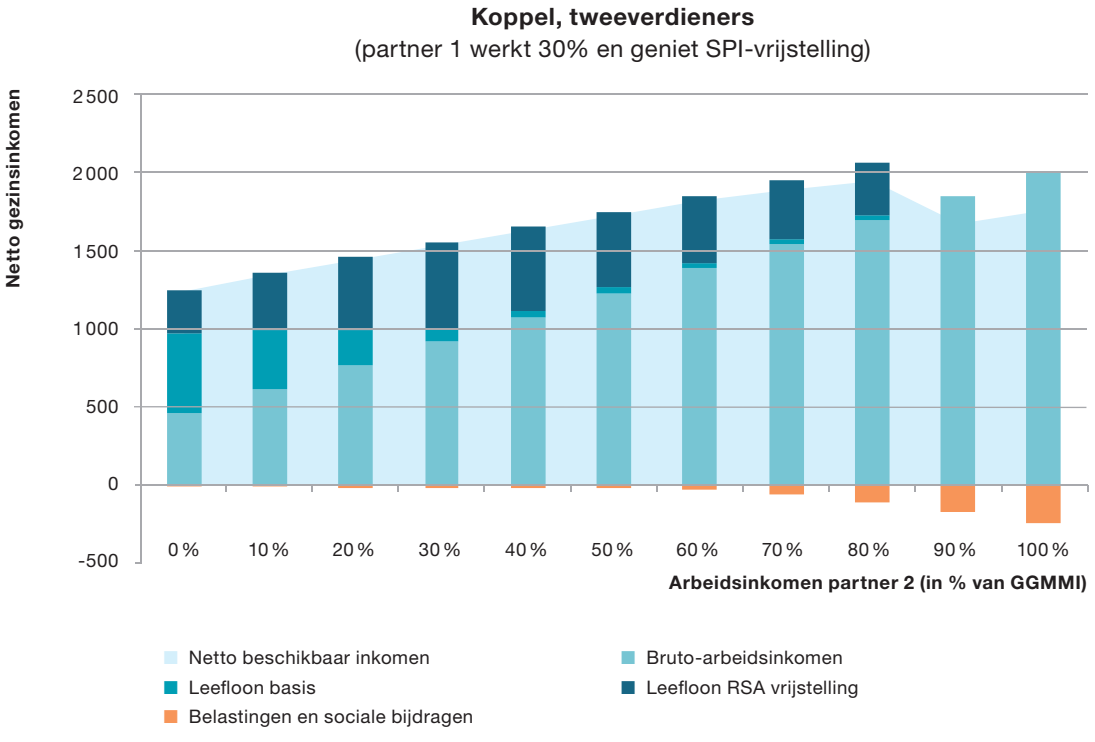
Figuur 16 **Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro**

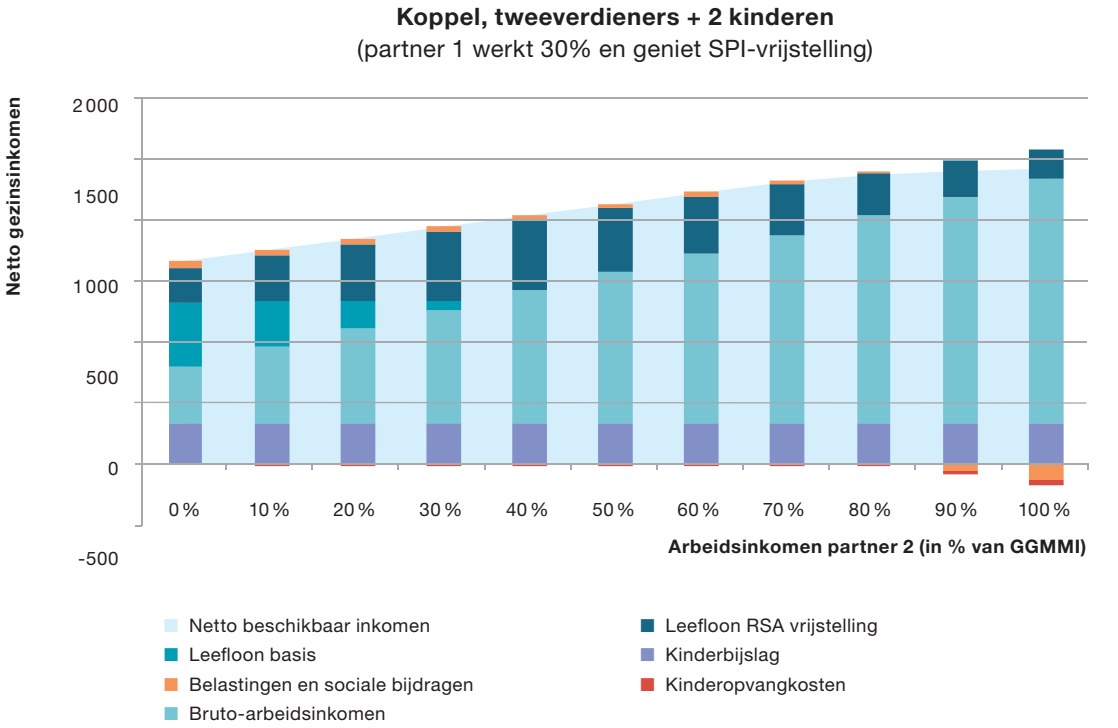
Figuur 17 **Het totale maandinkomen voor een alleenstaande met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro**

Figuur 18 **Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro**

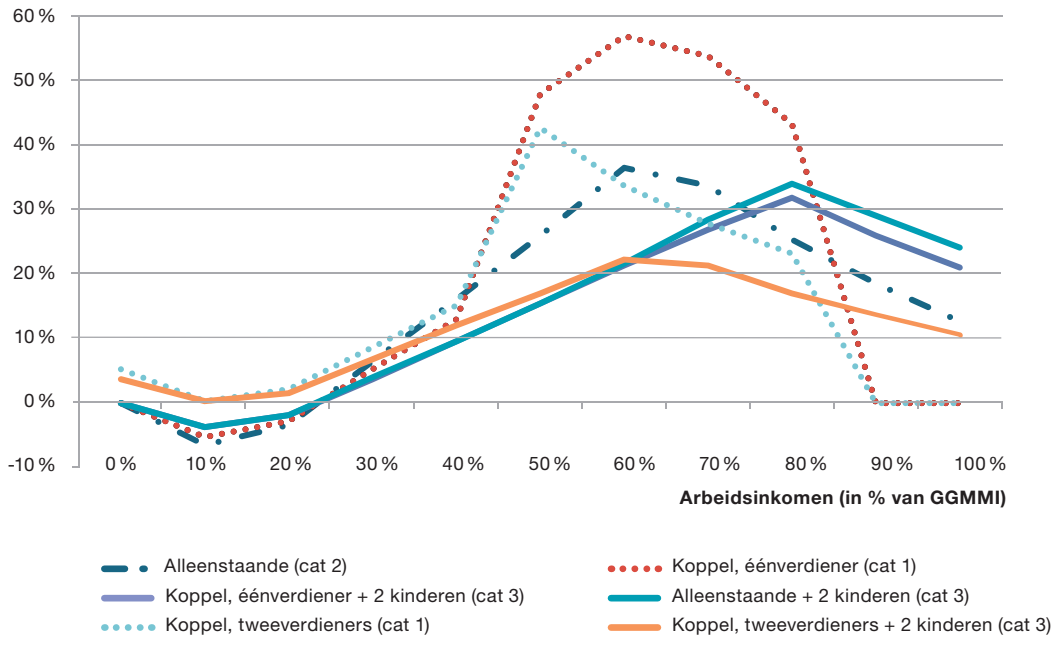

Figuur 19 **Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door RSA-vrijstelling – in euro**

Ten slotte stelt Figuur 20 de procentuele stijging van het totaal netto-inkomen voor na toepassing van de procentuele vrijstelling van 62% ten opzichte van de huidige forfaitaire SPI-vrijstelling.

Figuur 20 **Netto-inkomensgroei bij substitutie van SPI vrijstelling door procentuele RSA vrijstelling in berekening leefloon, in %**

Uit bovenstaande grafieken kunnen we besluiten dat

– voor de allerlaagste arbeidsinkomens (overwegend tot 20% van een tewerkstelling aan het minimumloon) de forfaitaire SPI-vrijstelling groter is dan de procentuele RSA-vrijstelling van 62%.

– in deel 1 stelden we vast dat bij de huidige berekening van het leefloon de meeropbrengst bij de overgang van leefloon naar deeltijds werk nagenoeg gelijk bleef, of men nu een “kleine” of een “grote” deeltijdse job aanneemt. Een grotere deeltijdse job aan het minimumloon zou dus niet of nauwelijks tot een hoger netto-inkomen leiden. Bij een procentuele vrijstelling, zou een grotere deeltijdse job ook financieel beloond worden.

– de bijkomende financiële inactiviteitsval voor koppels uit categorie 1 (koppels zonder kinderlast) wordt niet weggewerkt door de procentuele vrijstelling, maar wordt wel uitgesteld tot hogere inkomens (of meer participatie op de arbeidsmarkt). Bij de SPI-vrijstelling realiseerden die koppels nauwelijks of geen inkomenssurplus ten opzichte van het leefloon bij een tewerkstelling aan 50% of 60% (zie Figuur 2 en Figuur 11). Bij toepassing van de 62%-vrijstelling op het arbeidsinkomen zorgt die vrijstelling voor een aanzienlijke verhoging van het nettogezinsinkomen tot een tewerkstelling van 80%. Maar vanaf een tewerkstelling aan 90% treedt de bijkomende inactiviteitsval op. Het recht op bijstand (concreet door de vrijstelling van 62%) vervalt dan bij de (grootste) kostwinner, waardoor zijn nettoloon dat het forfaitair leefloonbedrag overschrijdt, in mindering gebracht wordt van het leefloon van de partner. Eénverdieners bijvoorbeeld hebben hierdoor geen of nauwelijks netto-inkomenssurplus in een situatie van voltijdse tewerkstelling ten opzichte van deeltijdse tewerkstelling (zie Figuur 15). Hun inkomenssituatie zal op dat moment wel gunstiger zijn dan in het geval ze enkel het leefloon genoten. Het feit dat de bijkomende inactiviteitsval bij de procentuele vrijstelling pas bij een grotere tewerkstelling optreedt dan bij de forfaitaire vrijstelling, verklaart ook de op het eerste gezicht sterke stijging van het inkomen van leefloongerechtigden uit categorie 1 na toepassing van de procentuele vrijstelling ten opzichte van de forfaitaire vrijstelling in de leefloonberekening (zie Figuur 20).

– Uit deel 1 bleek dat in de huidige berekening van het leefloon en gegeven het niveau van de minimumlonen de SPI-vrijstelling enkel effect heeft op deeltijds werkenden. Bij toepassing van de 62%-RSA-vrijstelling zouden ook leefloners die voltijds gaan werken een bijkomende uitkering krijgen (behalve in categorie 1, koppels zonder kinderen, zie supra). Nemen we bijvoorbeed het geval voor een alleenstaande, in de veronderstelling dat hij naast inkomen uit arbeid geen bestaansmiddelen heeft, kan het huidige recht op de bijstand genoten worden tot een netto-arbeidsinkomen van 942,48 euro (de som van het forfaitair leefloon en de SPI-vrijstelling). Volgens de procentuele RSA-vrijstelling is dat tot een arbeidsinkomen van 1 909,97 euro (de som van het forfaitair leefloon en vrijsteling van 62% van het arbeidsinkomen). Tabel 10 toont de maximale netto-arbeidsinkomens tot wanneer men een leefloon kan genieten.

Tabel 10 Maximaal netto-arbeidsinkomen met recht op leefloon – volgens SPI-vrijstelling en RSA-vrijstelling- maandbedragen juni 2009, in euro en in % van het nettominimumloon 22-jarige

Leeflooncategorie	Y max met SPI-vrijstelling (+ 216,69 euro)		Y max met RSA-vrijstelling (62% van het arbeidsinkomen)	
	In euro	In % nettominimum loon*	In euro	In % nettominimum loon*
- cat 1	700,55	48 %	1 273,31	88 %
- cat 2	942,48	76 %	1 909,97	155 %
- cat 3	1 184,41	62 %	2 546,63	134 %

** Voor categorie 1 is dit het netto beschikbaar inkomen van een koppel éénverdieners zonder kinderen met een minimumloon; voor categorie 2 van een alleenstaande met een minimumloon; voor categorie 3 van een koppel éénverdieners met 2 kinderen en een minimumloon (voor assumpties: zie deel 1).*

Indien de vrijstelling voor een arbeidsinkomen in de berekening van het leefloon bepaald is als 62% van het arbeidsinkomen (RSA), zal dit dus een veel ruimere toepassing kennen dan de huidige SPI-berekening én dan de RSA in Frankrijk gegeven de hogere forfaitaire leefloonbedragen in België. Gerechtigden uit categorie 2 en 3 zouden hierdoor een – weliswaar kleine- leefloonaanvulling kunnen krijgen tot nettoinkomens die respectievelijk meer dan de helft en een derde boven het minimumloon liggen. Dit zijn al geen bescheiden inkomens meer en zouden het Belgische systeem ontwrichten, zowel vanuit budgettair als sociaal oogpunt. De vrijstelling van 62% van het arbeidsinkomen is dan ook inconsistent met de hogere basisbedragen die het Belgische bijstandssysteem kent ten opzichte van het Franse systeem.

Bibliografie

BOGAERTS, K. (2008) Bestaan er nog financiële vallen in de werkloosheid en in de bijstand in België? *Berichten / UA, Centrum voor Sociaal beleid Herman Deleeck.* Antwerpen, Universiteit Antwerpen.

"Le revenu de Solidarité Active: principes de construction et effets attendus", Trésor-éco, lettre nr 61, juli 2009

CRB (2007) Technisch verslag van het secretariaat over de maximale beschikbare marges voor de loonkostontwikkeling. Brussel: CRB. (CRB 2007-1300 DEF)

STORMS, B. & BOSCH, K. V. D. (Eds.) (2009) *Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen,* Leuven, Acco.

VAN MECHELEN, N. & BOGAERTS, K. (2008) Aanvullende financiële steun in Vlaamse OCMW's. *Berichten / UA, Centrum voor Sociaal beleid Herman Deleeck.* Antwerpen, Universiteit Antwerpen.

Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck en Federaal Planbureau (2010), "Het leefloon en een alternatief voor de SPI-vrijstelling van bestaansmiddelen- Eerste tussentijdse rapport", Januari 2010

Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck en Federaal Planbureau (2010), "Het leefloon en alternatieven voor de SPI-vrijstelling van bestaansmiddelen- Tweede tussentijdse rapport", Maart 2010

Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen

Alternatieven voor SPI op basis van de inkomensgarantie-uitkering en het Duitse en het Nederlandse bijstandssysteem (maart 2010)

Inhoudstafel
Deel 3 › Alternatieven voor SPI op basis van de inkomensgarantie-uitkering en het Duitse en het Nederlandse bijstandssysteem (maart 2010)

Samenvatting 61

7. Inactiviteitsvallen in de bijstand en de werkloosheid 62

8. Alternatieve berekeningen voor de SPI-vrijstelling: simulatie van het leefloon met de vrijstelling van arbeidsinkomens in Duitsland en in Nederland 67

8.1. Bijstand in Duitsland via Arbeitslosengeld II 67

8.1.1. Korte beschrijving van Arbeitslosengeld II (ALG II) 67

8.1.2. Inactiviteitsvallen na vervanging SPI-vrijstelling door vrijstelling in de ALGII-regeling 69

8.2. Bijstand in Nederland via Wet Werk en Bijstand 75

8.2.1. Korte beschrijving van Wet Werk en Bijstand (WWB) 75

8.2.2. Inactiviteitsvallen na vervanging SPI-vrijstelling door vrijstelling in de WWB-regeling 76

8.3. Vergelijking tussen de systemen via de impliciete marginale belastingvoet 81

Bibliografie 84

Websites 84

Lijst van tabellen

Tabel 11 Netto beschikbaar inkomen per maand: verschil tussen leefloongerechtigden en werklozen bij niet-werken en werken 66

Tabel 12 Forfaitaire maandbedragen van de Arbeitslosengeld II in Duitsland, op 1 januari 2010 in euro 68

Tabel 13 Maximaal netto-arbeidsinkomen met recht op leefloon – volgens SPI-vrijstelling en ALG II-vrijstelling- maandbedragen januari 2010, in euro en in % van het nettominimumloon 22-jarige 74

Tabel 14 Forfaitaire maandbedragen van de bijstandsnormen in Nederland, op 1 januari 2010 in euro 76

Tabel 15 Maximaal netto-arbeidsinkomen met recht op leefloon – volgens SPI-vrijstelling en WWB-vrijstelling – maandbedragen januari 2010, in euro en in % van het nettominimumloon 22-jarige 81

Lijst van figuren

Figuur 21 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande werkloze naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro 64

Figuur 22 Het totale maandinkomen voor een werkloos koppel naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro 64

Figuur 23 Het totale maandinkomen voor een werkloos koppel met kinderen (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro 65

Figuur 24 Het totale maandinkomen voor een werkloze alleenstaande met kinderen naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro 65

Figuur 25 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro 70

Figuur 26 Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro 70

Figuur 27 Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro 71

Figuur 28 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro 71

Figuur 29 Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro 72

Figuur 30 Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro 72

Figuur 31 Netto inkomensgroei bij substitutie van SPI-vrijstelling door ALG II vrijstelling in berekening leefloon, in % 73

Figuur 32 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro 77

Figuur 33 Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro 77

Figuur 34 Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro 78

Figuur 35 Het totale maandinkomen voor een alleenstaande met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro 78

Figuur 36 Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro 79

Figuur 37 Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro 79

Figuur 38 Netto-inkomensgroei bij substitutie van SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling in berekening leefloon, in % 80

Figuur 39 Marginale impliciete belastingvoet bij transitie van een situatie met enkel leefloon naar tewerkstelling volgens verschillende berekeningsmethoden van de SPI-vrijstelling en voor verschillende leefloncategorieën, in % 82

Samenvatting

Om de overgang van een leefloon naar (deeltijds) werk financieel aantrekkelijk te maken, voorziet de huidige regelgeving dat bij de berekening van de bestaansmiddelen, en dus het recht op leefloon, inkomens uit werk of beroepsopleiding tot op zekere hoogte vrijgesteld worden. Dit is de zogenaamde Sociaalprofessionele Integratie (SPI) – vrijstelling. Een eerste rapport brengt de inactiviteitsvallen voor leefloners in kaart en stelt de simulaties van een alternatief systeem voor de SPI-vrijstelling voor, namelijk het Revenu de Solidarité Active (RSA) uit Frankrijk. In dit tweede rapport simuleren we bijkomende alternatieve systemen voor de SPI-vrijstelling, namelijk het Duitse 'Arbeitslosengeld II' en de Nederlandse 'Wet Werk en Bijstand'. Daarnaast gaan we in op de verschillen en de spanning tussen de SPI-vrijstelling en de "inkomensgarantie-uitkering" (IGU). De IGU is net als de SPI-vrijstelling een maatregel die werken financieel aantrekkelijker wil maken, maar dan specifiek bedoeld voor gerechtigden op een werkloosheidsuitkering.

7. Inactiviteitsvallen in de bijstand en de werkloosheid

In het eerste tussentijds rapport[34] beschreven we uitvoerig de inactiviteitsvallen voor leefloongerechtigden. De overgang van niet-werk naar werk leidt niet in alle situaties tot een substantiële verhoging van het netto beschikbaar gezinsinkomen. Dit is het gevolg van zowel het forfaitaire karakter van de 'Sociaalprofessionele Integratie'(SPI)-vrijstelling als van de individualisering van het recht op leefloon voor koppels zonder kinderlast. In dit rapport gaan we dieper in op de inactiviteitsvallen voor werklozen. Voor gerechtigden op een werkloosheidsuitkering geldt immers een andere regeling voor de vrijstelling van arbeidsinkomens dan voor bijstandsgerechtigden.

Werklozen die deeltijds gaan werken, kunnen naast het arbeidsinkomen een zogenaamde inkomensgarantie-uitkering (IGU) ontvangen, mits zij voldoen aan de voorwaarden voor onvrijwillige deeltijdarbeid. Die voorwaarden houden onder meer in dat zij ingeschreven moeten zijn als voltijds werkzoekende en beschikbaar moeten zijn voor een voltijdse betrekking. Bovendien moeten zij bij hun werkgever een aanvraag indienen om een voltijdse betrekking te krijgen als die in de onderneming vrij komt. Ook mag de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur niet hoger liggen dan 4/5 van een voltijdse betrekking. Het doel van de inkomensgarantie-uitkering is werklozen die deeltijds gaan werken een inkomen te verschaffen dat minstens gelijk is aan de werkloosheidsuitkering, voor degenen waarvan de deeltijdse betrekking maximum 1/3 van een voltijdse betrekking bedraagt, of een inkomen dat hoger is dan de werkloosheidsuitkering, voor degenen met een deeltijdse betrekking die groter is dan 1/3 van een voltijdse betrekking.

De maandelijkse inkomensgarantie-uitkering wordt als volgt berekend: referte-uitkering + uurtoeslag – nettoloon. De referte-uitkering is de werkloosheidsuitkering die men ontvangen zou hebben bij volledige werkloosheid. De uurtoeslag is het aantal gewerkte uren dat een 1/3 tewerkstelling overschrijdt, vermenigvuldigd met 2,82 euro (januari 2009). Het nettoloon is het brutoloon verminderd met de werknemersbijdragen voor de sociale zekerheid en de forfaitaire bedrijfsvoorheffing.

Onderstaande figuren illustreren voor een viertal gezinstypes de impact van de inkomensgarantie-uitkering op het netto beschikbaar inkomen voor lonen aan verschillende percentages van het minimumloon. Telkens werd uitgegaan van een minimale werkloosheidsuitkering.

De belangrijkste vaststellingen op basis van onderstaande figuren zijn:

– Bij volledige inactiviteit, ligt de uitkering voor langdurig werklozen iets hoger dan die voor leefloongerechtigden, maar zijn de *verschillen klein*. Voor de meeste gezinstypes in Tabel 4 bedraagt het verschil minder dan 50 euro per maand. Een alleenstaande ouder met twee kinderen en een werkloosheidsuitkering heeft zelfs een lager inkomen dan een alleenstaande in een gelijkaardige situatie met een bijstandsuitkering. De reden hiervoor is dat de eerste geen gebruik kan maken van het terugbetaalbaar belastingkrediet voor kinderen ten laste (omdat het belastbaar inkomen hoger is dan het totaal van de belastingvrije sommen) en de tweede wel (omdat het leefloon niet meegerekend wordt in het belastbaar inkomen).

– De meeropbrengst van een *kleine deeltijdse job* is voor werklozen minimaal. Voor jobs die maximaal 1/3 van een voltijdse betrekking bedragen (in een 38-urenweek betekent dit minder dan 13 uren per week), zorgt de IGU bij onvrijwillige deeltijdarbeid voor een aanvulling op het loon tot op het niveau van de werkloosheidsuitkering. De belangrijkste meeropbrengst is het dubbel vakantiegeld en de

[34] Zie Centrum voor Sociaal Beleid en Federaal Planbureau (2010), "Het leefloon en een alternatief voor de SPI-vrijstelling van bestaansmiddelen- Eerste tussentijdse rapport", Januari 2010.

eindejaarstoeslag. Dit heeft zelfs tot gevolg dat een werkloze die onvrijwillig overstapt naar een 30%-tewerkstelling een lager inkomen heeft dan een leefloongerechtigde die een gelijkaardige job aanvaardt en recht heeft op de SPI-vrijstelling (zie Tabel 4).

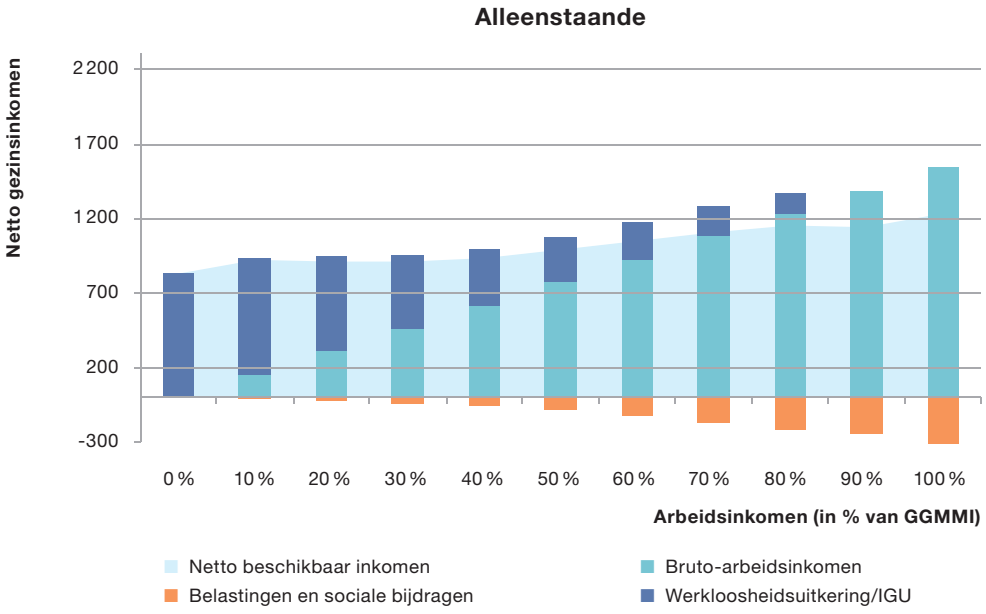
– Voor werklozen die onvrijwillig overstappen naar een *deeltijdse betrekking die meer dan 1/3 en maximaal 4/5 van een voltijdse betrekking* bedraagt, bevat de IGU een uurtoeslag. Die uurtoeslag zorgt ervoor dat meer werken effectief resulteert in een hoger beschikbaar inkomen. Het totale bedrag van de IGU blijft uiteraard dalen per uur dat er meer gewerkt wordt, door de stijging van het nettoloon. Maar in vergelijking met de SPI-vrijstelling verloopt de daling van het IGU veel geleidelijker, dankzij de uurtoeslag. Dit heeft tot gevolg dat een werkloze die onvrijwillig overstapt naar een 50%-tewerkstelling een hoger inkomen heeft dan een leefloongerechtigde die een gelijkaardige job aanvaardt, behalve in het geval van de alleenstaande ouder (zie Tabel 4). Het verschil in netto-inkomen tussen een werkloze en een leefloongerechtigde die gaat werken, stijgt naarmate het aantal werkuren per week toeneemt, tot een arbeidsregime van maximaal 4/5 van een voltijdse betrekking.

– Vanaf een *tewerkstelling die meer dan 4/5 van een voltijdse job* bedraagt, vervalt het recht op IGU. Het inkomen van een koppel zonder kinderen is daardoor bij een tewerkstelling aan 90% lager dan bij een tewerkstelling aan 80% (Figuur 5). Meer in het algemeen kunnen we stellen dat voor personen die in aanmerking komen voor onvrijwillige deeltijdarbeid, een voltijdse betrekking nauwelijks meer financiële voordelen biedt dan een 4/5-aanstelling, zeker als ze geen kinderen hebben.

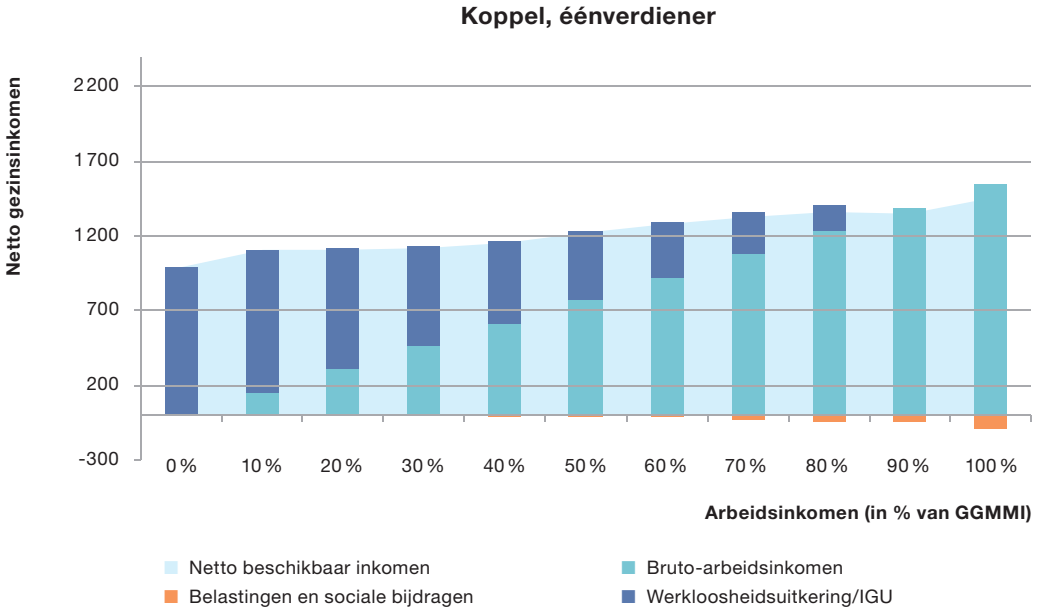
– Een belangrijk verschil tussen het leefloonsysteem en de werkloosheidsverzekering ten slotte is dat het eerste systeem voor *koppels zonder kinderen* eigenaardige financiële vallen vertoont, en het tweede niet. Dat is het gevolg van de individualisering van het recht op leefloon zonder bijpassende individualisering van het arbeidsinkomen in de berekening van het leefloon (zie eerste tussentijdse rapport). Dergelijke individualisering bestaat niet in de werkloosheidsverzekering, waardoor voor werkloze koppels zonder kinderen de marginale opbrengsten uit arbeid tamelijk systematisch stijgen vanaf jobs die meer dan 1/3 van een voltijdse betrekking bedragen.

Wat indien een werkloze niet voldoet aan de voorwaarden voor onvrijwillige deeltijdarbeid? Strikt genomen valt de werkloze dan terug op louter het netto-arbeidsinkomen. Het is evident dat dit kan leiden tot substantiële inactiviteitsvallen. Indien de bestaansmiddelen hierdoor lager komen te liggen dan het leefloon, heeft men wel recht op het leefloon, maar niet op de SPI-vrijstelling. De SPI-vrijstelling is immers bedoeld voor leefloongerechtigden die beginnen te werken, niet voor personen die al werken voordat zij leefloongerechtigd worden.

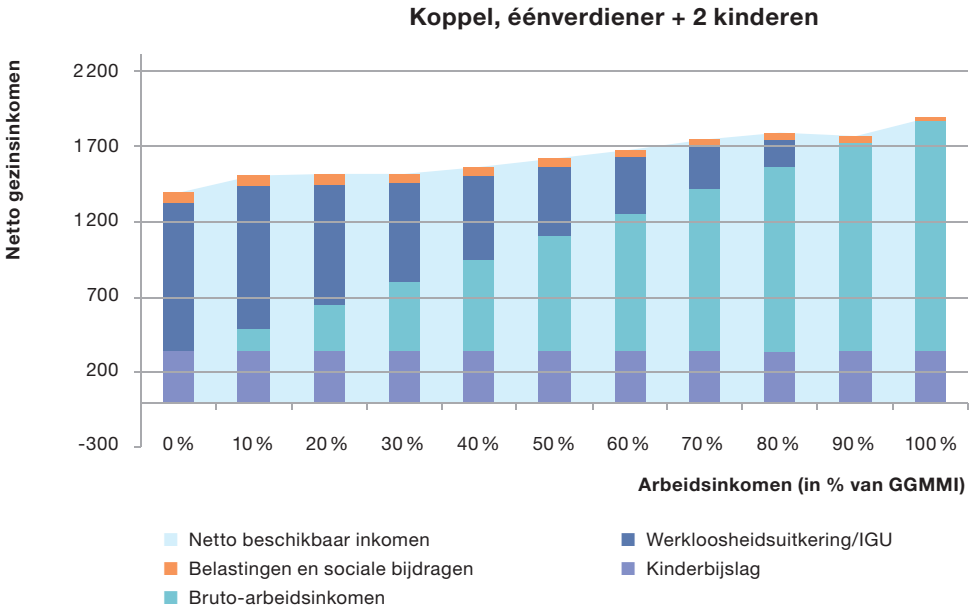
Figuur 21 **Het totale maandinkomen voor een alleenstaande werkloze naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro**

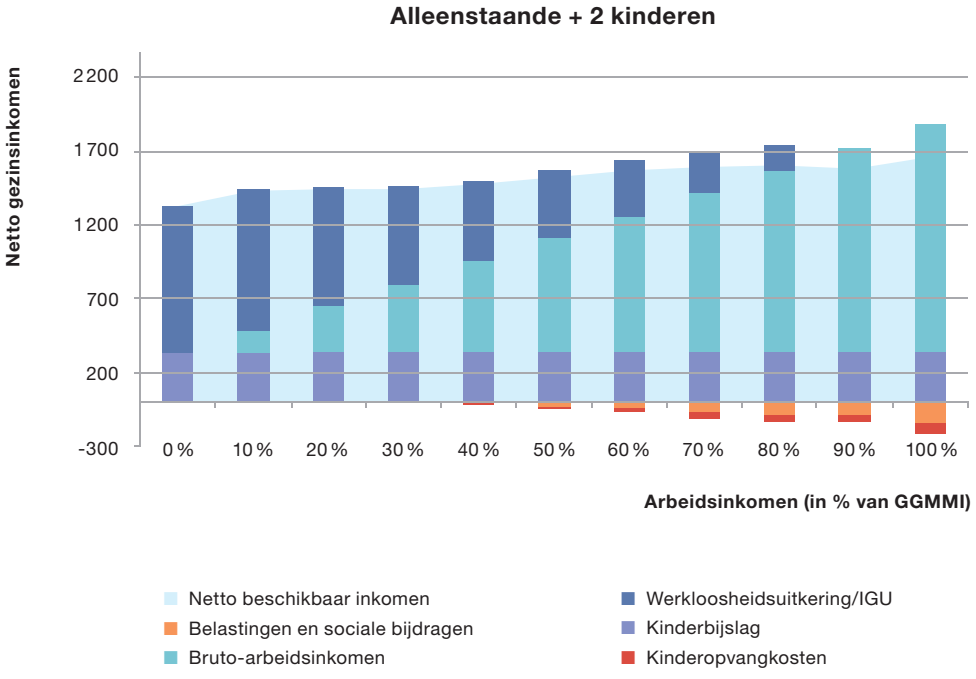
Figuur 22 **Het totale maandinkomen voor een werkloos koppel naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro**

Figuur 23 **Het totale maandinkomen voor een werkloos koppel met kinderen (éénverdieners) naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro**

Figuur 24 **Het totale maandinkomen voor een werkloze alleenstaande met kinderen naar inkomensbron rekening houdend met de IGU – in euro**

Tabel 11 **Netto beschikbaar inkomen per maand: verschil tussen leefloongerechtigden en werklozen bij niet-werken en werken**[35]

	Geen tewerkstelling		30%-tewerkstelling		50%-tewerkstelling		70%-tewerkstelling	
	Leefloon	Werkloos	Leefloon	Werkloos	Leefloon	Werkloos	Leefloon	Werkloos
Alleen-staande	712	830	954	912	957	990	987	1 108
Koppel	949	988	1 183	1 120	969	1 221	1 062	1 329
Koppel + 2 kinde-ren	1 349	1 388	1 596	1 521	1 600	1 621	1 603	1 744
Alleen-staande + 2 k.	1 349	1 323	1 588	1 447	1 586	1 526	1 519	1 587

35 In het geval van werk wordt er bij de leefloongerechtigden een SPI-vrijstelling verondersteld en bij de werklozen een IGU.

8. Alternatieve berekeningen voor de SPI-vrijstelling: simulatie van het leefloon met de vrijstelling van arbeidsinkomens in Duitsland en in Nederland

In België wordt werkhervatting bij leefloongerechtigden aangemoedigd via de SPI-vrijstelling. In dit deel onderzoeken we de vrijstelling van arbeidsinkomens in het Duitse en Nederlandse bijstandssysteem. Na een korte beschrijving van de regelingen, berekenen we het Belgische leefloon waarbij de SPI-vrijstelling vervangen wordt door de alternatieve regelingen. Het is dus enkel de SPI-vrijstelling die vervangen wordt. De hoogte van het leefloon, de bruto-inkomens, kosten voor kinderopvang, belastingen… blijven dezelfde als in de simulatie van het leefloon uit het eerste tussentijds rapport[36].

8.1. Bijstand in Duitsland via Arbeitslosengeld II

8.1.1. Korte beschrijving van Arbeitslosengeld II (ALG II)

Tengevolge de Hartz IV-hervormingen werd op 1 januari 2005 het systeem van minimale inkomensbescherming in Duitsland grondig herzien[37]. Bijstandsgerechtigden die niet kunnen werken, kunnen een beroep doen op “Sozialgeld”. Voor inactieven die wel kunnen werken, bestaan sindsdien twee gescheiden systemen: een verzekeringssysteem met uitkeringen waarvan de hoogte afhangt van het vorige loon maar dat beperkt is in de tijd (“Arbeitslosengeld I”)[38] en, voor degenen die geen recht (meer) hebben op de werkloosheidsverzekering, een bijstandssysteem met forfaitaire uitkeringen die afhangen van een bestaansmiddelentoets (“Arbeitslosengeld II”). In tegenstelling tot in België bestaat er dus geen onderscheid tussen arbeidsgeschikte bijstandsgerechtigden en werklozen. Beiden vallen in Duitsland onder hetzelfde systeem, met dezelfde toegangsvoorwaarden, dezelfde uitkeringen, dezelfde werkwilligheidsvereisten, dezelfde sancties enz. Het verhogen van de arbeidsmarktintegratie van uitkeringsgerechtigden was één van de centrale doelstellingen van de Hartz IV-hervormingen. Dit blijkt niet alleen uit de samenvoeging van arbeidsgeschikte bijstandsgerechtigden en langdurig werklozen in één stelsel, maar ook bijvoorbeeld uit de verstrenging van de definitie van een ‘gepaste’ werkaanbieding, waarop uitkeringsgerechtigden geacht worden in te gaan. Sinds de invoering van het Arbeitslosengeld II werd de regelgeving al meermaals veranderd. We baseren ons op de wetgeving zoals ze van toepassing is vanaf 2009.

a. Voorwaarden

- Leeftijd: van 15 tot 65 jaar
- Inkomen: het (gezins)inkomen en vermogen mag een bepaalde drempel niet overschrijden. Deze drempel is afhankelijk van de gezinssituatie (zie Tabel 12)
- Verblijfplaats: Duitsland

[36] Zie eerste tussentijdse rapport.

[37] Verschillende “Hartz wetten”, genoemd naar de voorzitter van de hervormingscommissie, bevatten hervormingen op de Duitse arbeidsmarkt waarmee de Duitse overheid een stijging van de tewerkstelling en meer specifiek een daling in de langetermijnwerkloosheid voor ogen heeft.

[38] De arbeitslosengeld I kan gedurende 1 jaar (of 18 maanden voor personen ouder dan 55 jaar) worden genoten.

- Arbeidsgeschikt zijn (arbeidsongeschikt zijn diegenen die wegens ziekte of aandoening niet geschikt zijn om gedurende onbepaalde tijd minstens 3 uur per dag op de reguliere arbeidsmarkt te werken)
- Sancties: de bijstandsgerechtigden moeten bereid zijn een “aanvaardbare” job aan te nemen, zoniet kan hun recht op het Arbeitslosengeld II beperkt of geschorst worden.
- Uitgesloten zijn gerechtigden op een ouderdomspensioen, een studentenlening (BAföG), beroepsopleiding (Berufsausbildungsbeihilfe) of “Sozialgeld”.

b. Berekening

In grote lijnen wordt het Arbeitslosengeld II (ALG II) berekend als:

ALG II = forfaitair ALG II-bedrag (1) + vrijstelling van het arbeidsinkomen (3) – niet vrijgestelde bestaansmiddelen (2)

(1) Forfaitair bedrag

De forfaitaire component van het ALG II is het minimaal gegarandeerd inkomen en is afhankelijk van de samenstelling van het gezin en het aantal kinderen ten laste. De bedragen worden jaarlijks op 1 juli herzien en, gedeeltelijk, aangepast aan de prijs-en welvaartsevolutie. Tabel 12 stelt de bedragen voor die geldig zijn op 1 januari 2010.

Tabel 12 Forfaitaire maandbedragen van de Arbeitslosengeld II in Duitsland, op 1 januari 2010 in euro

Alleenstaande Alleenstaande ouder	Meerderjarige, samenwonend met minderjarige partner	Volwassen partners, meerderjarig	Andere volwassen inwonenden Kinderen ten laste van 14 tot 24 jaar	Kinderen ten laste van 6 tot 13 jaar	Kinderen ten laste van 0 tot 5 jaar
100% van ALG II	100% van ALGII voor meerderjarige 80% van ALGII voor minderjarige	Ieder 90% van ALGII	Ieder 80% van ALGII	Ieder 70% van ALGII	Ieder 60% van ALGII
359 euro	359 euro / 287 euro	323 euro	287 euro	251 euro	215 euro

Naast deze forfaitaire bedragen krijgen bijstandsgezinnen supplementaire vergoedingen op basis van de feitelijke woon- en verwarmingskosten. Bepaalde categorieën van personen zoals zwangere vrouwen, invaliden en alleenstaande ouders met een minderjarig of meerdere kind(eren) kunnen een toeslag krijgen op de ALG II-forfaits.

(2) Bestaansmiddelen van het gezin

Tot de bestaansmiddelen van het gezin worden gerekend: alle netto-inkomens uit (al dan niet zelfstandige) arbeid, uit vermogen, onroerende goederen… Zij worden maandelijks berekend.

(3) Vrijstelling van het arbeidsinkomen

Om activering te stimuleren wordt met de invoering van de ALG II een procentuele vrijstelling van het inkomen uit arbeid ingevoerd bij de berekening van de bestaansmiddelen. Het percentage van die vrijstelling is afhankelijk van de hoogte van het bruto-arbeidsinkomen. De totale vrijstelling die toegepast wordt in de berekening van de uitkering bestaat uit de som van de vrijstellingen per inkomensschijf:

– Bruto-maandinkomen tot 100 euro: volledige vrijstelling;

– Bruto-maandinkomen tussen 100 euro en 800 euro: vrijstelling van 20% (op de schijf);

– Bruto-maandinkomen tussen 800 euro en 1 200 euro (of tot 1 500 euro bij kind(eren) ten laste): vrijstelling van 10% (op de schijf);

– Bruto-maandinkomen groter dan 1 200 euro (of 1 500 euro bij kind(eren) ten laste): geen vrijstelling (op de schijf).

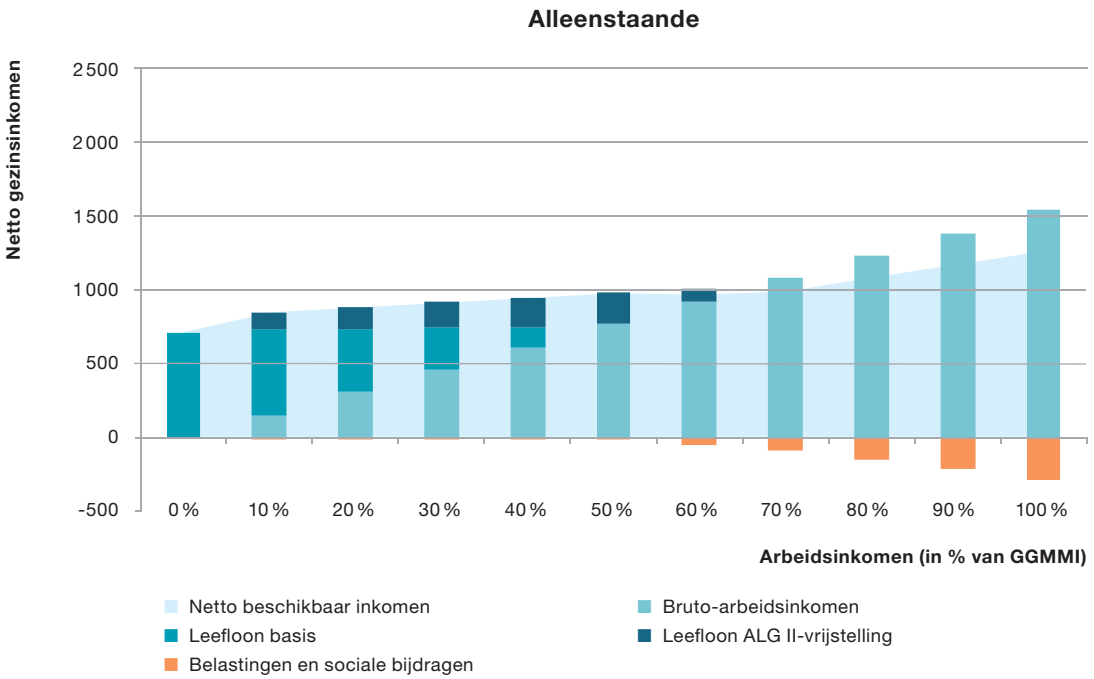
Met andere woorden, ALGII-gerechtigden kunnen een bruto maandinkomen tot 100 euro volledig cumuleren met de uitkering. Van de brutolonen tussen 100 en 800 euro per maand, wordt er 80% afgetrokken van de uitkering en tussen 800 en 1 200 (1 500) euro per maand is dat 90%.

8.1.2. Inactiviteitsvallen na vervanging SPI-vrijstelling door vrijstelling in de ALGII-regeling

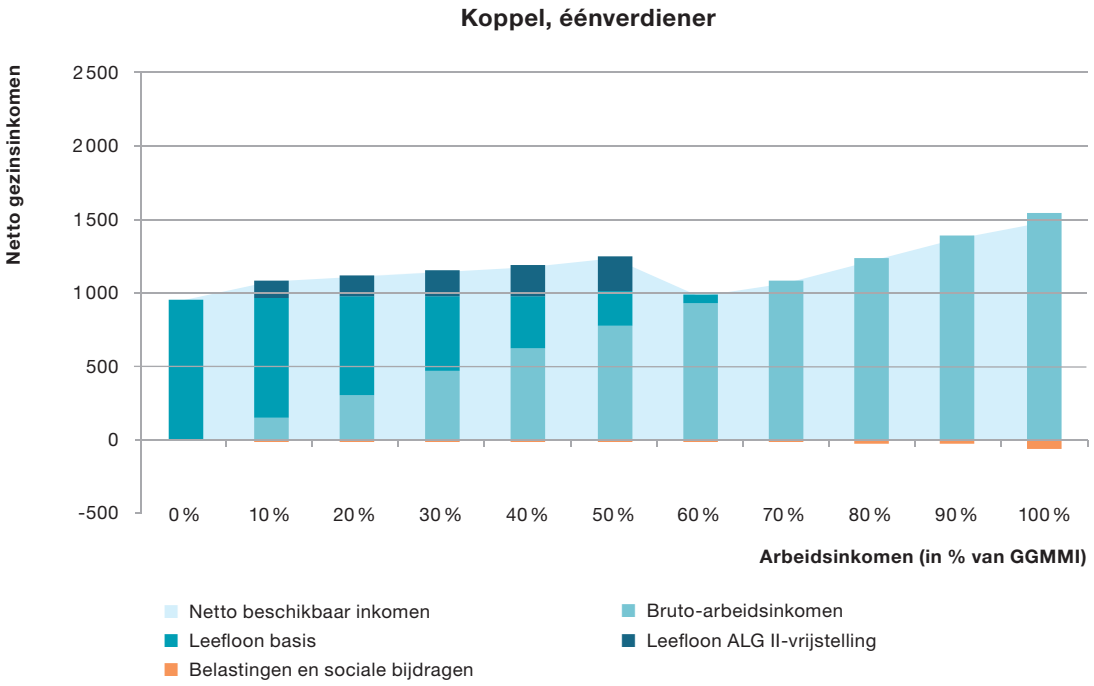
In onderstaande grafieken stellen we de gezinstypes voor (alleenstaande – met en zonder kinderen, éénverdiendend koppel – met en zonder kinderen en tweeverdienend koppel – met en zonder kinderen)[39] in de veronderstelling dat in de berekening van het leefloon de SPI-vrijstelling vervangen wordt door de methode van ALG II. De forfaitaire SPI-vrijstelling van 216,69 euro per maand op het arbeidsinkomen wordt dan vervangen door de verschillende vrijstellingen die in het Duitse systeem van toepassing zijn naargelang het bruto-arbeidsinkomen. Alle overige kenmerken van de SPI- en leefloonberekening blijven behouden (de vrijstelling van belastingen, toets aan bestaansmiddelen,…). Voor elk arbeidsinkomen wordt het leefloon opnieuw berekend als ware het een (koppel) leefloner(s) die begint te werken en dus het recht op SPI-vrijstelling, hier vervangen door het Duitse systeem, kan genieten indien aan de inkomensvoorwaarden voldaan is. Merk op dat het arbeidsinkomen (horizontale as) uitgedrukt wordt in % van het GGMMI. Aangezien dit het minimaal inkomen is dat een werkende dient te ontvangen, stemmen deze percentages eerder overeen met de tewerkstellingsbreuk (deeltijdse arbeid) aan het GGMMI.

[39] Voor meer info over de gezinstypes, zie eerste tussentijdse rapport.

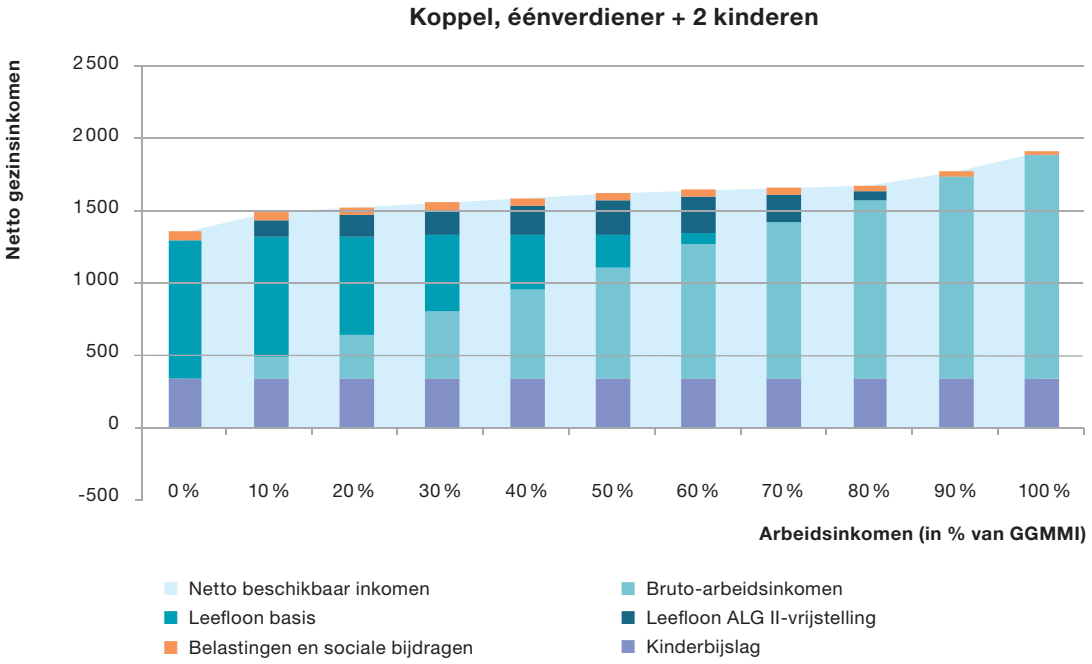
Figuur 25 **Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro**

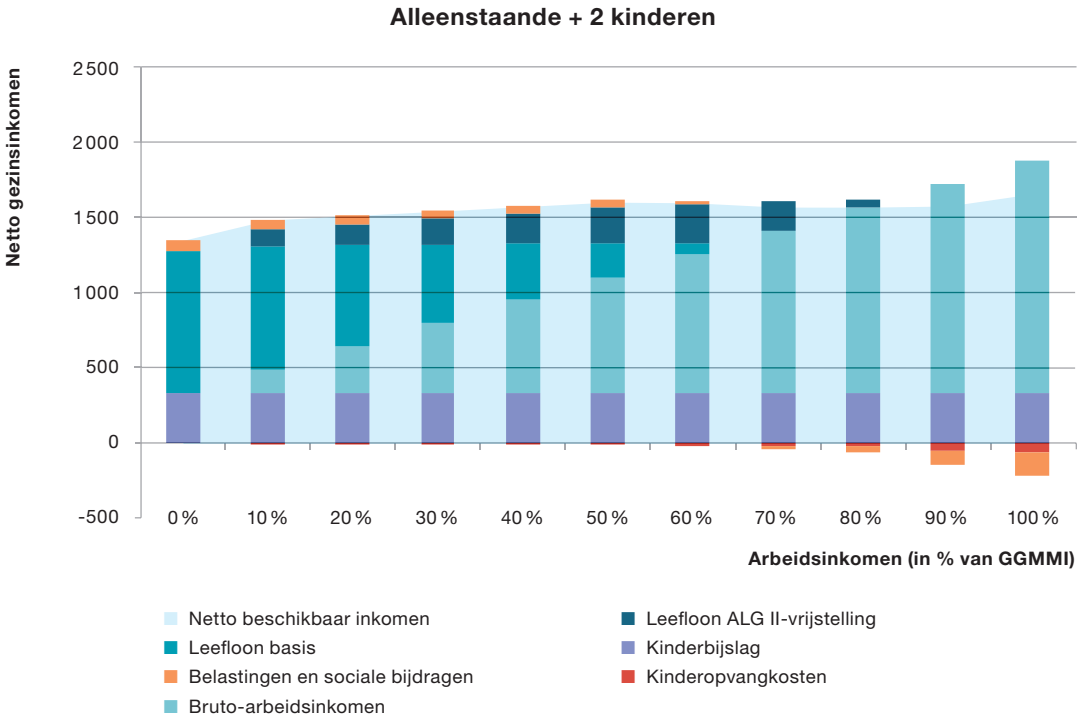
Figuur 26 **Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro**

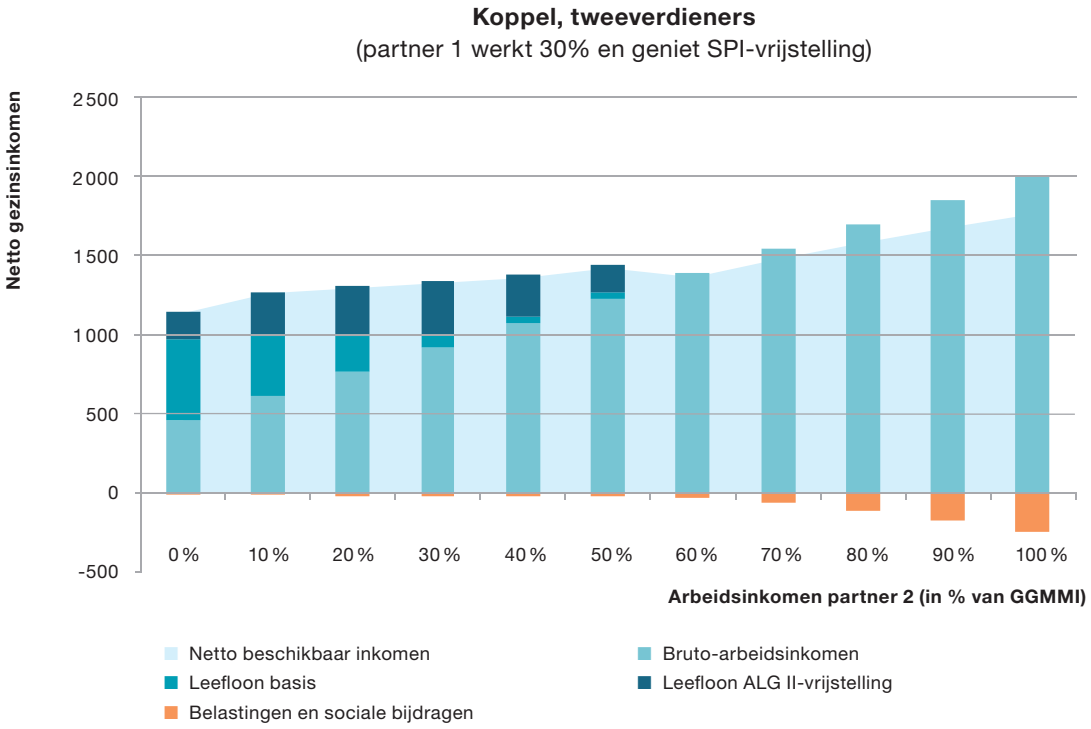
Figuur 27 **Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro**

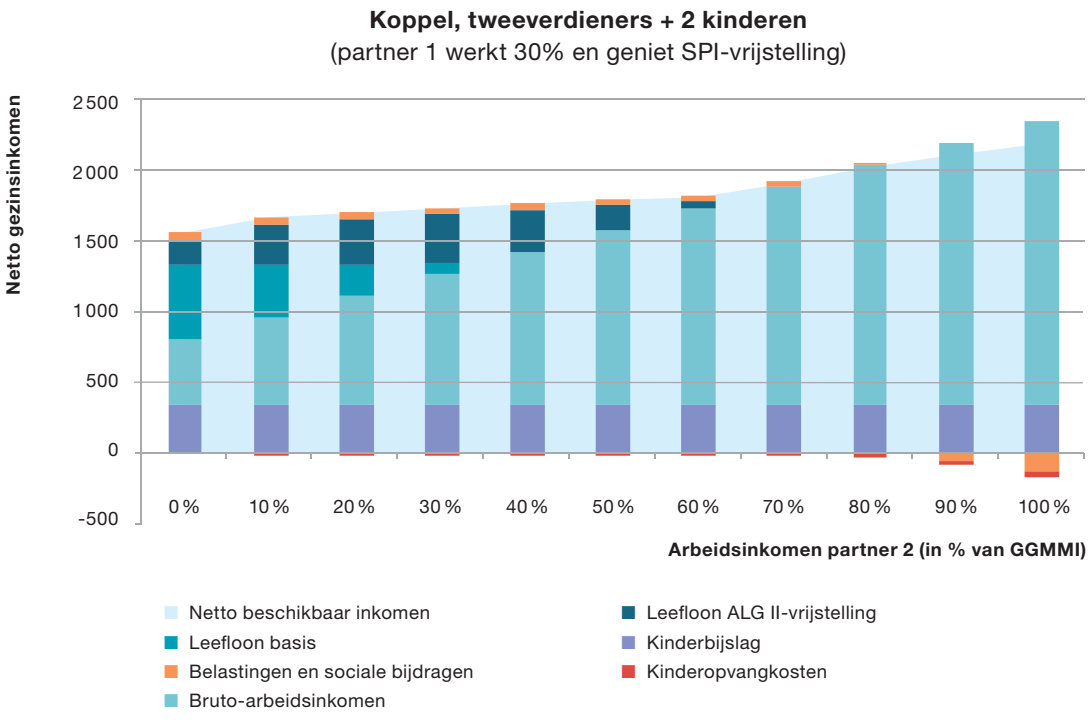
Figuur 28 **Het totale maandinkomen voor een alleenstaande met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro**

Figuur 29 **Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro**

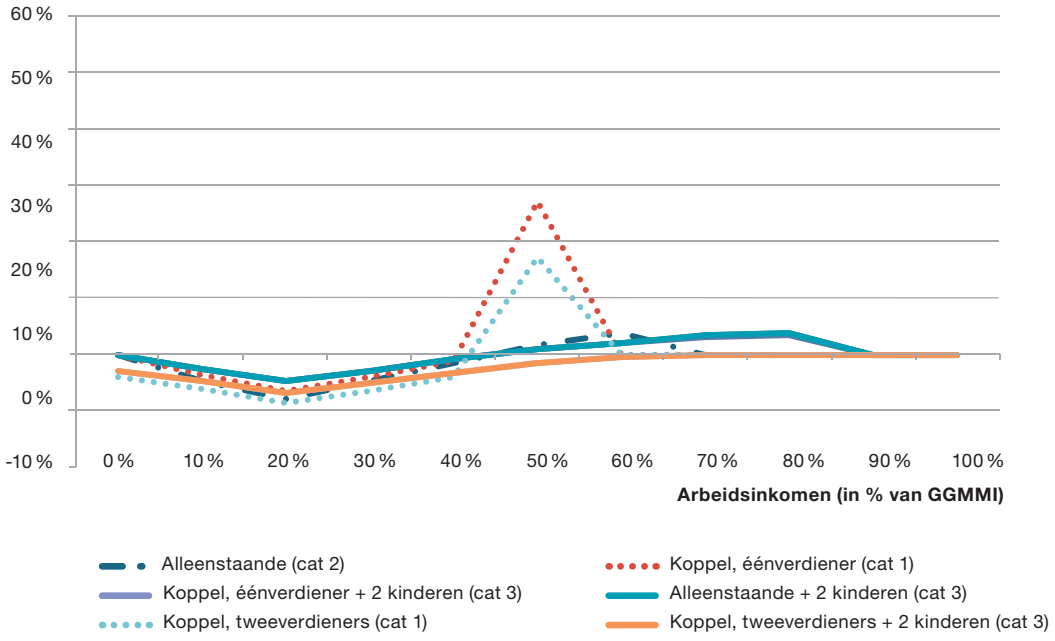

Figuur 30 **Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door ALG II-vrijstelling – in euro**

Ten slotte stellen we in Figuur 20 de procentuele stijging van het totaal netto-inkomen voor na toepassing van de Duitse methode ten opzichte van de huidige forfaitaire SPI-vrijstelling[40].

Figuur 31 Netto inkomensgroei bij substitutie van SPI-vrijstelling door ALG II vrijstelling in berekening leefloon, in %

We kunnen besluiten dat:

– Voor bruto-arbeidsinkomens tot 100 euro per maand, is de ALG II-vrijstelling 100%. Bij de forfaitaire SPI-vrijstelling is dat ook het geval, en, gegeven haar forfaitaire karakter, geldt die 100%-vrijstelling tot netto-inkomens van 217 euro per maand. Hierdoor is de SPI-vrijstelling in de leefloonberekening gunstiger dan de ALG II-vrijstelling voor jobs die kleiner zijn dan een halftijdse tewerkstelling aan het minimumloon. Na de 100%-vrijstelling op de eerste schijf van 100 euro, bedraagt de vrijstelling nog 20% voor brutomaandinkomens tussen 100 en 800 euro. Hierdoor zal de vrijsteling op basis van de ALG II-methode pas gunstiger worden ten opzichte van de SPI, vanaf een brutomaandinkomen van rond 700 euro, de ALG II-vrijstelling bedraagt dan 220 euro (namelijk de som van een forfaitaire vrijstelling van 100 euro op de eerste schijf van 100 euro en 20% vrijstelling op de volgende schijf van 600 euro). Op dat moment zal ze het forfaitaire bedrag van de SPI-vrijstelling van 217 euro overschrijden.

[40] Voor een voorstelling van het Belgische leefloonsysteem, zie eerste tussentijdse rapport.

– Bij de berekening van het huidige Belgische leefloon met forfaitaire SPI-vrijstelling, is de meeropbrengst van het beschikbaar inkomen bij de overgang van leefloon naar deeltijds werk, nagenoeg gelijk of men nu een “kleine” of een “grote” deeltijdse job aanneemt (zie eerste tussentijds rapport). Bij de (gedeeltelijk) procentuele Duitse vrijstelling zou een grotere deeltijdse job ook financieel beloond worden, maar de meeropbrengst blijft evenwel beperkt.

– De bijkomende financiële inactiviteitsval[41] voor koppels uit categorie 1 (koppels zonder kinderlast) wordt door het (gedeeltelijk) procentuele karakter van de ALG II-vrijstelling lichtjes uitgesteld ten opzichte van de SPI-vrijstelling. Bij de SPI-vrijstelling treedt deze val op bij een tewerkstelling tussen de 40 en 50% van een voltijdse tewerkstelling terwijl dit bij de ALG II-vrijstelling tussen 50 en 60% tewerkstelling is (zie Figuur 15 en Figuur 18 koppel, eenverdiener en tweeverdiener, telkens zonder kinderen). Vooral voor éénverdieners blijft de val groot: zij zullen hierdoor bij een tewerkstelling aan 60% van een voltijdse tewerkstelling aan het minimumloon nauwelijks een inkomenssurplus realiseren ten opzichte van een situatie met enkel het leefloon.

– Uit het eerste tussentijds verslag bleek dat in de huidige berekening van het leefloon en gegeven het niveau van de minimumlonen, de SPI-vrijstelling enkel effect heeft op deeltijds werkenden. Ook bij de ALG II-vrijstelling is dit het geval, maar ze kan wel toegekend worden tot iets grotere deeltijdse jobs. Tabel 10 toont de maximale netto-arbeidsinkomens tot wanneer men een leefloon kan genieten.

Tabel 13 Maximaal netto-arbeidsinkomen met recht op leefloon – volgens SPI-vrijstelling en ALG II-vrijstelling- maandbedragen januari 2010, in euro en in % van het nettominimumloon 22-jarige

Leeflooncategorie	Y max met SPI-vrijstelling (+ 216,69 euro)		Y max met ALG II-vrijstelling (per schijf van het arbeidsinkomen)	
	In euro	In % nettominimum-loon*	In euro	In % nettominimum-loon*
- cat 1	700,55	48 %	754	51 %
- cat 2	942,48	76 %	991	79 %
- cat 3	1 184,41	62 %	1 229	65 %

** Voor categorie 1 is dit het netto beschikbaar inkomen van een koppel éénverdieners zonder kinderen met een minimumloon; voor categorie 2 van een alleenstaande met een minimumloon; voor categorie 3 van een koppel éénverdieners met 2 kinderen en een minimumloon (voor assumpties: zie deel 1 in het eerste tussentijds rapport).*

41 Deze val treedt op op het moment dat het recht op bijstand (concreet bekomen doordat men beroep kan doen op de inkomensvrijstelling) vervalt bij de (grootste) kostwinner, waardoor het gedeelte van zijn nettoloon dat het forfaitair leefloonbedrag overschrijdt, in mindering gebracht wordt van het leefloon van de partner.

Op vlak van activering van leefloongerechtigden zal het systeem van de ALG II-vrijstelling niet tot significante verbeteringen leiden ten opzichte van de SPI-vrijstelling. Voor de kleine jobs (minder dan een halftijdse tewerkstelling aan het minimumloon) zal deze methode zelfs minder activerend werken dan de huidige berekening van het leefloon. De 100%-vrijstelling op het arbeidsinkomen is met de Duitse ALG II beperkt tot een maandinkomen van 100€ (bruto), tegenover een maandinkomen van 217€ (nettto) in de Belgische SPI-regeling (namelijk het bedrag van de forfaitaire SPI). Het voordeel van een procentuele vrijstelling op de hogere inkomensschijven in het Duitse systeem, gaan grotendeels verloren omdat de percentages te klein zijn (20% en 10%).

8.2. Bijstand in Nederland via Wet Werk en Bijstand

8.2.1. Korte beschrijving van Wet Werk en Bijstand (WWB)

De Wet werk en bijstand (WWB) is de wet die ondersteuning bij arbeidsinschakeling en verlening van bijstand in Nederland bepaalt.

a. Voorwaarden

- Leeftijd: vanaf 18 jaar
- Inkomen: het (gezins)inkomen en vermogen mag een bepaalde drempel niet overschrijden. Deze drempel is afhankelijk van de gezinssituatie (zie Tabel 14);
- Verblijfplaats: de gerechtigde moet een in Nederland woonachtige Nederlander zijn (of gelijkgesteld kunnen worden zoals rechtmatig in Nederland verblijvende vreemdelingen);
- Sancties: de bijstandsgerechtigde dient zo snel mogelijk betaald werk te vinden en dient hiertoe mee te werken aan voorzieningen die hem daarbij aangeboden worden (arbeids-en medewerkingsplicht). Indien de gerechtigden zich hier niet aan houdt, kan de uitkering verlaagd of geschorst worden. Deze verplichtingen gelden evenwel niet voor 65-plussers en kunnen herbekeken worden voor alleenstaande ouders.

b. Berekening

In grote lijnen wordt de uitkering Wet Werk en Bijstand (WWB) berekend als:

WWB uitkering = forfaitair WWB bedrag (1) + vrijstelling van het arbeidsinkomen (3) – niet vrijgestelde bestaansmiddelen (2)

(1) Forfaitair bedrag

De forfaitaire component van de WWB is *de bijstandsnorm*. Dit is het minimaal gegarandeerd inkomen en is afhankelijk van de samenstelling van het gezin, de leeftijd en het aantal kinderen ten laste. De bijstandsnormen worden aangepast aan de prijs- en welvaartsevolutie op het moment en evenredig met herzieningen van het minimumloon. Tabel 14 stelt de bedragen voor die geldig zijn op 1 januari 2010[42]. Deze bedragen zijn inclusief 5% vakantiegeld. Dit vakantiegeld wordt maandelijks afgehouden en wordt één keer per jaar, in juni, uitbetaald.

[42] De bijstandsnormen voor 65-plussers worden hier niet vermeld aangezien dit rapport kadert in het activeringsvraagstuk.

Tabel 14 **Forfaitaire maandbedragen van de bijstandsnormen in Nederland, op 1 januari 2010 in euro**

	Alleenstaande	Alleenstaande ouder	Gehuwd	
			Kind(eren) ten laste	Geen kind(eren) ten laste
Jonger dan 21 jaar	224,43	484,24		
Beiden jonger dan 21 jaar			708,67	448,86
Één ouder 21 jaar of ouder			1 133,76	873,95
Minstens 21 jaar en jonger dan 65 jaar	649,52	909,33	1 299,04	

Bepaalde individuen of categorieën zoals bijvoorbeeld alleenstaanden met kinderen kunnen nog een bijzondere toeslag krijgen indien zij ondanks de bijstandsnorm niet over voldoende bestaansmiddelen beschikken.

(2) Bestaansmiddelen van het gezin

Tot de bestaansmiddelen van het gezin worden gerekend: alle netto-inkomen uit (al dan niet zelfstandige) arbeid, uit vermogen, onroerende goederen… Zij worden maandelijks berekend.

(3) Vrijstelling van het arbeidsinkomen

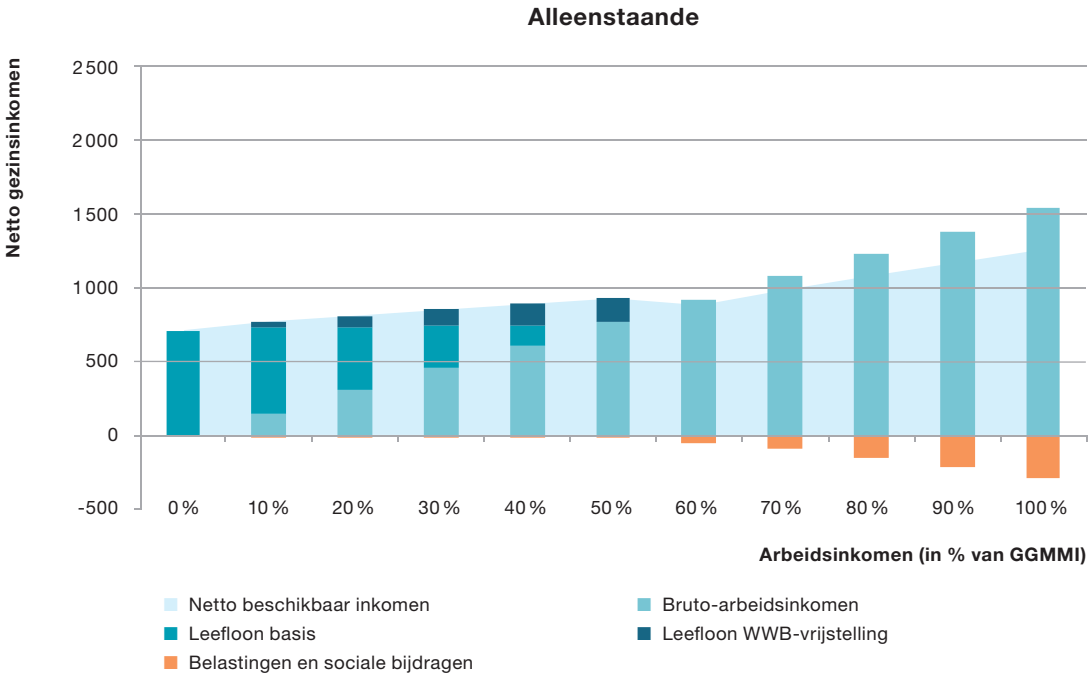
Om activering te stimuleren kunnen inkomsten uit arbeid vrijgesteld worden in de berekening van de bestaansmiddelen voor bijstandsgerechtigden die jonger zijn dan 65 jaar en dit voor ten hoogste 6 opeenvolgende maanden. Deze vrijstelling bedraagt 25% van het netto-arbeidsinkomen met een maximum van 187 euro per maand.

8.2.2. Inactiviteitsvallen na vervanging SPI-vrijstelling door vrijstelling in de WWB-regeling

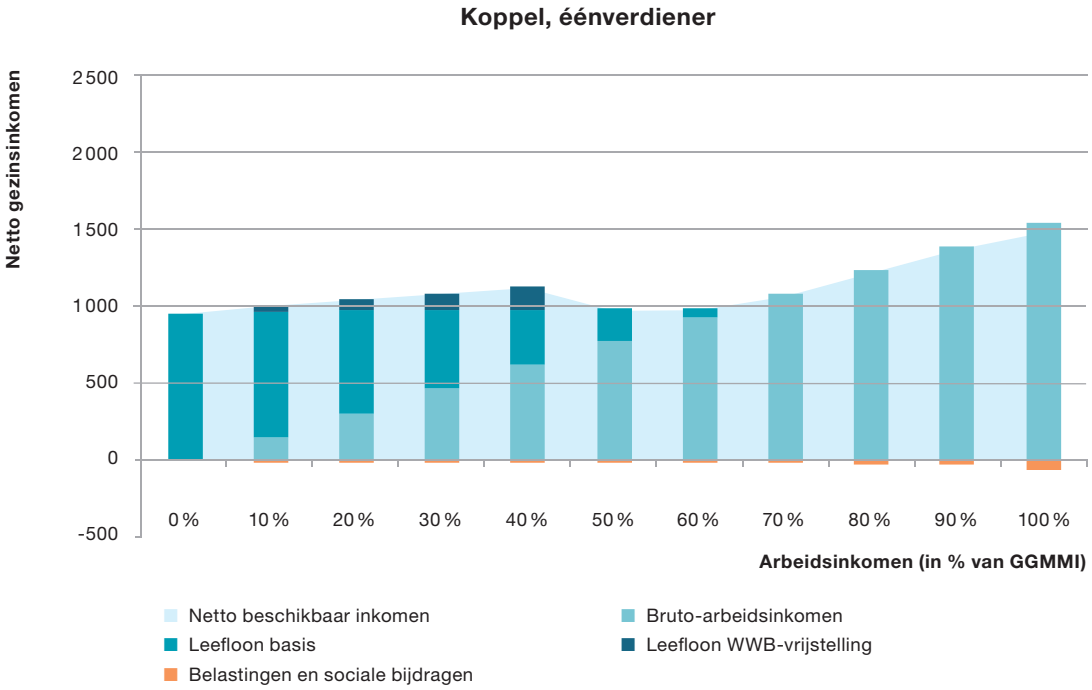
In onderstaande grafieken[43] stellen we de gezinstypes uit het eerste tussentijds rapport voor waarbij deze keer de SPI-vrijstelling vervangen is door de vrijstelling van arbeidsinkomen voorzien in de berekening van de WWB. Opnieuw blijven alle overige kenmerken van de SPI- en leefloonberekening behouden.

[43] Merk op dat het arbeidsinkomen (horizontale as) uitgedrukt wordt in % van het GGMMI. Aangezien dit het minimaal inkomen is dat een werkende dient te ontvangen, stemmen deze percentages eerder overeen met de tewerkstellingsbreuk (deeltijdse arbeid) aan het GGMMI.

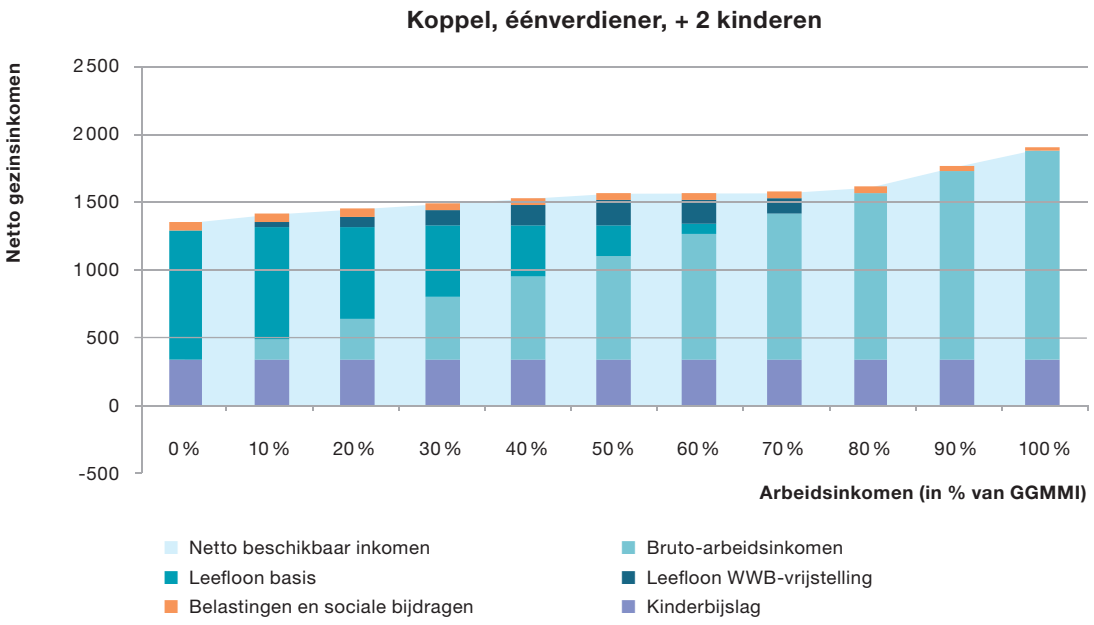
Figuur 32 **Het totale maandinkomen voor een alleenstaande naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro**

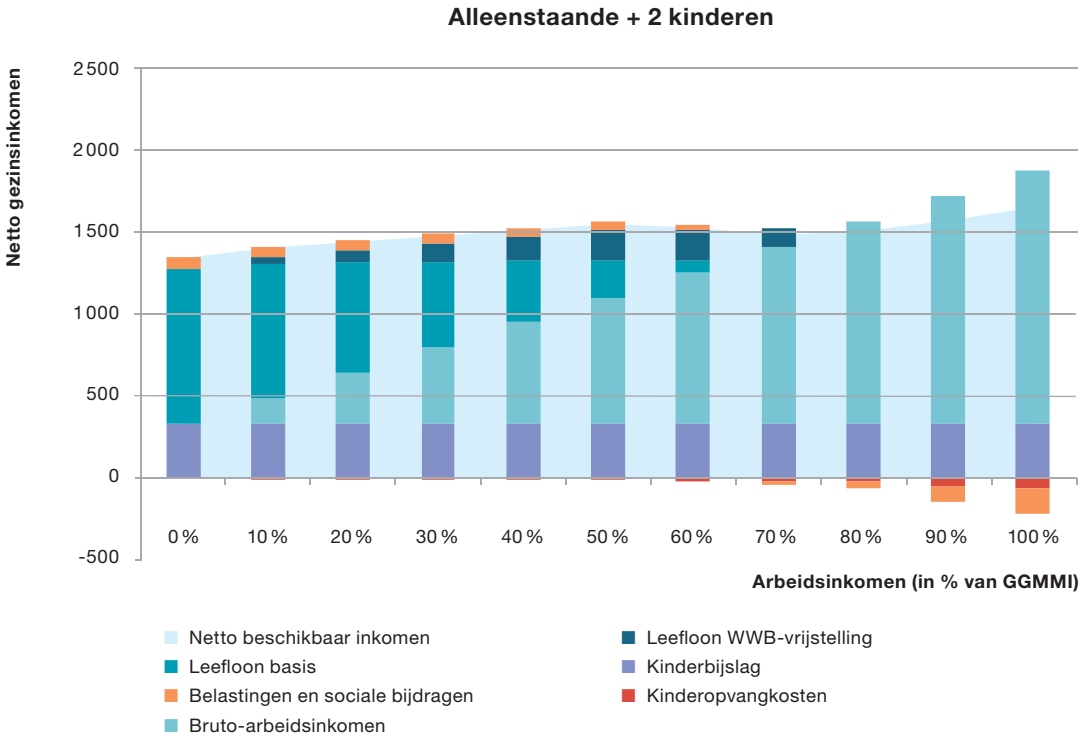
Figuur 33 **Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro**

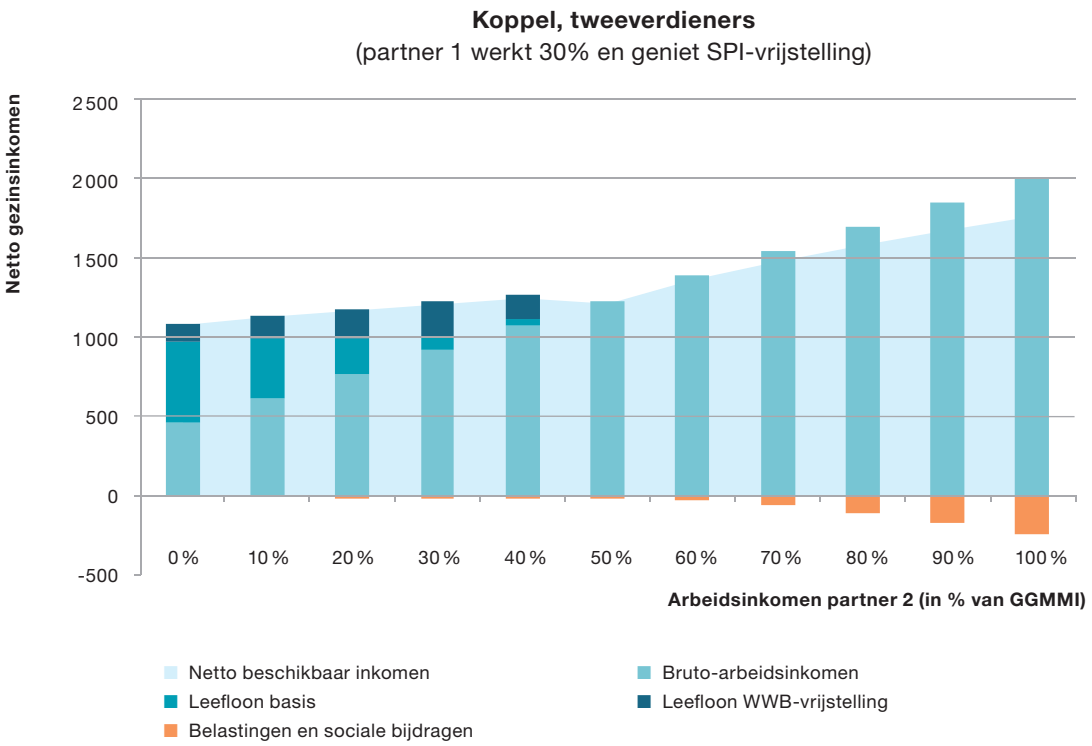
Figuur 34 **Het totale maandinkomen voor een koppel (éénverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro**

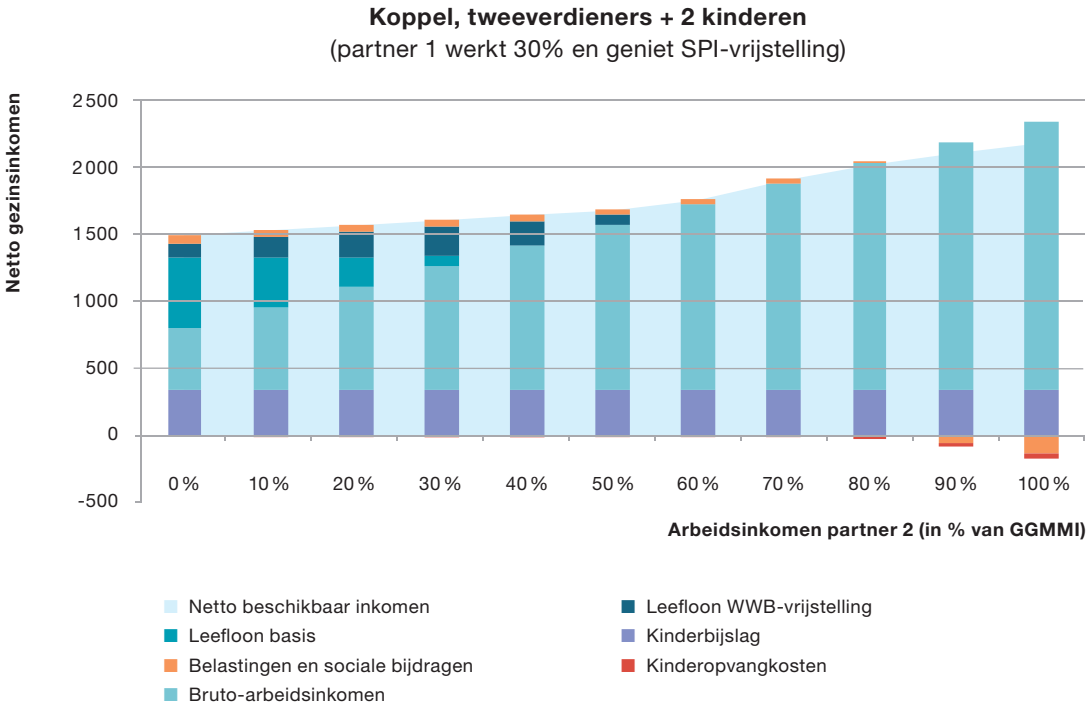
Figuur 35 **RHet totale maandinkomen voor een alleenstaande met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro**

Figuur 36 **Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro**

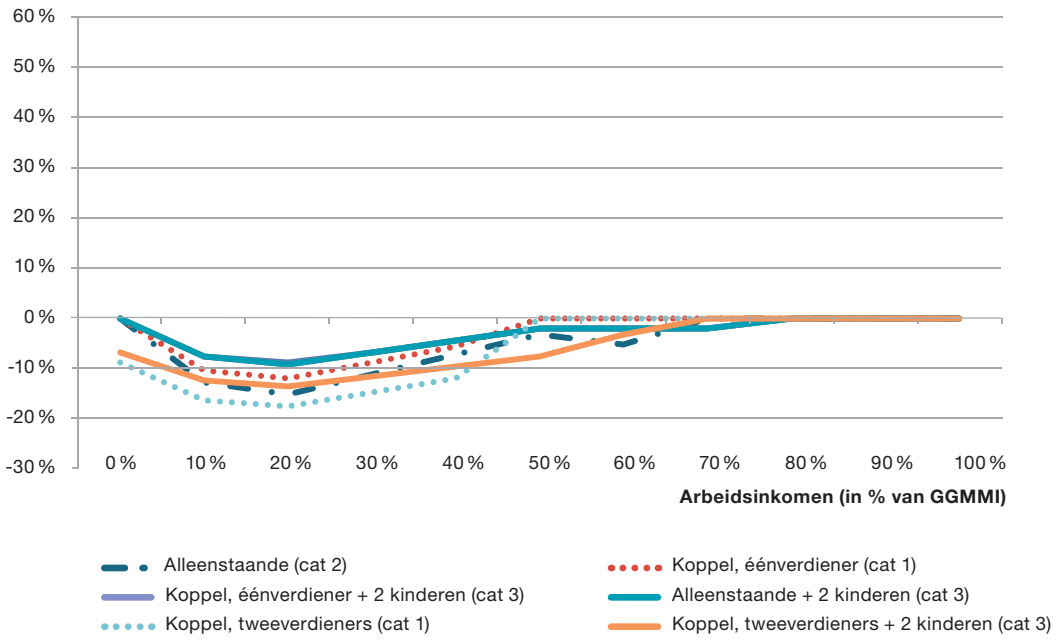

Figuur 37 **Het totale maandinkomen voor een koppel (tweeverdieners) met 2 kinderen naar inkomensbron met vervanging SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling – in euro**

Ten slotte stellen we in Figuur 38 de procentuele stijging van het totaal netto inkomen voor na toepassing van de Nederlandse methode ten opzichte van de huidige forfaitaire SPI-vrijstelling zoals voorgesteld in het eerste tussentijds rapport.

Figuur 38 Netto-inkomensgroei bij substitutie van SPI-vrijstelling door WWB-vrijstelling in berekening leefloon, in %

Het toepassen van de Nederlandse vrijstelling, namelijk 25% van het arbeidsinkomen maar geplafonneerd, levert een lager totaal inkomen voor deeltijdse tewerkstelling op dan de huidige SPI-vrijstelling. Dit is te wijten aan het relatief lage plafond van 187 euro, wat minder is dan de forfaitaire SPI-vrijstelling. Een toepassing van het Nederlandse systeem in de Belgische leefloonberekening, betekent dan ook dat enkel “kleine” deeltijdse jobs de vrijstelling zouden kunnen genieten.

Tabel 15 toont de maximale netto-arbeidsinkomens tot wanneer men een leefloon kan genieten. Het relatief lage Nederlandse plafond verhindert bovendien dat het positieve activeringseffect van een procentuele vrijstelling ten opzichte van een forfaitaire vrijstelling tot uiting kan komen. Terwijl een forfaitaire SPI-vrijstelling geen inkomensverbetering betekent bij de keuze tussen een “kleine” of “grote” deeltijdse job, is dit wel het geval bij een louter procentuele vrijstelling.

Tabel 15 Maximaal netto-arbeidsinkomen met recht op leefloon – volgens SPI-vrijstelling en WWB-vrijstelling – maandbedragen januari 2010, in euro en in % van het nettominimumloon 22-jarige

Leeflooncategorie	Y max met SPI-vrijstelling (+ 216,69 euro)		Y max met WWB-vrijstelling (per schijf van het arbeidsinkomen)	
	In euro	In % netto minimumloon*	In euro	In % netto minimumloon*
- cat 1	700,55	48 %	661	45 %
- cat 2	942,48	76 %	898	71 %
- cat 3	1 184,41	62 %	1 136	62 %

** Voor categorie 1 is dit het netto beschikbaar inkomen van een koppel éénverdieners zonder kinderen met een minimumloon; voor categorie 2 van een alleenstaande met een minimumloon; voor categorie 3 van een koppel éénverdieners met 2 kinderen en een minimumloon (voor assumpties: zie deel 1 in het eerste tussentijds rapport).*

8.3. Vergelijking tussen de systemen via de impliciete marginale belastingvoet

Ten slotte stellen we hierna een vergelijking voor van de toepassing op de Belgische leefloonberekening van verschillende systemen van vrijstelling van het arbeidsinkomen: de Belgische forfaitaire SPI-vrijstelling, de Franse Revenu de Solidarité Active (RSA), het Duitse ALG II en het Nederlandse WWB. De RSA werd in het eerste tussentijds rapport voorgesteld en is een forfaitaire vrijstelling die overeenstemt met 62% van het arbeidsinkomen[44].

De vergelijking tussen de verschillende systemen zal gebeuren aan de hand van de impliciete marginale belastingvoet[45] bij de overgang van de situatie zonder werk naar werk. Concreet meet deze indicator[46] het aandeel van het bijkomend inkomen bij toetreding tot de arbeidsmarkt dat weggeveegd wordt door het gecombineerde effect van toename van de belastingen en daling van de leefloonuitkering.

Impliciete marginale belastingvoet x

= 1 – ΔYnetto/ ΔYbruto

= 1- (Ynetto IW – Y netto OW)/(Ybruto IW – Ybruto OW)

Waarbij IW een situatie met tewerkstelling (“in work”) betekent en OW een situatie zonder werk (“out of work”) maar, in deze studie, met leefloonuitkering betekent.

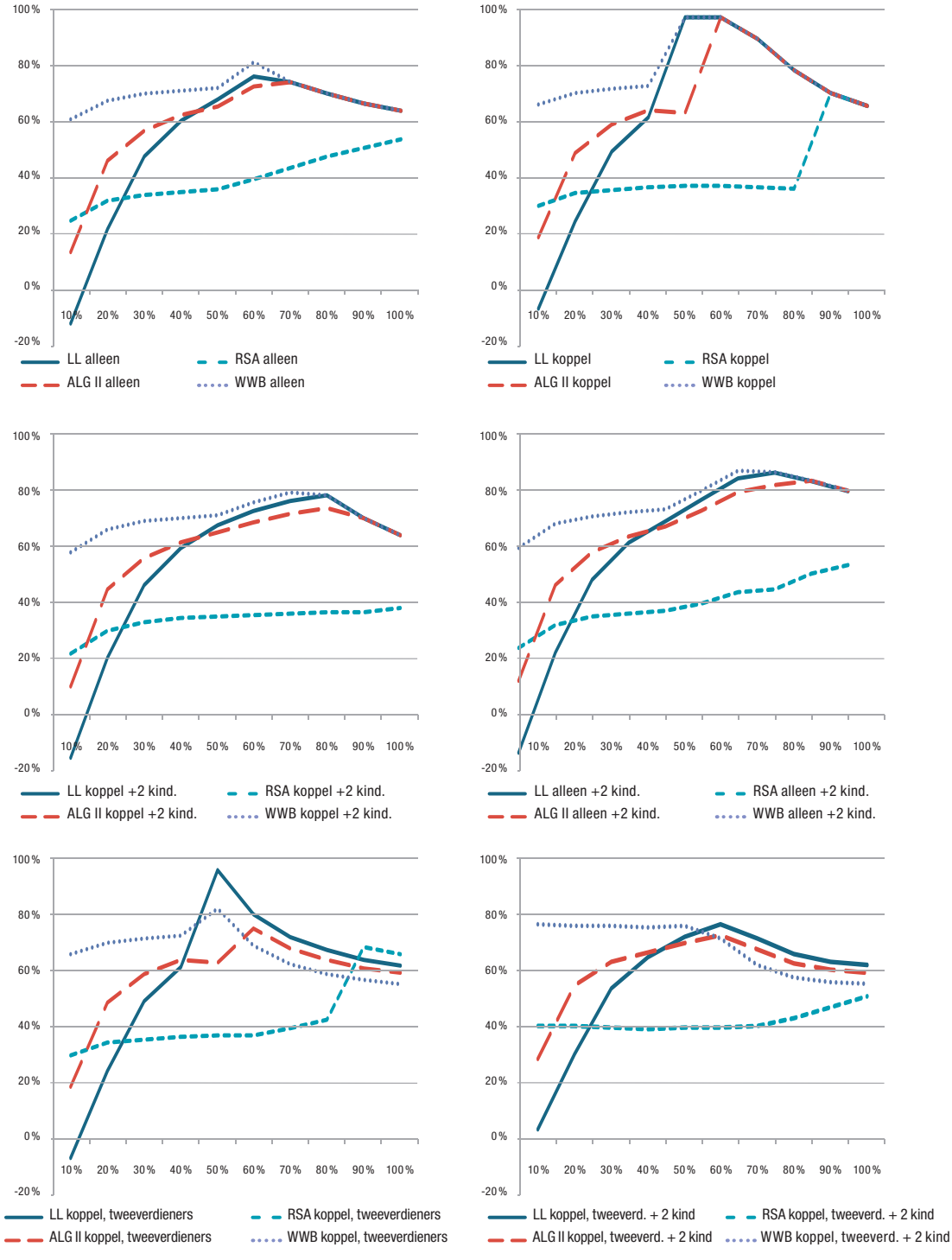
Per leefloocategorie stellen we in onderstaande grafieken de impliciete marginale belastingvoeten voor bij de transitie van enkel leefloon naar tewerkstelling volgens de verschillende berekeningsmethoden van de SPI-vrijstelling. Hoe hoger de impliciete marginale belastingvoet, hoe meer het totale netto-inkomen na tewerkstelling beperkt wordt door de combinatie van toename in de belasting en vermindering van de leefloonuitkering ten opzichte van een situatie zonder inkomen uit arbeid (enkel leefloon). Merk op dat het hier dus telkens over de transitie van een situatie zonder werk (enkel leefloon) naar een situatie met werk gaat (en dit bij verschillende “groottes” van jobs). Het gaat hier dus niet over de impliciete marginale belastingvoet bij de transitie van een kleine naar een grotere job.

44 Zie eerste tussentijdse rapport.

45 Aangezien het hier gaat over de transitie van een situatie zonder arbeidsinkomen naar een situatie met arbeidsinkomen, stemt de berekening van de marginale belastingvoet overeen met de gemiddelde belastingvoet.

46 Bron: OECD (2007)

Figuur 39 Marginale impliciete belastingvoet bij transitie van een situatie met enkel leefloon naar tewerkstelling[47] volgens verschillende berekeningsmethoden van de SPI-vrijstelling en voor verschillende leefloongezinscategorieën, in %

47 Merk op dat het arbeidsinkomen (horizontale as) uitgedrukt wordt in % van het GGMMI. Aangezien dit het minimaal inkomen is dat een werkende dient te ontvangen, stemmen deze percentages eerder overeen met de tewerkstellingsbreuk (deeltijdse arbeid) aan het GGMMI.

Ten eerste stellen we vast dat bij de transitie van enkel leefloon naar een zeer kleine tewerkstelling, tot 20 à 30% van een voltijdse tewerkstelling aan het minimumloon, de SPI-vrijstelling in de huidige berekening van het leefloon de kleinste belastingvoet heeft. Bij een tewerkstelling aan 10% van een voltijdse tewerkstelling aan het minimumloon, is er zelfs een negatieve belastingvoet: de toename van het totale netto-inkomen is groter dan de toename van het arbeidsinkomen. Dit is te wijten aan het feit dat voor deze inkomens, de vrijstelling van het arbeidsinkomen 100% bedraagt bij de SPI-methode omdat het arbeidsinkomen kleiner is dan de forfaitaire SPI-vrijstelling van 217 euro. Bovendien geven die lage arbeidsinkomens recht op een bijkomende inkomensvrijstelling omdat de in aanmerking te nemen bestaansmiddelen lager zijn dan de forfaitaire bedragen van het leefloon.

Ten tweede zien we dat, indien we verder kijken dan de heel kleine arbeidsmarktparticipaties van 10 en 20%, een volledig procentueel systeem zoals de RSA geen toename van de belastingvoet kent bij de transitie vanuit leefloon naar een grotere (maar nog steeds deeltijdse) tewerkstelling dan naar een kleinere tewerkstelling. Het grotere aandeel belastbaar inkomen uit arbeid wordt volgens dit systeem immers gecompenseerd door een relatief grote (62%) vrijstelling van het arbeidsinkomen in de berekening van het leefloon (dat vrijgesteld is van belasting).

Ten derde kent de 25% vrijstelling in het Nederlandse systeem de grootste belastingvoet bij overgang van leefloon naar werk omdat deze vrijstelling begrensd is tot een vrij laag plafond. Hoewel dit plafond niet sterk afwijkt van het SPI-forfait, is de kloof met de belastingvoet na SPI-vrijstelling zeer groot bij de lage inkomens. Volgens de WWB wordt er immers maar 25% van het arbeidsinkomen vrijgesteld, terwijl bij het SPI-forfait deze lage inkomens volledig vrijgesteld zijn.

Bibliografie

Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck en Federaal Planbureau (2010)., “Het leefloon en een alternatief voor de SPI-vrijstelling van bestaansmiddelen- Eerste tussentijdse rapport”, Januari 2010

Ochel, W. (2005), “Hartz IV – Welfare to work in Germany”, in CESifo DICE Report 2/2005

OECD (2007), “Benefits and Wages 2007, OECD Indicators”

Websites

www.arbeitsagentur.de (Bundesagentur für Arbeit), “ArbeitslosengeldII/Sozialgeld, Grundsichering für Arbeitsuchende”, Januari 2010

www.rechtopbijstand.nl, “Recht op bijstand in het kort”, Januari 2010

www.wetten.overheid.nl, “Wet Werk en Bijstand”, Januari 2010

Koning Boudewijnstichting

Samen werken aan een betere samenleving

www.kbs-frb.be

De Koning Boudewijnstichting is een onafhankelijke en pluralistische stichting die jaarlijks zo'n 2.000 organisaties en individuen financieel steunt, een forum biedt voor debat en reflectie, en filantropie stimuleert. Met een werkbudget van 30 miljoen euro wil de Stichting ook in 2010 bijdragen tot meer rechtvaardigheid, democratie en respect voor diversiteit. We werken vanuit Brussel en zijn actief op regionaal, Belgisch, Europees en internationaal niveau. Onze Raad van Bestuur tekent de krachtlijnen uit voor het beleid. Dat wordt gerealiseerd door een 50-tal medewerkers. De Stichting werd in 1976 opgericht toen Koning Boudewijn 25 jaar koning was.

Federaal Planbureau

www.plan.be

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut. Het maakt studies en vooruitzichten over economische, sociale en milieubeleidskwesties. Ook wordt de integratie van die beleidskwesties in een context van duurzame ontwikkeling bestudeerd. Daartoe verzamelt en analyseert het FPB gegevens, verkent het de mogelijke evoluties, identificeert het alternatieven, evalueert het de gevolgen van beleidsmaatregelen en doet het voorstellen. Zijn wetenschappelijke deskundigheid staat ter beschikking van de regering, het parlement, de sociale partners en nationale en internationale instellingen. Het FPB zorgt voor een ruime verspreiding van zijn werkzaamheden. De resultaten van het onderzoek worden aan de gemeenschap meegedeeld en dragen bij tot het democratisch debat.

Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck

www.centrumvoorsociaalbeleid.be

Het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (CSB) aan de Universiteit Antwerpen onderzoekt al meer dan 30 jaar de sociale ongelijkheid en het verdelingsvraagstuk in de welvaartsstaat. De aandacht richt zich op de werking en doelmatigheid van sociaal beleid in ruime zin. Kernthema's zijn armoede en inkomensverdeling, sociale zekerheid en fiscaliteit, arbeid, gezin, gezondheid, migratie, onderwijs en vergrijzing. Bea Cantillon is directeur van het CSB.